

51092.

1. 7/10.

„Küündja“ Gesti keeleõpetus,

nenda kui

Gestikeelt Keß=Gestimaal

räägitakse.

C. Ahrens'i ja Dr. F. J. Wiedemann'i

järel wäljaannud

J. Nebocat,

„Küündja“ toimetaja Riias.

Teine trükk.

Tartus ja Riias.
Schnakenburg'i trükk ja kulu.
1884.

Sind 50 kop.

„Künda“

Gesti keeleõpetus,

nenda kui

Gestikeelt Keß-Gestimaal

räägitakse.

G. Ahrens'i ja Dr. F. J. Wiedemann'i

järele väljaannud

J. Nebocat,
„Künda“ toimetaja käs.

Teine trükk.

Tartus ja Riias.

Schnakenburg'i trükk ja lulu.

1884.

Дозволено Цензурою. Дерптъ, 17. Ноября 1884 г.

ENSU TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu

54842

Erasmus ja
Sõnaseaduse ja sõnade
1884

„Küündja“ Cesti keeleõpetus, nenda kui Cestikeelt Resk-Cestimaal räägitakse.

Ahrens'i ja Dr. F. J. Wiedemann'i järel.

Rõige wanemad Cestikeele raamatud on esimene katholicliski katekismus, mis Saaremaa piiskop Kiewel 1517, ja Lutheruse weikene katekismus, mis Tartu abiõpetaja Franz Witte 1553 Lübeckis on wäljaannud, Johann Walteruse kirjad (1591) ja Catechismus Romanus ühe weikese lauluraamatuga (1622), mis nime pidi teada on ja kusagil wist enam saada pole.

Esimene mees, kes keeleõpetaja ja ühtlasi kirjamehena wäljaastus, on Magister Heinrich Stahl, praust ja kirikuõpetaja Radrina kihelkonnas Rakwere lähedal ja pärast kirikuõpetaja domikiriku peal Tallinnas. Tema „Anführung zu der Ehstnischen Sprache, auf Wohlgemeineten Rath und Bittliches Gesuchen publiciret“ tuli Tallinnas 1637 trükiti wälja. Ehst küll kõrwupanew keeleuurimine mitte itteoluski ei olnud ja kellegil meele ei tulnud teisi keeli muul wiisil õpetada, nagu Ladinakeelt õpetadi, sündigu ehk mitte, siiski peab Stahli keelewigasid imeks panema, et tema sündinud Cestimaa mees oli.

Juba 1660 tuli Tallinnas teine Cesti keeleõpetus, „Manuductio ad linguam Oesthonicam, Anführung der Dehstnischen Sprache,“ wälja, kelle kirjutaja Braunschweigist pärast kirikuõpetaja Göskeni Kullamaa kihelkonnas oli. Mitmes tükis on ta Stahli keeleõpetust parandanud. Tema oli esimene, kes sõna-juuremuutmist tähele pani. Waheajal 1648 andis Urwastu kirikuõpetaja Gutsclaff Tartu keelemurde tarwis ühe keeleõpetuse wälja.

Suure sammu astus Johann Hornung, Rakwere kirikuõpetaja, kes Riias 1693 oma „Grammatica esthonica“ trükkida lastis. Selle raamatu seest leitakse esimest korda täieste selget, puhast Cestikeelt, ja kui ka tema ei jõudnud ennast Ladinakeele

eeskujult täieste wabaks teha, aga mis tema selle järele andis, see oli õige ja ilus Eesti keel. Tema on selle wana kirjawiisi põhjendaja ja alustaja, mis kunni Ahrens'ini prungiks jäi.

Pärast Hornungi ei edenunud Eesti keeleõpetus kuigi palju. Anton Thor Helle, Süri kirikuõpetaja Tallinna ligikal, oli see, kes bibliiraamatu Eesti keele ümbertõlksis. Tema nõuu ja õpetuse järele kirjutas Eberhard Gutsleff, kes Tallinna Eesti koguduse abiõpetaja oli, ühe Eesti keeleõpetuse, „Kurzgefasste Anweisung zur Ehstnischen Sprache“ weikese sõnaraamatuga, mis aastal 1732 Halle linnas trükitud sai. Selle keeleõpetuse järele on ka bibel Eesti keele tõlgitud ja aastal 1739 esimest korda trükitud.

Kõige enam laialelautatud ja prungitud oli „Ehstnische Sprachlehre für beide Hauptdialekte“, mis Pölsamaa kirikuõpetaja August Wilhelm Hupel Rias 1780 ja teist korda Mitau 1818 trükkida lastis.

Hupeli keeleõpetus oli omal ajal ainus raamat, selle seest mõis Eesti keelt õppida. Pernu kirikuõpetaja Rosenplänter andis 1813 kunni 1832 „Beiträge zur genaueren Kenntniß der ehstnischen Sprache“ fakskümmeid weikest raamatut wälja, selle sees õpetaja Otto Wilhelm Masing, suur Eesti kirjamees, Reinthal, Gesslane Peterson, praust Heller, õpetaja Knüpper ja muud oma mõttid awaldasiwad.

Pärast tõusis Dr. Fählmann üles ja kirjutas iseäranis Eesti keele nimesõnade ja teusõnade üle: „Versuch die ehstnischen Verba in Conjugationen zu ordnen“, Tartus 1842, kui ta üli-kooli Eesti keeleõpetajaks hakkas.

Uusna uus ja parem aeg Eesti keeleuurimise kallal hakkas Rusalu õpetaja Eduard Ahrens'iga peale, kes oma noores põlwes Wigala kirikuõpetaja E. Harteni juures kodukoolmeisteriks oli. Seal käinud tema, nagu wana praust mulle ise rääkis, alati teumeestega juttu puhumas, et rahwa suust rahwakeelt õppida. Rusalus kirjutas tema oma „Grammatik der Ehstnischen Sprache Revalschen Dialekts“ ja lastis selle Tallinnas 1843 wanas ja teist korda 1853 uues kirjawiisis trükkida. „Ahrens'il oli kõige esite julgus ennast kiriku keelest wabastada ja rahwakeelt nenda kirjutada, kuidas Eesti esiwanemad seda algusest saadik on rääkinud. Et tema maakirikuõpetajaks ühes kohas Eesti maal oli, kus kõige puhtamat Tallinnaeesti keelt räägitakse, et temal kannatus ja terawat oidu ja tarwiline jagu iseene se wäärtuse auustamist oli, et ennast kellegi mõõra armamise alla alandada, siis on ta ühe tubli ja koguni oma jalge peal seisawa keeleõpetuse walmistanud, mis kõigest endistest täieste iseäraline oli

ja kellegist pärast paremine pole tehtud. Tema uuel, muist Soomekeele järele seatud kirjawiisil oli võimalik, tänini üht wiisi kirjutatud aga mitmet wiisi kõlawat sõna filmale nähtawaks teha. Mis tema õpetab, on tõeste õige ja räägitakse nenda." Nenda kirjutab akademiker Dr. F. Z. Wiedemann oma Eesti keeleõpetuse eeskõnes.

Uut kirjawiit hakkas Wõru tohter Dr. F. R. Kreuzwald kõige esite pruukima. „Maailm ja mõnda, mis seal sees leida on“ sees hakkas ta aega mööda peale ja kirjutas „Kasulistes Kalendrites“ ja muudes raamatutes seda edasi. 1857 hakati ajalehti wäljaandma. Kreuzwald astus ette ja nõudis uue kirjawiisi pruukimist. Kõunte ja hammastega paniwad ajalehed Kreuzwaldi wastu. Mis selleaegse ajakirjade sees wõimata oli, seda pidi kool, Eesti keeleõpetuse seminar Ruda, pealehakkama. Kreuzwaldi kirjad waimustasiwad mind, et ma nõuaks wõtsin, Ahrens'i Eesti keeleõpetust kaanest kaaneni päha õppida, kelle kallal mull faks agstati kõik priiaeg ärakulus. 1867 seminarikoolmeistriks saanud, palusin ma Wigala praust Harteni käest, kes sell ajal oma õpetajaammeti kõrwas Ruda seminaridirektori oli, luba, Ahrens'i keeleõpetust ja uut kirjawiit seminaris õpetada. Ahrens oli Wigalasse hea mälestuse järelejätnud, mispärast „wana praust“ hea meelega luba andis, ehk ta küll pisut wasturääkis, sest peale Kreuzwaldi „Kasulist Kalendrit“ ei olnud mingi ilmaliku, weel wähem waimuliku raamatut uue kirjawiisi peal trükitud. Noored mehed lätsiwad rahwa hulka ja hakkasiwad ajalehtedele kirjutama ja heali rahwa seast awaldama. Esimese waimuliku raamatu uue kirjawiisi peal, „Dr. Martin Lutheruse katekismus bibliisalmidega“, lasksin mina 1869 oma kuluga Tallinnas trükkida. Selle raamatu pärast soowis Dr. Kreuzwald mulle õnne, kui „esimesele, kes pühakirjaraamatut julend uue kirjawiisi peal kirjutada. Oleksiwad meie mehed enam walguse kui eha armastajad“, kirjutas õnnis tohter mulle Rudale, „siis oleksime palju kaugemal.“ „Hosianna! Kiriklikud koorilaulud“ lasksin ma 1870 Peipzigis ja „Ilmalikud Meeste-koorid“ sellsamal aastal Tartus trükkida. Minu „Wenekeele grammatika kõnelemistega“, „Easte pildiraamat“, „Bibli-Atlas“, „Pildid Pohla sõjast“ ja „Pildi-Albitse“ tuliwad uue kirjawiisi peal 1872 trükist wälja.

Märka suurt rõõmu tegi kõigi Eesti keele armastajatele akademiker Dr. F. Z. Wiedemanni „Eesti = Saksa keele Sõnaraamat“, „Ehstnisch = Deutsches Wörterbuch“, mis Keiserliku teaduste akademia kuluga 1869 Peeterburgis trükiti. Terwe

Uhrens'i keeleõpetus on selle sõnaraamatu sees. Veel suuremat rõõmu tegi Dr. Wiedemanni Eesti keeleõpetus, nenda kui Eesti keelt Keel-Eestimaaal räägitakse, „Grammatik der Estnischen Sprache“, mis ta Keiserliku teaduste akademia käsu peale 13 aastat otsa kirjutas ja sellesama akademia kuluga 1875 Peterburgis trükitada lastis. Raamat on 660 lehekülge suur. Selle põhja peal seisame meie, selle põhja peal seisawad kõik Eesti kirikuõpetajad, seda kirjawiit õpetatakse 1867 aastast saadit Ruda koolmeistrite-seminaris.

Mõni ehk arwab seda puuduseks, et Ladinakeele sõnu siin keeleõpetuse sees ei ole. Wenakeele sees ei ole neid ka mitte. Tartu-Wõru keelemurret ei ole ma tähele pannud, sest akademiker Dr. Wiedemann kirjutab: „Kaht keelemurret kunstlikult kokkusulata on ülepea üks hirmus jalestus. Et kirjamehed mitte üksnes oma sündimise- ja elukoha keelemurret enestele ei waliks, on paratamata tarwis, et neile praegune keeleõpetus abiks antakse. Selle sees pruugitud keelemurre, mis kõige paremine üleüldiseks kirja-keeleks sünnib, on kõige korrapärasem ja õigem, sellepärast ka õppimiseks kõige kergem.“

Rias, talwekuus 1884.

I. Nebocat,

„Rändja“ toimetaja.

S i s u.

I. Sõnaõpetus.

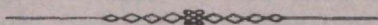
	Lehek
1. Hääusõna	1
2. Sidemesõna	2
3. Nimeasemesõna	3
4. Teusõna	6
5. Teuförmasõna	34
6. Nime- ja omadusesõna muutmine	35
7. Omadusesõna tõstmine	64
8. Seisusõnad	66
9. Arusõna	74

II. Seldiseõpetus.

Üleüldised tähendused	80
Eihitlabane öeldis	82
Seldiseasjaline	82
Bäljaöeldis	85
Omadusetunnismärk	86
Nimesõnalisa	90
Seldiseafi	92
Teised seldiselitimed	98
Kokkupanatud öeldis	100
Nimesõnaöeldised	100
Tagaäntamisesöeldised	102
Teuförmasõnaöeldised	102

III. Sõnasünnitus.

I. Äraarutamine	105
Nime- ja omadusesõnad	105
Teuförmasõnad	106
II. Kokkupanemine	106

Annustatud Gesti kirjameestele annan mina teada, et
mina üksnes need raamatud enese kulu peale trükkida võtan,
mis peale hea siju Ahrens'i ja Dr. Wiedemann'i põhja
peal „Siindja Gesti keeleõpetuse“ järele on kirjutatud.

Rias ja Tartus, Jaanikuus 1884.

Schnafenburg'i raamatutrükkimajad.

I. Sõnaõpetus.

1. Hüüsfõna.

Hüüsfõnad näitavad:

Raeru: aha! ha! — hi! hi!

Pakkumist: jäh! — jähke!

Aljamist: noh! — nu! — nuu! — nõ! — hoe!

Magamapanemist: kõs kõs, kūs kūs, kūsū kūsū, kūsū kūsū, kūsū kūsū, kūsū kūsū, kūsū kūsū, kūsū kūsū.

Rõõmu: hästi hästi! — paras paras! — hõisa, hõisah, hõitsa! — saat saat! — trallala, uh uh! — uht saht jah!

uhtina! upsat! hurraa! — õige paras! — bravo! — paras! — hei! — hoi! õihata!

Gasitamist: aš aš, puš puš, wutš wutš!

Rõõmist: tuti tuti!

Rõõmist: tuti, hõits, huits, hurjoh, hurjoo, ušah, huts, hutsah jah, hutsi!

Walu: ai, ai! oeh, oh, oi, woi! — oh kahju!

Ohmatust: ai, ui, uih, hurjah, hurjee!

Pikkamist: kis kis!

Paitust, taplemist: oš fina, oš teie, ptüi, woih, wui, wuih!

Reelu: paa, su ju, suusu, huits!

Paha meelt: õh!

Smekspanemist: ewah, jäh, noh, oh, oh, oi jäh, oi oi, oih jäh, soo, soooh, tohoh, tohoo, ui, woi, wuih!

Päilastust: õäh, õäk, ptüi, hui, wäh, woih, wui, wuih!

Rahulolemist: soh!

Sahatamist: jah, ja jah, tikki, tikkū, holloh, hõi, hõis, õõu, prutut, tpruu!

Hirmu ja kartust: ai! — oi! — ui! — hurjah! — hurjee! — ahtii! — appi! — appi! — Oh minu Isand Jumal!

Smekspanemist! tere, tere! — Jumalime! — kas see on mõimalik! kas tõeste! kas sa näed! — tõe poolest! — no see on tõsi! — paa! waata aga! — jäh sulle! — wot sulle!

Õrnamist: ae! ae! — mis? — tule tagasi! — ennäe!

Sahatuft: oi ja! — ja muidugi! jah tõeste! — jah tõeste!
— no jah!

Eitamist: ei mitte! — ei ialgi! — ei misäi asja eest ilma
peal! — hoopis teisipidi!

Väilastuft: ptüi! uih! woih! wuih! öäh! ööf! — fäfi! —
oeh! — küll! küll! — Sumal hoidku!

Ähwarduft: pusja! — katju! katju! — oot! oot! —
oota! oota!

Maenitsuft ja käsku: eest! — eest ära! — waata ette! —
käfi tee pealt eest ära! — mine! mine! waata ette! — tafa!
tafa! — noh! ütle mulle! — waljuste! — ole wait! — olge
wait! — wait! — fus! — etu! — up up!

Tänu ja palumist: tänan wäga! — ole terwe! olge terwe! —
aitümal! aitjuma! — aituma! (aita Sumal) — aitäh! — tänu
Sumalale! (kiitus) sulle Sefand! — Sumala pärast! — halastage!
heitke armu! — palun, olge nii head!

Pealejelle on weel: jöntästi, kalps, karfapsti, karfäöh, kar-
fopsti, karföm, karlips, karlipst, karlopsi, karnaps, karpauht,
karpläht, karpläits, karfäuh, karjum, karjumdi, karwihti, kaught,
kärts, kifuriigu, kirstih, flapsti, flauhti, fläu, fläuh, floris, flöps,
flöpsti, knaff, kolks, kopst, köpsti, krapst, kriift, kufeleeku, larts,
lartsti, lips, lipst, lipsti, lipstu, lopsti, lömp, lupsti, matsti,
mulfst, napst, napsti, nilps, pantsti, parblau, parbläudi, parsah,
parjum, partst, patst, patsti, paught, paats, perlasti, persumdi,
plahti, plaks, plauht, plauhti, pläraki, plift, plumps, plupsti,
praksti, prants, prantsaki, prantsi, praoh, prauh, prauht, prauhti,
präu, raks, räh, rontsti, rünsti, saoh, sauh, sarts, säu, sertsti,
silps, silpsti, siuh, slorts, sulps, summ, tiidu, totsti, töugst, tlopt,
tsupst, wapste, wilks, wirdu. Haritud inimesed niisugusid hüüu-
sõnu ei pruugi.

2. Sidemesõna.

Sidemesõnad seuwad üksteisest sõnu ja lausid kokku; näitu-
seks: Wend ja öde on linna sõitnud, aga wanemad on kodu.

Sidemesõnad on: ja; ning aga; ehk; ei — ega; mitte üksnes —
waid ka; kas — mõi; nii hästi — kui; kui ehk, kui waid; muist —
muist, osalt — osalt, osast — osast; et; sest; mis, mispärast; sest et,
sellepärast; sellepärast et (sest et); mispärast (sest et); ehk küll —
ommetigi; sellewasta; aga, waid, sellewasta; kuidas — nenda; just
niisama — kui; mill wiisil — just sellisamal wiisil; ehk —
kui — siis; kui peaks — siis; millal — siis; sellepärast; kohe,

fiis; kas — kas; kas kaa; kas — wõi; mida enam — seda enam; mida — seda; kui palju — nii palju; wõi nenda; üksnes, aina; kord — kord, tüfati — tüfati, puhu — puhu, wahest — wahest; nenda et; koguni; pealegi; see on, seda hüütakse.

3. Nimeasemesõna.

1) Inimese nimeasemesõna.

Minus.

Õsimene inimene,
kes räägib.

Teine inimene,
kelle wastu räägitakse.

Kolmas inimene,
kellest räägitakse.

Nimetusfemuude

mina, ma

sinu, sa

tema, ta

Pärandusfemuude

minu, mu

sinu, su

tema

Dtsatumuude

mind

find

teda (tad, taad, tend)

Kuskohtamuude

minusse, musse

sinusse, susse,

temasse, taasse

Kellestmuude

minust, must

sinust, sust

temast (taast, täst)

(moost)

(soost)

Kellelemuude

minule, mulle

sinule, sulle

temale, tale

(moole)

(soole)

(taale)

Paljus.

Nimetusfemuude

meie (me)

teie (te)

nemad, nad (naad)

Pärandusfemuude

meie (meite)

teie (teite)

nende (neie, neide)

Dtsatumuude

meid (meitid)

teid (teitid)

neid (näid)

Kuskohtamuude

meisse

teisse

neisse

Kellestmuude

meist (meiteist)

teist (teieist, teiteist)

neist (näist)

Kellelemuude

meile (meitele)

teile (teitele)

neile, nendele.

Minuga, sinuga kõrwas on lühendatud mooga, sooga, muga, suga asemel, kaa moota, soota minuta, sinuta asemel; paljuses meieta, teieta, nendeta.

2) Tagasimõjuv nimeasemesõna on kõige kolme inimesele ise, enese, ennast, paljuses ise, eneste, endid.

Mõned pruugivad parandama (paranema ehk ennaft paran-
dama), toppima, lastma, ehitama, walmistama, hoidma, rõõmus-
tama, liigutama, näitama, toitma, tülitama, jahutama, pahan-
dama, pesema juures ennaft, mis õige ei ole.

Minuses ja paljuses on kõige kolme inimese tarwis oma,
oma, oma, paljuses omad, oma, ome, omist, omile,
jääb aga parem muutmata, näituseks armastab oma last, oma
lapsi, küsis oma lapselt, oma lastelt, räägib oma lapsest, oma
lastest; nimesõnana muudetakse, näituseks ta wõtab seda omast,
mull on omad, iga mees armastab omat. Mõnuga pannakse
oma juure weel ise, näituseks läks huffa ise oma hooletuse läbi
ehk oma enese hooletuse läbi. Et oma kõige kolme inimese jaoks
on, siis on see wahest segane, näituseks ta on mulle käsu annud
enesele koja ülesehitada, ta andis mulle luba oma lehma ära-
müüa. Omal, omale pruugitakse ka enesel, enesele asemel,
näituseks ta wõttis seda omale, kui su omal full enesel on, ega sa siis
teise käest ei otsi, tema omal (temal enesel) ep ole karwafandjatti.

3) Pärandusenäitaw nimesõna puudub Eesti keeles. Selle ase-
mel pruugitakse inimese nimeasemesõna pärandusemuudet minu, sinu,
tema, meie, teie, nende, enese, eneste. Mõnuga lisatakse
weel enese ja eneste juure, näituseks minu enese, meie eneste.

4) Sennanäitaw nimeasemesõna on see. On sellel mõnu
peal, siis pruugitakse tema, ta, näituseks tema õiglane noor
mees ep ole küll seda mitte teinud, tema mees ei waleta, ta jõe
pois ei tea mitte, mis ta teeb, nemad elukad wõiwad küll libedaste
hammustada, temal mehel ep ole jutu puudust.

(Sõnad) Minu. Palju s.

Nimetusemuude	see	need
Pärandusemuude	see, selle	nende
Otsatumuude	se	neid
Kuskohtamuude	sesse, sellesse	neisse
Kusmuude	ses (mitte selles)	neis
Kellestmuude	sest, sellest	neist
Kellelemuude	selle, sellele	neile
Kellelmuude	sell, sellel	neil
Kellestmuude	selt, sellelt	neilt
Kelleksmuude	seks (mitte selleks)	nendeks.

See saab sinane ja sama läbi mõnu, näituseks seesina-
ne, selle (see) sinatse, seesama, paljus need samad.

5) Kõsijaw ja tagasinäitaw nimeasemesõna. Kaa nende
asemel pruugitakse määrasõnu, näituseks kuhu kotta, kus paigas,
kust kaupmehe käest ja ostid, kuhu ette see on maksetud, kuhu
poole, kuhu tarwis, kuidas wiisil.

Minus ja paljus. (7)

Rimetufemuude	kes	mis
Pärandufemuude	kelle	mis
Etjatumuude	teda	mis
Ruskohtamuude	kellesse	
Rusumuude	kelles	
Kellestumuude	kellest	
Kellelemuude	kellele, kelle	
Kellelumuude	kellel, kelle	mill
Kelleltumuude	kellelt, kelt	
Kelleksumuude	kelleks	mits

Reff-Gestimaal puuduwa mis muudete asemel wõetakse kes muudet. Mida pruugitakse —gi lõppuga, näituseks midagi ja wõrrelles „mida (teda) . . . teda.“

Nagu teised seisusõnad, nenda ka —ga lisatakse pärandufemuute külge, näituseks kellega ja miska, mitte misga, sest et asja ei ole k (kaasa) muuta, sellefõrwas on ka weider miska ja teised ühendused pärandufemuutega. Mispärast asemel mikspärast welda, ei ole õige.

Kes ja mis asemel pruugitakse ka misfugune (misufene) ehk milline, näituseks mis raamatud, misfugused raamatud. Mis asemel pruugitakse inimeste juures ka kes, nagu kes teener kottuhoidlik oli, sell oli mõne aastaga 500 rubla kääs, kes emaks saanud tüdruk teda jenna oli matnud, on teadmata, keegi meister ei kuku taewast.

6) Rahtlased nimeafemesõnad tehafe mõlematest mõõda läinud sõnadest —gi juurelisamisega, näituseks keegi (kellegi, kedagi), keski, miski, mingimilline; kumbki ja emb kumb. Ei-ga ühendatud on ei keegi, ei keski, ei miski, ei midagi, ei kedagi, ei millist midagi, ei kumbki, kummagi, kumbagi, ja nagu ei keegi ja ei midagi pruugitakse ka ei ükski, ühegi ja ei ühtegi. Muundetakse ka kellegisse, kellegilt, kummagile (kumbkile), kummagist (kumbkist), kummagis (kumbkis), ühegist, ühegil, mingil, miskits (midagits), kellessegi, kelleltki, kummalegi, kummaski, kummaski, ühestki, ühelgi, milgi, mikski, kellestki, ühtegi, midagi, kedagi, kumbagi. Miski on pärandufemuutes mingi, näituseks mingifugune.

Rahtlaste nimeafemesõnade hulka loetakse ka iga (igal, igas, igasse), igaüks, üks, igaühes, igaühte, pealegi kõi, mõni, mõnefene, teine, muu, mõlemad; palju (ei muudeta!), paljus, pisut.

7) Wastastiku nimeafemesõnad räägitakse mitmet wiisi. Üks . . . üks, lahkuwad üks ühest ära ehk mees . . . mees, mees mehest finni, kumb . . . kumb, ei lausunud kumb kumbmagile sõna, enamiste üks . . . teine ehk, kui üksnes kahest inimesest räägitakse, teine . . . teine, et wõiksimine üks teisi taewariigis teretada, ärge nurisege teine teisega, kaa kahefordiselt üks ja teine, ei saaks mitte üks ühele ega teine teisele abi andma, üks ei tunne üht ega teine teist, ühel ei olnud teise wastu midagi kadestust, wendadel ei olnud midagi kadestust üks teise wastu, loomus on neid üks teisega kokkuseadnud, wastastifune elementide üks teisesse hakkamine, lahkuwad (lahkuwad) ühest teisest ära, peawad ühe teise keelt õppima, ärge nurisege ühe teise wastu, peate ühe teisele ruumi andma, üht teist kannatama, läksid üheteise järele wälja, wõtke teine teisest otsast finni, nemad on koguni teine teist.

4. Teusõna.

Juurikas, sellest kõik teised muuted wäljakaswawad, on käskimisewiis. On käskimisewiis kōwa, siis on otsatumunde pehme ehk ümberpööratud, hakka hakata, karga karata, lenda lennata, leika leigata, rüüpa rüübata, lepi leppida, wōta wōtta, pane panna.

Teunimesõna.

1) Teusõnajuur nimesõnana. Sõnalõpp on —ma, —ta (—da), armastama armastada, walama walada, laimama laimata, kargama karata, hakama hakata, hüppama hüpata, wiskama wistata, kuffuma kuffuda, pühkima pühkida, uskuma uskuda, aga andma anda (käskimisewiis anna), tapma tappa (käskimisewiis tapa), hoidma hoida (käskimisewiis hoia), kartma karta (käskimisewiis karda), sõitma sõita (käskimisewiis sõida), murdma murda (käskimisewiis murra), ostma osta (käskimisewiis osta), tõstma tõsta (käskimisewiis tõsta), jääma jääda (käskimisewiis jää).

Teunimesõna otsutumunde seisab lausepõhjana: a) siin on kahe inimese süüa, meie kohus on seda teha, parem on karta kui kahekseda, hädaga ei aita häbeneda, kaa oma lausepõhjaga: mis aitab wilja ja linu aidas olla, kui . . . ; — b) sagedamine weel lauseasjana, tema wõttis aga houste süüa, said haugutada, peksa, isa käest, ta ei wōta minu keelda mitte, laps ei kannata kiriku juure tuua, jenna tahaks sild teha, kaebas süüa ja juua, häda ei anna häbeneda, palun last ristida, käskis süüa, oskab lugeda, püüab õppida, lubas tulla, tahab leppida; — c) öeldise- ja omadusesõnana, see asi on minu teha, see ep ole mitte laita sõna, see

on ilma teada, tema on tüff aega minu aidata olnud, lüfata wäraw, müüa loom, tema walitseda laps, filmata maad, ta pakkus seda oma teada poisile, see ep ole kiita mees ühtegi, aru wõtta külaline, see on tema maksta, need maad on mõisa künnda, laud on pesta, mis teha; — d) kaa otsatumuutena, ta on juua täis, ta sai mitu hoopu minu käest lüüa, pihutäis näha on enam kui sületäis kuulda; — e) kelleksmuutena, ma tahan sind Sumala näha anda, see jääb nüüd teise pärida, ta wõttis seda oma tasuda, jätawad seda Sumala muretjeda, see oli temal kolmas hobune warastada, seda ei ole olla, winna wette weiste juua, tooksin koju toomeokjad laste näljaste närida, aja lambad laudast wälja meile näha, kütšin sauna wihelba, see on armas kuulda, see sõna sünnib öelda, ei ole kedagi läkitada, mull on meel, nõu, luba, meelewald seda teha, meil ep ole enam metsa jäneft kattagi, ma tõin lapse ristida, niisama kaa kuskohamuude, too pois seia niitma ja too lammas seia niita, ma andsin teda senna last hoidma ja ma andsin lapse tema kätte hoida, nuga on hea leiutama ja puu on hea leigata, see oli wiimne makema ja see oli wiimne maksta, härg kõlbab kündma, tappa; — f) kõnebe ja mõtete sifu, ütles, et raha walmis seista, kaebawad, ülemad olla liig waljud, kuuleme, et seal inimesed kimbus olla, olla need ühendatud, siis wõida loota, et waenlased ei julgeda pealehakata, ütles, et kuningas olla teda saatnud waatama, kas pois kaa tõtt olla rääkinud, tunnistasid kaa, et leff auu wäärt naesterahwas olla, kes oma lapsi suure waewaga toita, nemad ei saada aru, kust see tulla, mina ei tea, mis eest see hea olla. — Murrelbi on a asemel e, ütles mulle, et tema julgeste loote, andis mulle teada, et tema lahke juba wanaks, et tema ei saade enam üffi läbi mitte, öeldakse kuus tuhat inimest sell ajal linnas olle elamas, ütles, ma süüe väga palju.

2) Teunimesõna kuskohamuude on —ma, kusmuude —mas, kustumuude —mast ja kellelamuude —mata, soldatite käest kroonuriidid ostma see on kõwaste keeldud, ehk kroonuriiete ostmine soldatite käest en kõwaste keeldud, ehk see on kõwaste keeldud, soldatite käest kroonuriidid osta, kirjutamine on põllumehele väga tarwis, aga kõik üleskirjutama on põllumehele väga tarwis, ehk väga tarwis on kõik üleskirjutada, kurja mõistma ep ole mitte tarkus, natukest waletama, natukest warastama, see on Sumalat teutama, ehk see on Sumala teutamine, mis see on muud kui oma sõnast taganema.

Pidama järel, täna ta peab tulema, sind peab saatma ehk saadetama, ma pean wastuse wiima herrale. Pärandusemuutena

neelma koht, teadma mees, loetama minek, lugema laps, nägema jõud, ta on kosuma peal, põletama päraft kasmab rohtu, saagu ta surema poole ehk elama poole.

Ruskohtamuude näitab liikumist, langes magama, ma pöörfin ümber vaatama, hobune piistis, kargas jooksuma, kõik tungiwad nende suust öppima, heitis puhkama, tule sööma, uinus magama, juhtus seal olema, tema wiha süttis põlema, jooksis uft kinnipanema, ruttas koju saama, jäi weel sööma, ei julge seda tegema, lilled puhkewad õitsema, rohi tärkab haljandama, film ei ulata nägema, wiibis kaua tallitama, lapsed kipuvad, tikuvad tuppä tulema, läks wärawat lahtitegema, löi ehk hakkas kartma, puu ei mahu kasmama, film harjub kaugele vaatama, need ei sünni ühes elama, ta ei soowi andma, pult kumwab logisema, niisama õpetama, harjutama, uinutama, saatma, kihutama, sundima, ajama, wiima, tooma juures, pane kalad keema, pane seda warna rippuma, tõsta teda istuma, kiusawad mind warastama, kutsu teda sööma, ehitas ennast kiriku minema, mind tahetasse senna teenima, inime on loodud tööd tegema, mind lüfati hulluma, mind wõeti last hoidma, ema jättis, unustas oma lapse magama, see wõtab, teeb inimese waaruma, weski jooksis ennast põlema, pitkne löi maja põlema, hörn külma kartma, rohke rääkima, abne sööma, pea on raske, kange wõtma, nobe jooksuma, waper tööd tegema, walmis minema, usin mõistma, kawal waletama, furi unustama, hooletu öppima, tuhm kuulma, wisa kasmama, laisf jooksuma, wali küindma, hull figinema, ta on ise mees kostma, ta oli esimene sisseminema, nemad on ühes nõuus sind petma, ruffid on head minema, see wikat on terawam niitma, ta oli nii mõistlik oma kohta äraostma, ta ei ole nii rumal wastupanema, ole nenda hea kedagi senna saatma, kuhu mind tarwis ehk tarwitatakse tööd tegema, senna lähen, ta jõudis senna minna, ta jõudis senna minema, isa ei lase oma lapsi kujukagi hullkuda, isa ei lase oma lapsi kuhugi hullkuma, lase hobune süüa, lase hobune lahti sööma, palun nüüd süüa juua, nüüd ma palun sööma tulla, siin ei ole kedagi saatma, siin ei ole kedagi saata, ta tuli minu kallale, mina aga putkama, ma arwasin neid wärsed olema, kaebas ennast wärsse olema, ütles ennast lese olema, ma nägin tema hobuse mööda minema, tuul tunnukse tõstma, nenda olema katk siis jälle majasse saanud. Rusmuude näitab üht olemist teu sees, kui töbi alles hakkamas, käisin neid vaatamas, seda ei ole olemas, laps on koolis lugema öppimas, mull ep ole ühtegi seemet jäämas, ma olen neid näinud teine teisega rääkimas, lootsik seisib luurimas, sa oled rikas õnnistamas, aga sa oled rikas õnnistama, küll olin rumal andmas,

aga küll olin rumal andma, tõe sõna seeme on pitaldane tõusmas, tõe sõna seeme on pitaldane tõusma. — Kuskohtamunde näitab abiteusõnaga (olema) tuurivat aega, on seal puid raiumas, oli seal puid raiumas, ta on seal olnud puid raiumas.

Kustmuudet pruugitakse mitmet viisi, läks ära last hoidmast, kui ma magamast ülestõusin, ilm keelab tulemast, süda tõrgub seda tegemast, Sumal hoidku niisugust mõtet meie meele tulemast, kau ära kašvamast, ahne ülesajamast, tüdis ära tööd tegemast, ta ei annud järele palumast, seiske ehk jääge ära kurja tegemast, lõppes söömast, väsis ära rääkimast, olge terve lubamast, häbenege seda uskumast, häbenege seda uskuda.

Kelletamunde lõpp on — ta, kellele kaa ilma ettepannakse, kus sa jäid nii kauaks tulemata, ilma neist selgemat tunnistust saamata ei võind ma otsust teha, wiibis tulla ehk tulemata, selle unustasin tuua ehk toomata, tõusis üles minu aitamata, andis oma tahtmata, ta tuli teiste kutsumata, teadmata, meie oleme veel joomata, õlut on veel joomata, võlad jäiwad kõik maksmata, teised on saanud, teised on veel saamata, meie oleme sest mekkinmata, oleks ta olnud ennast ärapoomata, nüüd näeks, et oleks lõõmata olnud, kaa omaduseõnana, harimata inimesed, päewa tõusmata ajas; omaduseõnana — tu lõpuga muudetakse, kui see mitte nimeõnaga ei ole ühendatud, teie häbemata, talad, mis meil teadmatad ja tundmatad on, see tegi lojuse jaksamataks, lojus jäi jaksamataks, sellewastu paremine lojus jäi jaksamata, uskmatate wastu, tundmatatele, mida mõistmatam inimene on, kõige tänamatam loom, kustmuutes jälle määrasõnana, jumalakartmatalt, tüdimatalt, teadmatalt, hoolimatalt, aga kiita ei ole, kui seda nimeõna ees muudetakse, nagu teadmatad inimesed ütlewad, huffa minematast seemnest; keelumäärasõnana, üks kõik, kas palume ehk palumata, kes teab, kas ta saab tulema ehk tulemata, kas tal hing sees ehk olemata, kas andku ehk andmata, kas ma tahtsin ehk tahtmata.

Kannatawa teusõna juures ei pruugita — ta, senna peaks sild tehtama, teda on pidand linna wiidama, tema seletused peawad äracodatama.

3) Teunimeõna tegemisemuude — mine lõpuga näitab rajamata tegemist, mis kasu tuleb, kehale magamisest, kas sull on veel rääkida, kas sull on veel rääkimist, lubas wiina wälja juua, lubas wiinajoomise mahajätta.

Lausepõhi on siin pärandusemuutes, teiste tulemine jäi hiljaks, meie nägemine ei ulata nii kaugele, waese palumist ei võeta kuulda, niisama kaa lauseasja juures, kaubaajamine, firiku ehitamine,

inimese tapmine, mis nüüd aitab kuulamine aset ehk paika = aseme ehk paiga kuulamine; kaa teised muuted, nagu laenukswõtmisel on üks juur wiga juures, kirjapanemisega wiidab palju aega.

4) Teemimesõna tegijamuude on —ja, kelle ees kolmekülmega sõnade sees e i-ks on muutnud, tulija, minija, panija, lugija, nägija, tegija tulema, minema, panema, lugema, nägema, tegema sõnadeft, aga wäärati on käija, müüja seest j ärajätta, seft müüa, käia on otsatumuuted.

Mimesõnana on lugija, müüja, teekäija, õpetaja, õppiija, kuulaja (järelkuulaja), kuulja (pealtkuulja), kus tegija, seal nägija, omadusesõnana on leikaja nuga, hakkaja haigus, sisesaaja koht, tõmbaja plaaster. — Lauseasi seisab pärandusemuutes, hinge wõtja haigus, wee pidaja tõrs, see laps on ju leiwa saaja, kui saawad ise ennasti toetajaks, nemad on ju mehele minijad, temal on palju kõrwaft rääkijaid, metfas käija pois, meeles pidaja mees.

5) Tehesmuude on —es lõpuga, armastada armastades (armastama), elada elades (elama), nuriseda nurisedes (nurisema), karata karates (kargama), lüfata lüfates (lüffama), wifata wifates (wiskama), pühkida pühkides (pühkima), pakkuda pakkudes (pakuma), panna pannes (panema), süüa süües (sööma), jooksta jookstes (jooksuma), hoida hoides (hoidma), nutta nuttes (nutma), näha nähes (nägema), hobune wäsi ära tõmmates, lehm on parem lüpsstes kui tappes, tõutas kätt lüües, seda süüd ma ei karda Sumala ette minnes, ega õnnetus hüüa tulles, natukeft tunneb näpuga katsudes, kott on kandes mind wäsitanud, eemale minnes tuli üks mees tema juure, tee oli minnes kaunis hea, aga tagasitulles sandiks jäänud, waew on ülehüpates, kufe lauldes laskime teele, ütles hinge minnes, teiste nähes ja kuuldes, ta ei lähe minu kästes, inimene tüdineb nenda elades ehk elamast, kibe on äraminnes ehk minna, ma ei häbene, karda mitte üteldes ehk ütelda.

6) Teemimesõna —w lõpuga, mis —ma asemele tuleb, panew pandaw (panema pandama), pidaw peetaw (pidama peetama), korjaw korjataw (korjama korjatama), nägew nähtaw (nägema nähtama), wiskaw wifataw (wiskama wifatama).

Tegew osawõtjafõna —w lõpuga asemel wõib kaa —ja lõpp olla, suitsewad ehk suitsejad tukid, weerewal ehk weerejal kiwil ei ole sammalt

Rannataw osawõtjafõna —taw lõpuga, hoitaw mets, löödam hobune, mindaw tee, käidaw tee, need on kõik wõetawad, kaebaja ja pealekaewataw, mull ep ole suhu pistetawat ühtigi, kui see maa kaewatawaks saab, see ei ole antaw asi, korjatawal ja kerjatawal elama, nüüd ei ole saadawal osta, nähtawale saama, oh

teid kaasa wõetawast, ega see ole sealt aga wõetawal, mull on ju üks teatawal, kas see tee on mindawaks, see kiwi on kabe mehe tõstetaw ehk tõsta, ma ei ole teie walitsetaw ehk waliseda, minu nähtawast, hobuse tarwitawad riistad, laew jäi tuule aetawaks, ega ma neid tema nähtawale pannud, see on kõikide nähtawal, need heinad on poja teatawas, kõige riigi teatawast, ma leidfin mehe tugewa olewat, olewa, olema, ta nägi ühe tule paistwat, paistwa, paistma, ei ma salli sind nenda rääkiwat, rääkiwa, rääkima, teda on nähtud laulatatawat, laulatatawa, laulatatama, ei ma seda ei kuulnud nimetatawat, nimetatawa, nimetatama, linnas olewat (olewa, olema, olla) külm töbi lahti, weel kängem olewat (olewa, olema, olla) üks Inglisemees olnud, sai kuulda, et seal üks tohter elawat, sest et tema minemine üks Sumala meelepäraline töö olewat, kartis (ennast) ärauppuwat, kuulsin üks kord lauldawat, ei ütle juttu tõe olewat, ei tee ennast waatawat.

7) Teunimesõna — nud (nd) lõpuga, näituseks paluma paluda palunud, kärisema käriseda kärisenud, armastama armastada armastanud, wiskama wiskata wiskanud, kargama karata karanud, hakkama hakata hakanud, lugema lugeda lugenud, pühkima pühkida pühkinud, käskima käskida käskinud, pakkuma pakkuda pakkunud, jääma jääda jäänud, maksuma maksta maksnud; omadusesõnana, ei see ole armu saanud hobune, see on tööd teinud hobune, kadunud asi, effinud lapsed, wäsinud mees, sõõnud loom, teeninud soldat, joonu inimesega, tema kadunust (kadunud) mehest, furnuist rääkima, furnute fehad tegi, ennast effinuks.

8) Teunimesõna — tud (dud) lõpuga, näituseks palutud, kärisetud, armastatud, wisatud, karatud, hakatud, loetud, pühitud, kästud, pakutud, jäädud, maksetud ehk maksetud, tulnud, purdud, pandud, hoitud, kastetud, saadetud, tahetud, wõetud, antud, tuntud. Põpp — dud on n, l, r järel, nuheldud, kõneldud (nuhtlema, kõnelema), sõõdud, müüdüd, saadud, loodud (sõõma, müüma, saama, looma), lauldud, feeldud, pöördud, naerdud (laulma, feelma, pööрма, naerma).

Omadusesõnana pruugitud, teie antud raha ei ole waja lugeda, see on minu pestud, keisri wäljaantud käik, saksa kingsepa tehtud saapad, hiire sõõdud leib, see on mu lapse leitud, figuri segatud kohwi, kui linn saab rahwast jälle ülesehitatud, see wiga on mulle Sumalast loodud, mis sa Sumala loodud asja naerad, kui ait pidatud ehitatama, siis kiwid weetud seia, siis tehtud üks lahti, lastud minna, olnud jälle seal kus enne.

Tegewa teufõna wiisid ja ajad.

1) Käsikimisewiis näitab ainuse teises inimeses teufõna kõige lühemat nägu, muutmiste järel pea kõwa pea pehme tähtedega, teised inimesed muudetakse ümberpööratud pehme ja kõwa tähtedega, wiiska (wiiskama) 3. wiisaku, paljus 1. wiisakem 2. wiisake 3. wiisaku, tõmba (tõmbama) 3. tõmmaku, paljus 1. tõmmakem 2. tõmmake 3. tõmmaku, lüffka (lüffkama) 3. lüfaku, nuhtle (nuhtlema) 3. nuhelgu, puhka (puhkama) 3. puhaku, karga (kargama) 3. karaku, pühi (pühkima) 3. pühkigu, paljus 1. pühkigem 2. pühkige 3. pühkigu, usu (uskuma) 3. uskugu, paljus 1. uskugem 2. uskuge 3. uskugu, paku (pakkuma) 3. pakkugu, loe (lugema) 3. lugegu, pea (pidama) 3. pidagu, anna (andma) 3. andku, hoiu (hoidma) 3. hoidku, karda (kartma) 3. kartku, ilma näu muutmata ela (elama) 3. elagu, paljus 1. elagem 2. elage 3. elagu, sõima (sõimama) 3. sõimaku, paljus 1. sõimakem 2. sõimake 3 sõimaku, armasta (armastama) 3. armastagu, kasta (kastma) 3. kastku, tule (tulema) 3. tulgu, jää (jääma) 3. jäägu.

Esimese paljuseinimese asemel pruugitakse praegust aega, läheme sisse mingem asemel, teeme kauba ära tehkem asemel. Teised muutelõpud näitawat soovimist, lubamist ehk meie jäägu ilma, teie olgu kiidetud, nähtu mina find, kus ma näen, seisku ja, kus taht, olgu meie tõbised ehk terwed, kaa pruugitakse praegust aega, mina ei wõi teid lepitada, teeb (= tehku) linnaokohus, mis teeb, lase (las) ma katsun, näen, lase mind katsuda, lase tema nüüd räägib, lase teised tulewad ära, lase jääb nendasamuti. Hooletumalt öeldakse anna (andku asemel) Sumal tale terwist.

Wahest pruugitakse käsikimisewiis wõimaliku wiisi asemel, mis ta seal nüüd tehku nii kaua, misugune wara neil waestel olgu, ei tea, mis mull olgu, nagu minu süda närtsitaks, inimene peab midagi tegema, mis temale tööks olgu.

2) Kindlal wiisil on kaks aega, praegune ja minev aeg, sellest praegune aeg kaa ühtlasi tulew aeg on. Kolme rääkija inimese muutelõpud on 1. —n, 2. —d, 3. —b, paljus 1. —me, 2. —te, 3. —wad, wiiskama käsikimisewiis wiiska praegune aeg wiiskan wiiskad wiiskab wiiskame wiiskate wiiskawad, pühkima käsikimisewiis pühi praegune aeg pühin pühid pühib pühime pühite pühivad, andma käsikimisewiis anna praegune aeg annan annab annab anname annate annawad. Üksnes olema kolmas inimene on on.

Mineva aja muutelõpud on kas 1. —sin, 2. —sid, 3. —s, paljus 1. —sime, 2. —site, 3. —siwad (—sid), ehk

1. —in, 2. —id, 3. —i, paljus 1. —ime 2. —ite, 3. —iwad (—id); paljuse kolmandama inimese lühem sõnalõpp on sage-
daste kuulda, kirjakeeles on parem ainuse teise inimese pärast
Kesk-Eesti murde järel kolmandamas inimeses —fid, —id ase-
mel —iwad, —iwad kirjutada. Muutelõpud lisatakse kõwa juu-
rika otja, kust —ma enne ärawõetakse, wiskama wiskasin, tõm-
bama tõmbasin, lükkama lükkasin, nuhtlema nuhtlesin, puhkama
puhkasin, kargama kargasin, pühkima pühkisin, uskuma uskusin,
pakkuma pakkusin, lugema lugesin, andma andsin, hoidma hoid-
sin, kartma kartsin, armastama armastasin. Kus —ma ees
healeta kirjataht on, seal peab i esse ees olema, andis, hoidis,
kartis. Mõni sõna käib nenda: olema olin, panema panin, surema
surin, nägema nägin, tegema tegin, pidama pidin (minema),
pidasin (pihus), kaa lasin lastsin kõrwas, lasema lastma sõnast,
saama sain, tooma tõin, sööma sõin (sõin), jääma jäin.

3) Dingimise wiis näitab tingimist ja soowimist. Muute-
lõpud on 1. —ksin, 2. —ksid, 3. —ks, paljus 1. —ksime, 2. —ksite,
3. —ksiwad (—ksid) nende kõrwas murreldi —ks ainuses ja
paljuses. Dingimise wiis käib praeguse aja ehk käsikimise wiisi
järele kõwa ja pehme juurega, wiskama wiskan wiskaksin, tõm-
bama tõmban tõmbaksin, lükkama lükkam lükkaksin, nuhtlema nuht-
len nuhtlesin, puhkama puhkam puhkasin, kargama kargan kargaksin,
pühkima pühin pühkisin, uskuma usun usuksin, pakkuma pakun pakuf-
sin, lugema loen loeksin, andma annan annaksin, hoidma hoian hoiak-
sin, kartma kardan kardaksin, armastama armastan armastaksin.

Dingimise wiis seisab peavõeldise ja kaa kõrwasõeldise sees, kui
ja enam palga annaksid, küll ta siis minu juures seisaks, meie
lähetsime warsti teele, kui aga teie juba siin oleksite. — Dingi-
mise wiisiga öeldakse kaa soowimist walja, saaksin ma weel koju,
enne kui päew looja läheb, kas ma võiksin abi saada, ma paluf-
sin, wiisakam kui ma palun, nüüd peaks küll puid tooma.

4) Wõimalik wiis oli wanaste leenen leened leeneb pal-
jus leeneme leenete leenewad ehk leewad leema sõnast. Üks wäl-
mistie tüterele tuuletiwad, mis ta lapse lingenesse, tähele minagi
lähnen, misse neidu seale teeneb, seda teaneb sepa poega, siis
mu karja kaua sõoneb . . . jooneb, ei ma läine kuudele.

5) Tagakordamise wiis näitab teiste juust korratud
sõnu ja mõttepiltisid, tulla, tulema, tulewat (tulewad), tulewa, tulnud.

Kannatawa teusõna wiisid ja ajad.

1) Käsikimise wiis on üksnes kolmandamas inimeses,
kui kannatawa osawõtjajõna lõpu —ud asemele —agu pannakse,

walama walatud walatagu, wiskama wiskatud wiskatagu, pühkima pühitud pühitagu, andma antud antagu, jooma joodud joodagu, mind wiidagu jenna, mees wiidagu jenna, kutsutagu meid, kui ta tuleb.

2) Kindlal wiisil on praegune ja minew aeg. Praeguse aja muutelõpp on —akse (faa —a), walama walatud walatakse, wiskama wiskatud wiskatakse, pühkima pühitud pühitakse, andma antud antakse, tulema tulnud tullakse, purema purdud purrakse, panema pandud pannakse, o muudetakse õks ja u üks, tooma toodud tuuakse, sööma söödud süüakse, käima käidud käiakse, wiima wiidud wiiakse.

Minewal ajal on kannatawa osawõtjaksõna lõpu —ud asemel —i, wiskati, pühiti, anti, tuldi, purdi, pandi, toodi, söödi, käidi, wiidi, hüüti, kutsuti, armastati, parandati, — Reeleõpetuse-seadustest waba rahwas räägib ja kirjutab aga kolmeliikmeks sõnade sees —ti asemel —di, armastadi, parandadi.

Reeluteusõna muutmise.

1) Käsikimisewiis on ära, 2. ära, 3. ärgu, paljus 1. ärgem, 2. ärge, 3. ärgu, kelle juure tõestawa teusõna käsikimisewiis lisatakse, ära wõta, ärgu wõtku, ärge(m) wõtkem, ärge wõtk, ärgu wõtku.

Kannatawa reeluteusõna käsikimisewiis tehakse niisama, ärgu wõetagu siit midagi ära.

2) Kindla wiisi praegusel ajal on ei teusõna muutmata juure ees, wiskama ei wiska, tõmbama ei tõmba, laimama ei laima, pühkima ei pühi, uskuma ei usu, andma ei anna, tulema ei tule, jääma ei jää, minewas ajas ei wisanud, ei tõmmanud, ei laimanud, ei pühkinud, ei uskunud, ei annud, ei tulnud, ei jäänud.

Kannatawa teusõna praeguse ajal on niisama teusõna muutmata juur, kus —tud asemel —ta on, praegune aeg ei wiskata, ei tõmmata, ei laimata, ei pühita, ei usta, ei anta, ei tulda, ei jääda, minew aeg ei wiskatud, ei tõmmatud, ei laimatud.

Ei asemel on faa ep, ep ole ehk 'p ole, pole pruugitaw.

3) Tingimisewiisil on niisama ei, ei wiskaks, ei tõm-
paks, ei laimaks, ei pühiks, ei usuks, ei annaks, ei tuleks, ei jääks.

4) Tagafordamisewiis niisama, kui nädala pärast mitte wiimne kopikas tema käes ei olla, siis tahta tema neid trahwitöösse panna, siis ep olnud tema midagi wõinud teha, nemad ei saanud weel wastust linnast.

Gibt teufōna muntmine.

1. Tōestaw teufōna.

a. Tegew teufōna.

Kindel wiis. Praegune aeg

1. palun
2. palud
3. palub

1. wisfan
2. wistad
3. wistab

1. pūsin
2. pūsid
3. pūsiß

1. beidan
2. beidat
3. beidab

Palus

1. palume
2. palute
3. paluwad

1. wisfame
2. wisfate
3. wisfamad

1. söme
2. söte
3. söwad

1. beidame
2. beidate
3. beidawad

Minew aeg. Minus

1. palusfin
2. palusfid
3. palus

1. wisfatin
2. wisfatid
3. wisfatag

1. söin (-ö-)
2. söid (-ö-)
3. söi (-ö-)

1. beitsfin (beidin)
2. beitsfid (beidid)
3. beits

Palus

1. palufime
2. palufite
3. palufiwad

1. pūhtifime
2. pūhtifite
3. pūhtifiwad

1. söime (-ö-)
2. söite (-ö-)
3. söiwad (-ö-)

1. beitsime (beidime)
2. beitsite (beidite)
3. beitsiwad (beidi- [wad])

Zingimie= eht soowis= Minus
miewis.

1. palusfin
2. palusfid
3. palus

1. wisfatin
2. wisfatid
3. wisfatag

1. sööfin
2. sööfid
3. sööts

1. beidassfin
2. beidassfid
3. beidass

Palus

1. palufime
2. palufite
3. palufiwad

1. wisfafime
2. wisfafite
3. wisfafiwad

1. sööfime
2. sööfite
3. sööfiwad

1. beidassime
2. beidassite
3. beidassiwad

Tagalordanišewiis. Pr. aeg

paluma	wisfama	pühfima	olema	isõma	heitma
palupa	wisfapa	pühfipa	olepa	isõpa	heitpa
paluwat	wisfawat	pühfiwat	olewat	isõwat	heitwat
(paluda)	(wisfata)	(pühfida)	(olla)	(isüia)	(heita)
palunud	wisfanud	pühfinud	olnud	isõnud	heitud

Mineu aeg

Käskimise wiis. Minus

2. palu	wista	pühi	ole	isõ	heida
3. palugu	wisfatu	pühfigu	olgu	isõgu	heitsu
1. palume	wistame	pühime	oleme	isõme	heidame
(palugem)	(wisfatem)	(pühfigem)	(olgem)	(isõgem)	(heitsem)
2. paluge	wistae	pühfige	olge	isõge	heitse
3. palugu	wisfatu	pühfigu	olgu	isõgu	heitsu

Teenimeisõna. Otsatunimunde

1. paluda	wisata	pühfida	olla	isüia	heita
2. paluma	wistama	pühfima	olema	isõma	heitma
3. palumine	wistamine	pühfimine	olemine	isõmine	heimine
4. paluja	wistaja	pühfija	olija (oleja)	isõja	heitsja
5. paludes	wistates	pühfides	olles	isões	heites
6. paluw	wistaw	pühfiw	olew	isõw	heitaw
7. palunud	wisatud	pühfinud	olnud	isõnud	heitud

b. Kannataw teuiõna.

palutafie	wisatafie	pühitafie	ollafie	isüiatfie	heidetafie
(palutata)	(wisfata)	(pühfita)	(olda)	(isõda)	(heideta)
palati	wisati	pühiti	oldi	isõdi	heideti
palutagu	wisatagu	pühitagu	oldagu	isõdagu	heidetagu
(palutats)	(wisfatats)	(pühitats)	(oldats)	(isõdats)	(heidetats)
2. palutama	wisatama	pühitama	oldama	isõdama	heidetama
6. palutaw	wisataw	pühitaw	oldaw	isõdaw	heidetaw
7. palutud	wisatud	pühitud	oldud	isõdud	heidetud

Käskimise wiis.

Teenimeisõna.

Kuskohtamunde
Sehtawmunde
Sehtudmunde

2. Keelutensõna.

a. Legewu teusõna.

ei palu	ei wiiska	ei pühi	ei ole	ei sõõ	ei heida
ei palunud	ei wiiskanud	ei pühkinud	ei olnud	ei sõõnud	ei heitnud
ei palus	ei wiiskas	ei pühkis	ei oletas	ei sõõks	ei heidatas
ei paluma	ei wiiskama	ei pühkima	ei olema	ei sõõma	ei heitma
ei paluma	ei wiiskawa	ei pühkiwa	ei olewa	ei sõõma	ei heitwa
ei palumat	ei wiiskawat	ei pühkiwat	ei oletawat	ei sõõwat	ei heitwat
(ei paluda)	(ei wiiskata)	(ei pühkida)	(ei olla)	(ei sõõta)	(ei heita)
ei palunud	ei wiiskanud	ei pühkinud	ei olnud	ei sõõnud	ei heitnud
2. ära palu	ära wiiska	ära pühi	ära ole	ära sõõ	ära heida
3. ärgu palugu	ärgu wiiskatu	ärgu pühiku	ärgu olgu	ärgu sõõgu	ärgu heitsu
1. ära palume	ära wiiskame	ära pühime	ära oleme	ära sõõme	ära heidame
(ärgem palugem)	(ä. wiiskam)	(ä. pühikem)	(ä. olgem)	(ä. sõõgem)	(ä. heitem)
2. äрге paluge	äрге wiiskale	äрге pühikige	äрге olge	äрге sõõge	äрге heitke
3. ärgu palugu	ärgu wiiskatu	ärgu pühiku	ärgu olgu	ärgu sõõgu	ärgu heitsu

b. Kanatawu teusõna.

ei paluta	ei wiiskata	ei pühita	ei olba	ei sõõda	ei heideta
ei palutud	ei wiiskatud	ei pühitud	ei olbud	ei sõõdud	ei heidetud
ärgu palutagu	ärgu wiiskatagu	ärgu pühitagu	ärgu olbaga	ärgu sõõdaga	ärgu heidetaga

Rindel wiis. Praegune aeg

Minew aeg

Zingimise wiis.

Zagalordamis wiis. Pr. aeg

Minew aeg

Käskimise wiis.

Minus

Paljus

Rindel wiis. Praegune aeg

Minew aeg

Käskimise wiis.

Teufõna kõkkupandud muutmine.

Albiteufõnad on olema, saama, pidama, leema, faa tulema, minema, hakkama, wõtma.

1) Olema ühendatakse a) tegewa teunimesõna teinudmuutega, et mööda läinud aega teha, praegu mööda läinud aeg (olen) olen palunud, oled palunud, ammu mööda läinud aeg (olin) olin palunud, olid palunud, tingimisiwiis (oleksin) oleksin palunud, oleksid palunud, harwa tagatordamisiwiisiga, olewat palunud, mõtleb, meie olewat kõik wäljarännanud, rääkis nenda, et teie olewat teda tondiks pidanud, — ja kuskõhtamuutega palunud olema, külmking peab kurga teinud olema. Niisama kaa keeluteufõna, ei ole palunud, ei oleks palunud, ei olnud palunud. — b) Teunimesõna kuskõhtamuute kustumuutega näitab olema tuuriwat aega, on juba tulemas, oli weel tulemas. — c) Kananataw teunimesõna teinudmuude olema-ga ühendatud annab need-samad ajad nagu tegew osawõtjasõna, mind on palutud, mind oli palutud, mind oleks palutud.

2) Saama ühendatakse niisama, a) kui mind saaks walitud, aga kui mind oleks saanud walitud asemel ennemine kui mind oleks walitud, hõbused on, olid, oleksid ju saanud ärawiidud. — b) Saama tähendab kaa weel teise käest saama, sai toodud = toodi, sai seda toodud, enne lund ei saa tänawu ohre leigatud = enne lund ei leigata tänawu ohre, ei ma seda saa tehtud, ma oleksin küll saanud tehtud, ei saa jõõdud ega pifali oldud, ei räimed saand joola sees seistud, kannataw ei ma saa jalgadest enam kõnnitud. — c) Saama pruugitakse kaa otjatumuutega tulewat aega tähendades, enne lund ei saa tänawu ohre leikama. — d) Mööda läinud tulew aeg: küll ma saan seks ajaks jõõnud, kui aga saan natukese jõõnud, siis hakkab kõht walutama, kui ma saan jõõnud, siis ma lähen teele.

3) Pidama tähendab tarwitust ehk kõhut, peaks ta täna tulema = tuleks ta, peaks mind lahtilastama = saaks mind lahtilastud, kui ta ei peaks andma, ja pidid mind äratapma, õeldi, et wend ju peab kodu olema, kaebas, et pea pidi walutama, paluwad, et neid peaks lahutatud saama, tegi seda seepärast, et ta pidi oma auu ülesnäitama.

4) Leema tähendas enne wanaste tulewat aega, seda enam leen ma tundmas, ja leed kurb olemas, ta leeb meele tuletamas, meie leeme seda nägemas, siis leie leete leidmas, nemad leewad ennaft ülesnäitamas, ma ei leeks tulemas.

5) Weel mõned sõnad näitawad tulewat aega, nagu tulema, minema, hakkama, wõtma, ega ma nüüd enam hakka sööma, üks õige inimene ei lähe seda heaks kiitma.

Esimeene teusõna muutmine.

Esimese muutmise järel käiwad kõik kahe- ehk mitmeliikmega sõnad, kelle juurt ei muudeta. Selle järel käiwad suurem hulk teusõnu.

1) Kolmeliikmega sõnad lühikesse esimese liikmega, elama, kindel wiis praegune aeg elan, minew aeg elasin, käskimisewiis ela paljus elage, teunimesõna 1. elada, 7. elanud, kannataw teusõna elatud, niisama alama, awama, ägama, helama, igama, imama, iwama, jagama, jamama, jorama, jolama, juhama, jurama, jürama, kabama, kahama, kajama, kabama, karama, kibama, kihama, kilama, kimama, kirama, kisama, kohama, kolama, kölama, kômama, kranama, kujama, kumama, lamama, larama, läbama, lägama, lebama, libama, lisama, lobama, logama, lohama, lorama, lojama, lubama, lunama, lümama, magama, manama, mädama, mämama, marama, mögama, mõlama, mõnama, mulama, mügama, mühama, mürama, uinama, nisama, nurama, nühama, odama, ojama, pagama, parama, pilama, pirama, pijsama, plagama, plarama, plorama, põrama, pragama, prudama, prügama, punama, purama, rabama, ragama, rajama, rebama, ribama, rinama, romama, rügama, sagama, segama, sibama, sinama, sogama, sorama, sojama, sõdama, sõnama, sõrama, sulama, surama, südama, sügama, tabama, tagama, tarama, tasama, tänama, tibama, tirama, tinama, tõrama, trusama, tümama, tütsama, uhama, umama, hurama, wabama, wadama, wahama, walama, warama, wibama, wigama, wilama, winama, wirama, wõlama, wõrama, wugama, wurama, würama, — hagama, häbema, ärema, helema, imema, kaema (kajema), kidea, kohema, läbema, lägema, libema, mälema, munema, nõrema, põlema, pudema, puhema, ribema, rõsema, sugema, unema. IIm g-ta jagama (jaata, jaetud, jagatud), magama (maata), mädama (mäata), segama (seata), wigama (weata), hagama (haeta), ju-gema (joen).

Weel: harima, hawima, elima, helima, jāmima, jorima, jufima, kabima, kahima, kalima, karima, kasima, kähima, kedima, kehima, ferima, kidea, kirima, klobima, kobima, kohima, kolima, kosima, kōhima, kölima, kōmima, kōwima, krebima, kribima, kronima, kusima, külima, küsima, läjima, libima, lidima, lobima, logima, lorima, losima, (lösima), lõmima, lõsima, lumima, lunima,

lufima, lüdimä, lülüma, mogima, möluma, mõmima, mudima, mugima, murima, musima, mürima, nabima, nalima, nasima, nämima, närima, näsima, nesima, nibima, nihima, nirima, nobima, nodima, nogima, norima, nosima, nõrima, nugima, nügima, nürima, nüsimä, ogima, õgima, pagima, pärima, pegima, pesima, pigima, pinima, pomima, porima, posima, pragima, prügima, pudima, pugima, puhima, punima, püsimä, rabima, rasima, räbima, rebima, rehima, resima, ribima, rodima, rohima, ronima, rosima, rubima, rudima, sadima, sagima, sarima, sawima, sasima, sebima, segima, sibima, sigima, sibima, silima, sinima, sirima, sobima, sohima, somima, sonima, sorima, sosima, sõdima, judima, susima, tarima, tänima, tegima, tenima, terima, tirima, togima, torima, tõbima, tõrima, tragima, trasima, tusima, tüdima, tüluma, hudima, ülima, wadima, walima, warima, wäsimä, wedima, wenima, wuhima, — haduma, ajuma, aruma, asuma, himuma, ifuma, januma, joruma, kajuma, kaluma, kiruma, koguma, kohuma, kõhuma, kõduma, kuluma, lasuma, läbima, lebuma, liduma, lihuma, loguma, losuma, luduma, maruma, mäsuma, mojuma, mõnuma, niguma, noruma, nuruma, nüsuma, õsuma, paluma, põruma, puduma, puhuma, punuma, puruma, rabuma, risuma, rõhuma, ruduma, rusuma, sibuma, siluma, sõnuma, sõruma, suguma, suruma, taguma, taluma, tasuma, teguma, tenuma, tuduma, ujuma, unuma, huruma, waduma, waguma, wajuma, waruma, wibuma, wiluma, wiruma, wõluma, wõsuma, wuhuma.

2) Kolmelikimega teusõnad pitka esimese liikmega. a) — ama lõpuga arwama, kindel wiis arwan arwamin, kaskimisewiis arwa paljus arwake, teunimesõna arwata arwanud arwatud, niisama ahmama, aimama, haljama, halwama, harjama, asmama, aurama, haawama, aasama, ahmama, ihnama, hiljama, hiiwama, jahmama jahwama, jaksama, jaffama, jõunama, jõurama, kaelama, kae-wama, kallama, karjama, karwama, kaswama, kaunama, kätama, karnama, karsjama, karswama, kashnama, kashnama, kedrama ehk kehrama, kerjama, kestama, keelama, keerama, kihlama, kihmama, kiisama, kiilama, kiitsama, kiiwama, koerama, kohmama, kohrama, kollama, kopsama, korjama, kosjama, koormama, kõhmama, kõrwama, kõõmama, kraanama, kuhjama, kuiwama, kuulama, kuumama, kühmama, külmama, külwama, küürama, küüfama, ladwama, laenama, lahjama, lahwama, lailama, laimama, laamama, laastama, leinama, lestama, liiwama, lohmama, loiwama, lomama, loojama, lõhnama, lõhwama, lubjama, luhwama, lumama, lurjama, luurama, marjama, maffama, mäs-sama, määrama, mestama, metsama, miilama, mõirama, mõllama,

mõõnama, mustama, mutsama, müksama, müssama, naelama, naljama, napsama, nälwama, näpsama, närwama, neelama, nilpsama, niistama, nolphama, nossama, nõõrama, nõõlama, nuiama, nuumama, nüßsama, ohjama, oimama, pinama, hopfama, orjama, ofsama, hoorama, õõgama, paenama, pahmama, pahnama, pannama, päewama, pillama, pitsama, piigama, piinama, piirama, piitsama, poolama, põõrama, põhjama, põimama, põõnama, põõsama, prillama, pulmama, putkama, rahnama, rammama, rapfama, raswama, raapsama, rähmama, rämmama, räästama, rihmama, rihwama, rimmama, riwama, roimama, roemama, rõhmama, rullama, ruunama, rüüstama, šalwama, sarjama, saunama, saastama, sähwama, serwama, seerama, filmama, firtfama, siunama, soinama, soolama, sõimama, sõlmama, sõr-
wama, suiama, summama, surmama, surwama, tahmama, tai-
mama, tallama, täärama, tellama, tilksama, tipsama, tiwama, tolmama, tormama, toßsama, tõrwama, trallama, trehwama, treiama, trummama, turwama, tuulama, tuurama, tüßsama, tüürama, uhmama, uimama, hullama, urmama, urwama, ühmama, waenama, waewama, waiama, walwama, warjama, wastama, wäljama, wäänama, wäärama, westama, weerama, wihmama, willama, winumama, winnama, wirtsama, wiirama, wiisama, woolama ja palju teisi.

Weel: jablama, jabrama, fedrama, flödrama, fludrama, fobrama, fublama, labrama, ladrama, lodrama, padrama, podrama, põdrama, pudrama, sabrama, sobrama, sõbrama, tubrama.

b) Teuõnad —ema lõpuga käiwad niisama nagu —ama lõpuga, katkema kääkimisewiis katke, praegune aeg katken, minew aeg katkesin, kääkimisewiis paljus, katkege, otstatumunde katkeda, osawõtjafõna katkenud, niisama ahkema, haifema, helmema, kaanema, külmema, liigema, lõimema, nartsema, niglema, offema, õilema, õitsema, peasema, pehmema, peenema, poegema, purjema, pürjema, raugema, roostema, sauema, suitsema, süljema, tammema, tuulema, weerema.

Siit on weel päralt: algnema, hapnema, lahknema, lõhk-
nema, õignema, tarbnema, waiknema, — pealegi astlema, jooksema, kaklema, keplema, kepslema, keerlema, fihslema, kimpse-
lema, fipsema, kinslema, kiimlema, kõplema, frimslema, kuflema, kuplema, looklema mäslema, mõkslema, müüftlema, niplema, nookslema, nuklema, pistlema, piirlema, pokselema, puftlema, raplema, rõõftlema, fiplema, fuklema, fuplema, taplema, waew-
lema, weerlema, wintselema. Weel: taplema, taple, taplen, taplesin, tapelge, tapelnud, tapeldud, ütlema, ütlege (õelge), ütelda

(õelda), ütelnud (õelnud), üteldud (õeldud), mõtlema, mõtelge (mõelge), mõtelda (mõelda), mõtelnud (mõelnud), mõteldud (mõeldud).

c) Teusõnad —ima ja —uma lõpuga, koolima, käskimise-
wiis kooli, praegune aeg koolin, kannataw osawõtjaseks koolitud,
minew aeg koolisin, käskimisewiis paljus koolige, otsetumunde
koolida, osawõtjaseks koolinud, istuma, istu, istun, istutud,
istusin, istuge, istuda, istunud, niisama hakima, armima, arse-
tima, ahmima, erwima, ihmima, irwima, jampsimä, joonima,
jõmmima, jõnnima, juhmima, jupsimä, juurima, kammima,
kaablimä, kaasima, kähima, kärsima, käärima, kääsimä, keilima,
kessima, kipsima, kiilima, klantsimä, klaarima, klaasima, klähmima,
koblina, formima, koorima, krantsimä, kraamima, kraapsimä,
kraasima, krehwima, kroonima, kruuwima, kruusima, kummina,
küürima, küüsimä, lastima, laamima, lehwima, leitimä, lentima,
lihwima, lirtsimä, listima, litsima, liimima, liiwima, lopsima,
lortsimä, loowima, loosima, lõmmima, lustima, luurima, luusima,
marssima, maalima, mäsäsimä, määrima, miilima, müürima,
napsima, narrima, nähwima, noolima, noomima, nõõrimä, nuus-
tima, ohwrimä, ofsimä, hoolima, palmima, passima, paarima,
pärmima, pennima, petsimä, pillima, pinnima, pitsima, popsimä,
potsimä, poolima, poomima, põimima, praäsimä, pressima, prit-
simä, proowima, pruuma (pruulima), punnima, püksima, ram-
mima, raatimä, räästima, rehwiima, reissima, ripsimä, ristima,
riilima, riiwima, ropsimä, roowima, rõõwima, rullima, ruumima,
sallima, salwima, seltsima, sopsima, sortsimä, soonima, soowima,
sõlmima, sõrwima, taltsima, tantsimä, temmima, tellima, teenima,
tollima, trallima, treima, triiwima, trossima, trotsima, tuhniima,
tuurima, tuustima, tüürima, uurima, hüürima, wassima, waltsimä,
wasäsimä, waalima, wärwima, wissima, willima, wiilima, wiip-
simä, wiitsima, wemmima, wopsimä, wormima, woolima, wõl-
wima; — pealegi ammuuma, astuma, auruma, hirnumä, jõõluma,
kaiuma, karjuma, katuma, katumä, kaaluma, käkruma, kässuma,
kääksima, kiljuma, kirnumä, kiskuma, kitsuma, kiiksimä, kiiluma,
kiitsima, klossima, klussima, kooksimä, koortsimä, kõssima, kõlk-
simä, kraäsimä, kraassima, krääksima, kriiksimä, kriunuma,
kriipsima, krossima, krompsima, krontsimä, krooksimä, krõmp-
simä, krõpsima, kutsima, lastima, latuma, lausima, laastima,
lärtsimä, lissima, limpsima, linksimä, lipsima, lirtsimä, litsima,
loksima, lonksima, lortsimä, lõõtsima, luksima, matsumä, mõk-
simä, mulsima, mutsumä, mürtsumä, naeluma, naksima, naak-
simä, näksima, näuguma, näuksima, niisima, niutsumä, niiksimä,

niitsuma, noortsuma, noosuma, nörjuma, nõtsuma, nõõluma, nõõtsuma, nuffsuma, nuutsuma, hõõruma õõtsuma, paiuma, paastuma, päärtsuma, piifsuma, piiluma, plaksuma, plõffsuma, plumpsuma, (plupsuma), poksuma, pontsuma, põffsuma, põtkuma, praksuma, praäksuma, priksuma, prõffsuma, purtsuma, pussuma, raiuma, ratsuma, räksuma, räätsuma, riisuma, ropsuma, rudsuma, sammuma, fartsuma, fäuksuma, fiiksuma, firtsuma, fiuksuma, fiiluma, fiwuma, solksuma, sõtkuma, sõõluma, suitsuma, tammuma, taaruma, tiiksuma, titsuma, tiuksuma, tossuma, tõrsuma, tufsuma, turtsuma, huljuma, warjuma, waaruma, waaksuma, wääksuma, wilksuma, wirtsuma, wiiksuma, wiiruma, wõrsuma.

3) Nelja- ja mitmeliikmega sõnad.

a) Teusõnad — lema lõpuga, kõnelema, otsatumuude kõnelema, praegune aeg kõnelen, minew aeg kõnelesin, käskimisewiis kõnele paljus kõnelege, tegew osawõtjajõna kõnelenud, kannataw kõnelnud, ja wiieliikmega suuruslema, suuruslema, suurstelen, suurstelesin, suurstele suurstelege, suurstelenud, suursteleatud, niisama pesitlema, asendelema, pühertslema, libelselema.

b) Teusõnad — nema lõpuga, alanema, otsatumuude alanema, praegune aeg alanen, minew aeg alanessin, käskimisewiis alane paljus alaneege, tegew osawõtjajõna alanenud, kannataw alanetud, kõrgenema, leigenema, õigenema, raipenema, selginema, targenema, walgenema, wärskenenema.

c) Teusõnad — sema lõpuga, pragisema, otsatumuude pragisema, praegune aeg pragisen, minew aeg pragisesin (pragisin), käskimisewiis pragise paljus pragisege, tegew osawõtjajõna pragisenud, kannataw pragisetud.

d) Niisama korralik on — tama ja —dama lõpuga muutmine, äratama, otsatumuude äratada, praegune aeg äratan, minew aeg äratasin, käskimisewiis ärata, paljus äratage, tegew osawõtjajõna äratanud, kannataw äratatud, niisama armastama armastada armastan armastasin armastage armastanud armastatud, ihalbama ihalbada ihalbam ihalbasin ihalda ihalbage ihalbam ihalbatud, parandama parandada parandan parandasin paranda parandage parandanud parandatud, kummardama kummardada kummardam kummardasin kummarda kummardage kummardanud kummardatud.

Mõned äraarutatud teusõnad — ta (sta) liikmega muudetasse niisama nagu neljaliikmega teusõnad. Need on: müütama (müüma) müütada müütam müütasin müüta müütage müütanud müütatud, niisama austama (auustama), äästama (äestama),

eitama, eestama, heestama, jäätama, jõutama (jõuutama), käis-
tama, käitama, koitama, kuitama, kurbdama, lautama (lauutama),
nostama, nõotama, nõutama (nõuutama), õotama, paitama,
peatama, priistama, puistama (puhistama), rautama (rauutama),
sautama (sauutama), seastama, seistama, suitama, süütama (süü),
täitama, tõotama, tüütama, (tüütama tüdima), huitama, wai-
tama, wäätama, (wäetama), wõotama. Mõned käiwad teise
muutmise järel, nagu aitama (awitama) otsatumuude aidata,
näitama (näitama nägima) näidata, ootama oodata, süütama
(sütitama süttima), südata, puistama.

e) Üsna korralikult muudetakse teusõnad — tsema lõpuga,
pulgitsema, otsatumuude pulgitseda, praegune aeg pulgitsen, minew
aeg pulgitsesin (pulgitsin), käsikimisewiis pulgitse paljus pulgit-
sege, tegew osawõtjajõna pulgitsenud, kannataw pulgitsatud, walit-
sema niisama walitseda, walitsen, walitsesin (walitsin), walitse,
walitsege, walitsenud, walitsatud,

f) Siit on veel mitmeliikmega wõõrad sõnad — ima lõpuga
päralt, kellel mõnu tagaspidi kolmandama liikme peal on, patse-
rima, polerima, takserima.

Teine teusõna muutmise.

Teise teusõna muutmise pärast on kolmeliikmega, hakuliikme peal
raсте mõnuga teusõnad — ama ja —ema lõpuga, kelle otsatu-
muute ja selle järelekaawa juurte sees kõwad tähed pehmeteks lähe-
wad, nagu heiskama, hiilgama, kõlbama, kõrbema, luhutama, oskama,
hoobama, rüüsklema, fuskama, waapama, wäändlema.

1) Teusõnade sees —ama lõpuga a) lähewad kõwad juured
pp, tt, ff pehmeteks p, t, f, kuppama, otsatumuude kupata, prae-
gune aeg kuppam, minew aeg kuppasin, joowimisewiis kuppaksin,
käsikimisewiis kuppam paljus kupake, tegew osawõtjajõna kupanud,
kannataw kupatud, niisama appama, happama, heppama, fappama,
kappama, kippama, koppama, krappama, lappama, leppama,
lippama, nappama, näppama, nippama, noppama, õppama, rāp-
pama, roppama, rüppama, tippama, toppama, hüppama; — sittama,
sitata, sittan, sittasin, sittaksin, sita sitake, sitanud, sitatud, nii-
sama kiittama, mättama, mittama, müttama, pattama, ruttama,
fattama, tõttama; — hakkama, hakata, hakkam, hakkasin, hak-
kaksin, hakka hakake, hakanud, hakatud, niisama, äkkama, ifkama,
kakkama, kuffama, laffama, lüffama, nakkama, näkkama, nokkama,
pakkama, päkkama, poikkama, puikkama, rõkkama, siikkama, jok-
kama, tiikkama, tukkama, hukkama.

b) Tähed p, t, k lähewad h, d, g-ks, rüüpama, otsatumuude rüübata, praegune aeg rüüpan, minew aeg rüüpasin, soowimise wiis rüüpassin, käsikimisewiis rüüpa paljus rüübate, tegew osa wõtjasõna rüübanud, kannataw rüübatud, niisama hilpama kampaama, kaapama, kelpama, kiipama, kimpama, koopama, küüpama, lämpama, lääpama, limpama, liipama, lömpama, lum-pama, nälpama, närpama, nilpama, nolpama, pumpama, roopama, taipama, tempama, trumpama, hülpama, waapama, wiipama; — aitama, aidata, aitan, aitašin, aitašsin, aita aidake, aidanud, aidatud, niisama hirtama, liitama, lontama, luitama, näitama, nootama, ootama, poltama, šantama, tuitama, wartama, waatama, wältama, wäntama, wiitama; — leikama, leigata, leikan, leikašin, leikašsin, leika leigake, leiganud, leigatud, niisama ärkama (ärata), heikama, kerkama, konkama, kookama, kuikama, kunkama, kuukama, leekama, lonkama, lookama, löökama, luikama, luukama, malkama, markama, märkama, mookama, paikama, palkama, pankama, paukama, pälkama, pilkama, plaukama, polkama, poikama, põrkama, raukama, ränkama, roikama, rōukama, salkama, sirkama, siukama, soikama, sorkama, tarkama, tärkama, tilkama, tiukama, tolkama, torkama, tõnkama, tõukama, tuikama, tülkama, huikama, hullkama, uukama, war-kama, winkama, wõnkama.

c) Tähed b, d, g lähewad lühikese healeta ja ühe wedela tähe (l, m, n, r) järele esimese tähe sarnaseks, tõmbama, otsatumuude tõmmata, praegune aeg tõmban, minew aeg tõmbasin, soowimisewiis tõmbassin, käsikimisewiis tõmba paljus tõmmake, tegew osawõtjasõna tõmmanud, kannataw tõmmatud; — muldama, mul-lata, muldan, muldasin, muldašsin, mulda mullake, mullanud, mullatud, niisama haldama, jändama, kandama, kardama, kordama, kuldama, lendama, maldama, mändama, mõrdama, õndama, pardama, rändama, süldama, undama, windama, wirdama, wõrdama; — hingama, hingata, hingan, hingasin, hingašsin, hinga paljus hingake, hinganud, hingatud, niisama ängama, mängama, õngama, sangama, wängama.

d) Tähed d, g teiste healeta ja pitka healega tähtede järele kauwad ära, nõidama, otsatumuude nõiata, praegune aeg nõidan, minew aeg nõidasin, soowimisewiis nõidašsin, käsikimisewiis nõida paljus nõiake, tegew osawõtjasõna nõianud, kannataw nõiatud, niisama luudama, õördama, põidama, raidama, raudama, roidama, roodama, suudama, uidama, woodama; — kargama, karata, kargan, kargasin, kargašsin, karga karake, karanud, karatud, niisama algama, äigama, ärgama, hülgama, jalgama, kirjama, kiirgama, lõugama,

mõirgama, muigama, nõrgama, oigama, pelgama, põlgama, põrgama, ruugama, salgama, huilgama, hulgama, urgama, uugama, ürgama, woogama, wõlgama, wuugama.

e) Täht b läheb w=ks ja g j=ks, kaebama, otfatumuude kaewata, praegune aeg kaeban, minew aeg kaebasin, soowimisewiis kaebassin, käsikimisewiis kaeba paljus kaewake tegew osawõtjafõna kaewanud, kannataw kaewatud, niisama halbama, iibama, koobama, kõlbama, nilbama, hoobama, riibama, urbama; — mærgama, mærijata, mærgan, mærgasin, mærgassin, mærga mærijake, mærijanud, mærijatud, niisama nælgama.

f) Tähet ht, hf, sf kautawad kõwad tähed k ja t ära ja jätawad üksnes h ja s järele, kohtama, otfatumuude kohata, praegune aeg kohtan, minew aeg kohtasin, soowimisewiis kohtassin, käsikimisewiis kohta paljus kohake, tegew osawõtjafõna kohanud, kannataw kohatud, niisama luhtama, rohtama, rõhtama, uhtama; — puhkama, puhata, puhkan, puhkasin, puhkassin, puhka puhake, puhanud, puhatud, niisama ähkama, ihkama, lähkama, tihkama, kühkama, kohkama, kõhkama, lähkama, mähkama, nohkama, nühkama, ohkama õhkama, hõhkama, pihkama, rahkama, rohkama, sahkama, tähkama, tihkama, tuhkama, uhkama, wihkama; — rooskama, roosata, rooskan, rooskasin, rooskassin, rooska roosake, roosanud, roosatud, niisama heiskama, hiiskama, kiskama, kiiskama, korskama, kriiskama, laiskama, leiskama, liuskama, lõõskama, niiskama, noorskama, nuuskama, oskama, hõiskama, paiskama, piiskama, piitskama, priiskama, pruuskama, purskama (purtškama), puskama, raiskama, reiskama, ruskama, torškama, trooskama, tuiskama, tuskama, huiskama, wiskama.

2) Teufõnu —ema lõpuga, a) mis mitte kordamist ei tähenda, on pisut, lõppema (lõpeta), räppema, — lõffema (lõfeta), — nõrkema (nõrgeta), waitema, — kängema (kängeta), kangema, kõngema, langema, — ilgema (ileta), jälgema, julgema, fargema, fulgema, leigema, liugema, õigema, põlgema, purgema, firgema, targema, — fõrbema (fõrweta), — lõhkema (lõheta), ahkema, puhkema, tihkema, tõhkema, uhkema.

b) Kordamiseteufõnad —lema lõpuga, kauplema, otjatumuude kaubelda, praegune aeg kauplen, minew aeg kauplesin, soowimisewiis kauplessin, käsikimisewiis kauple paljus kaubelge, tegew osawõtjafõna kaupelnud, kannataw kaubeldud, niisama kemp-
lema, hooplema, rääplema, — heitlema (heidelda), kiitlema, loitlema, näitlema, saatlema, söötlemä, sõitlema, waatlema, wiitlema, wõitlema, — harklema (hargelda), hanklema, ärklema, kaatlema, kerklema, läiklema, looklema, naaklema, nooklema, põik-

lema, rauklema, ränklema, tääklema, tönklema, tõuklema, — õmblema (õmmelda, õmblen, õmblestin, õmbleksin, õmble õmmelge, õmmel= nud, õmmeldud), jandlema (jännelda), lendlema, murdlema, wand= lema, — janglema (jängelda), tinglema, wanglema, winglema, — jurdlema (juurelda, juurdlen, juurdlesin, juurdleksin, juurdle juurelge, juurelnud, juureldud), täandlema, keerdlema, kiudlema, maadlema, noidlema, hoidlema, piidlema, riidlema, seadlema, süüdlema, waendlema, waidlema, wäandlema, wiidlema, wõid= lema, — arglema (arelda), karglema, poiglema, — kaiklema (kaewelda, kaiklen, kaiklestin, kaikleksin, kaikle kaewelge, kaewel= nud, kaeweldud), — kahtlema (kahelda, kahtlen, kahtlesin, kaht= leksin, kahtle kahelge, kahelnud, kaheldud), nuhtlema, ohtlema, uht= lema, wehtlema, wihtlema, — kihklema (kihelda), kohklema, lehklema, mähklema, mühklema, ohklema, pihklema, põhklema, puhklema, pühklema, tähklema, uhklema, wehklema, — kifflema, (kifelda), tiifflema, laifflema, loofflema, luufflema, nuufflema, hõifflema, puiiflema, tuiiflema.

Kolmas teufõna muutmine.

Kolmandama teufõna muutmise pärast on pitka ja lühikese hakuliikmega teufõnad — uma ja —ima lõpuga. Siin ei ole mitte otjatumuude pehme, waid kaskimisewiis, praegune aeg, soowimisewiis ja kannataw teufõna.

1) Teufõnad lühikese hakuliikmega. Pehmitamises tuleb b asemel ew, ehk tähed d, g kaunwad ära, i, u, ü lähewad e, o, õ = ks, kaduma, otjatumuude kaduda, praegune aeg kaun, minew aeg kadusin, soowimisewiis kauksin, kaskimisewiis kau paljus kaduge, tegew osawõtjafõna kadunud, kannataw kautud, niisama kiduma (keun), kudema (koen), kuduma (koun), küdima (köen), laduma (laun), niduma (neun), põdema (pöen), radama (raan, rajan), sadama (saan, sajan), siduma (seun), waduma (waan), wedama (wean, kannataw osawõtjafõna weetud), widuma (weun), — lugema, lugeda, loen, lugesin, loeksin, loe lugege, lugenud, loetud, niisama jaguma (jaun), laguma (laun), liguma (leun), pugema (poen), pügama (pöan), sugema (soen), taguma (taun), tiguma (teun); — häbima, häbida, häwin, häbinsin, häwitsin, häwi häbige, häbinud, niisama rebima, sabima, sebima.

2) Teufõnad —ima ja —uma lõpuga.

a) Tähed pp, tt, ff, lähewad p, t, f = ks, lappima, otjatu= muude lappida, praegune aeg lapin, minew aeg lappisin, soowi= misewiis lapiksin, kaskimisewiis lapi paljus lappige, tegew osawõt= jafõna lappinud, kannataw lapitud, niisama heppima, floppima,

foppima, frippima, fuppima, leppima, lippima, nappima, näp-
pima, nippima, noppima, öppima, proppima, rappima, sappima,
tappima, tippima, toppima, uppima, — fippuma (fippuda, fipun),
hippuma, foppuma, läppuma, lippuma, loppuma, nippuma, rap-
puma, rippuma, foppuma, uppuma; — fittima, fittida, fitin,
fittisin, fitiisin, fiti fittige, fittinud, fittitud, niisama fettima,
füttima, lettima, mettima, müttima, nottima, plettima, prettima,
settima, süttima, wettima, wittima, — pattuma (pattuda, patun),
juttuma, flottuma, mattuma, ruttuma, sattuma, sittuma, —
hakkima, hakkida, hakin, hakkisin, hakisin, haki hakkige, haki-
nud, hakitud, niisama äkkima, ekkima, jukkima, kakkima, kekkima,
tikkima, kükkima, lakkima, läkkima, lokkima, lükkima, mekkima,
näkkima, nukkima, ökkima, pakkima, pekkima, präkkima, rikkima,
rükkima, sökkima, täkkima, tekkima, tikkima, trikkima, trükkima,
tükkima, wakkima, wiikkima, — ikkuma, (ikkuda, ifun), kakkuma,
kökkuma, kuttuma, lakkuma, lükkuma, nukkuma, pakkuma, rikkuma,
tikkuma, tukkuma, wakkuma.

b) Tähed p, t, k, lähewad b, d, g-ks, kaapima, otlatumunde
kaapida, praegune aeg kaabin, minew aeg kaapisin, joowimisewiis
kaabiksin, käästimisewiis kaabi paljus kaapige, tegew osawõtjajõna
kaapinud, kannatow kaabitud, niisama elpima, helpima, kappima,
käppima, karpima, kerpima, kappima, korpima, kõppima, kõõpima,
kraapima, kroopima, leepima, lorpima, loopima, lõõpima, nälpima,
nilpima, nõõpima, raapima, riipima, roopima, simpima, soppima,
tappima, tempima, tiipima, tõõpima, trampima, trööpima, trum-
pima, truupima, tumpima, tuupima, tülpima, türpima, ulpima,
hulpima, wirpima, worpima, — hilpuma, (hilpuda, hilbun), kõl-
puma, soppuma, sorpuma, tempuma, waapuma, wiipuma; —
kriitima, kriitida, kriidin, kriitisin, kriidiksin, kriidi kriitige, kriitinud,
kriiditud, niisama heitima, hirtima, kantima, keltima, fruntima,
küttima, küüttima, lautima, lontima, lootima, müntima, pantima,
paatima, pootima, pruntima, rentima, fantima, feltima, sõõtima,
sültima, wantima, wartima, wältima, wiltima, woltima, — laa-
tuma, (laatuda laadun), liituma, luituma, paatuma, puutuma,
taltuma; — hankima, hankida, hangin, hankisin, hangiksin, hangi
hankige, hankinud, hangitud, niisama haakima, ärkima, helkima,
jõlkima, jõnkima, kaakima, karkima, kerkima, kinkima, kolkima,
konkima, korkima, kookima, krookima, laukima, läikima, liikima,
lonkima, märkima, määkima, mõõkima, mõlkima, munkima, mür-
kima, nirkima, nurkima, horkima, öökima, parkima, paakima,
piikima, plankima, pleekima, plinkima, pookima, põlkima, põukima,
praakima, pruukima, puukima, püükima, ränkima, rääkima, rin-

kima, rookima, röökimä, röökimä, solkima, sörkima, tänkima, tärkima, tinkima, torkima, tölkima, törkima, tönkima, trentima, triikima, tulkima, tülkima, waikima, wärkima, wirkima, wol-
kima, wönkima, wörkima; — haufuma, (haufuda, haugun),
ärkuma, helkuma, hinkuma, kalkuma, kerkuma, kiskuma, kiikuma,
korkuma, kölkuma, kwaakuma, läikuma, leikuma, liikuma, loikuma,
lonkuma, loruma, mölkuma, nookuma, nõrkuma, paufuma,
piskuma, piikuma, põnkuma, pörkuma, silkuma, soikuma, sörkuma,
tilkuma, tinkuma, tölkuma, törkuma, tuiuma, tulkuma, huikuma,
hulkuma, waikuma, wanuma, waakuma, wälkuma, wilkuma
wirkuma.

c) Tähed b, d, g lähewad wedela tähtede (l, m, n, r)
šarnasešs, jambima, otsatumuude jambida, praegune aeg jammin,
minew aeg jambisin, soowimisewiis jammitšin, kaskimisewiis jammi
paljus jambige, tegew osawõtjafõna jambinud, kannataw jam-
mitud, niisama imbima, lämbima, lõmbima, rambima, umbima,
— ambuma, (ambuda, ammun), imbuma, lämbuma, tõmbuma; —
meldima, meldida, mellin, meldisin, mellifšin, melli meldige,
meldinud, mellitud, woldima, — pilduma, (pilduda, pillun), —
fõndima, (fõndida, fõnnin), jändima, kündima, mändima, pin-
dima, pundima, sundima, sündima, — kilduma, (kilduda, killun),
— tunduma, (tunduda, tunnun), wanduma, — turduma (turduda,
turrin); — hingima, hingida, hingin, hingifšin, hingifšin, hingi
hingige, hinginud, hingitud, niisama ängima, lingima, mangima,
mängima, õngima, rongima, songima, tangima, tingima, tongima,
tungima, wangima, wängima, wingima, — hanguma, (hanguda,
hangun), anguma, linguma, manguma, finguma, tanguma, ton-
guma, winguma, wõnguma.

d) Tähed b, g kauwad ära, luudima, otsatumuude luu-
dida, praegune aeg luuin, minew aeg luudifšin, soowimisewiis
luuifšin, kaskimisewiis luui paljus luudige, tegew osawõtjafõna
luudinud, kannataw laudit, niisama kaandima, meeldima, pöör-
dima, wäandima, — täidima, — paenduma (paenduda, paenun),
kaalduma, kuulduma, maalduma, nõiduma, raiduma, foolduma,
täiduma, uinduma, — mõõduma; — nülgina, nülvida, nülün nül-
gifšin, nülifšin, nülü nülgive, nülginud, nülitud, niisama norgima,
nõrgima, pelgima, pürgima, fulgima, fülgina, — nirguma (nir-
guda, nirun), arguma, kirguma, kiirguma, nääguma, näuguma,
fulguma, furguma, ulguma; — wõõrad sõnad seawad i esemele e,
laadima, praegune aeg laen, loodima loen, moodima moen, pra-
dima praen, saagima saen, waagima waen.

e) Täht b läheb w-ks, närbima, otfatumuude närbida, praegune aeg närwin, minew aeg närbisin, soowimiseviis närwifin, käskimiseviis närwi paljus närbige, tegew osawõtjajõna närbinud, kannataw närwitud, niisama hálbima, traabima, — riibuma (riibuda, riibun), turbuma.

f) Ühendused h, ht, sf kaudawad, f, t ära, pühkima, otfatumuude pühkida, praegune aeg pühin, minew aeg pühisin, soowimiseviis pühifin, käskimiseviis pühi paljus pühige, tegew osawõtjajõna pühkinud, kannataw pühitud, niisama ahkima, kähkima, mähkima, nuhkima, nühkima, ohkima, öhkima, puhkima, rahkima, rõhkima, rõhkima, rühkima, jahkima, johkima, trähkima, wehkima, — tahkuma (tahkuda, tahun), ihkuma, kähkuma, kihkuma, lohkuma, nohkuma, puhkuma, rõhkuma, sõhkuma, tähkuma, tihkuma, wahkuma; — ehtima, ehtida, ehin, ehtisin, ehifin, ehi ehtige, ehtinud, ehitud, niisama jahtima, juhtima, fihtima, lah- tima, lehtima, lihtima, pähtima, pihtima, plehtima, sihtima, tihtima, tohtima, uhtima, ühtima, wahtima, — fuhtuma (fuhtuda, fuhun), ihtuma, mahtuma, ohtuma, tohtuma, uhtuma, wahtuma, wihtuma; — käskima, otfatumuude käskida, praegune aeg käsin, minew aeg käskisin, soowimiseviis käskifin, käskimiseviis käsi paljus käskige, tegew osawõtjajõna käskinud, kannataw kästud, niisama iskima, luuskima, nuuskima, puskima, sookima, türs- kima, — hiiskuma (hiiskuda, hiisun), kiiskuma, kriiskuma, liis- kuma, nutskuma, nuuskuma, oiskuma, parskuma, piiskuma, tuis- kuma, huiskuma, kaa fiiskuma (fiistud), uskuma (ustud).

Tärgmised teusõnad —uma ja —ima lõpuga käiwad ilma pehmitamiseta esimese teusõna muutmise järele, kalduma, penduma (pendima), punduma, winduma, murduma, purduma, — hau- duma, jõuduma, juurduma, koolduma, koorduma, puuduma, — julguma, karguma, pelguma, selguma, (selgima), sirguma, wal- guma, — joobuma, taibuma, toibuma, — jahtuma, juhtuma, lahtuma, pähtuma, — kohkuma, lahkuma, pahkuma, rahkuma, — laskuma, niiskuma, — puutuma, heldima, maiduma, määr- dima, roiduma, seadima, tuulduma, wäänduma, wäarduma, wõi- duma, liuguma, jääbima, jumbuma, hüübima, werbima, waibuma, wiibima (wiibuma), woibuma, kahtuma, ahkuma, kahkuma, nih- kuma, öhkuma, tahkuma, uhkuma, fuskuma.

Pehmitamata käiwad veel ilnuma, ihnuma, jätkuma, lostuma, mustuma, paistuma, paksuma, peksima, restima, tui- muma.

Neljas teufõna muutmine.

Peale korrata olema ja minema käivad korralise neljandama teufõna muutmise järele paljast kuus teufõna — ema lõpuga. Nende minewa aja muutelõpp on —in ja e ärakautamine käsikimisewiisi teise inimese, otsatumuute ja mõlema minewa aja osawõtjafõna sees. Need on tulema, otsatumuude^mtulla, praegune aeg tulen, minew aeg tulin (—id, —i, —ime, —ite, —iwad ehk —id), joowimisewiis tuleksin, käsikimisewiis tule paljus tulge, tegew osawõtjafõna tulnud, kannataw tulnud, niisama panen (panna, panen, panin, paneksin, pane pange, pannud, pandud), purema (purra, puren, purin, pureksin, pure purge, purnud, purdud), surema (surra, suren, surin), pesema (pesta, pesen, pesin, peseksin, pese peske, pesnud, pestud), kusema (kusta, kusen, kusin), laa lastema lastma kõrwas (lasta, lasen, lasin). Kannatawa teufõna praegune aeg on tullakse, pannakse, surrakse, purrakse, pestakse, kustakse, minew aeg tuldi, pandi, surdi, purdi, pesti, kusti, feeluteufõna ei tulda, ei panda, ei surda, ei purda, ei pesta, ei kusta.

Viies teufõna muutmine.

Wiendama teufõna muutmise järel käivad kolmeteistkümme kaheliikmelist teufõna.

1) Teufõnad üheliikmelise minewa ajaga. Nende sees läheb o õ healeks, otsatumuutes u-ks, õ ü-ks, saama, otsatumuude saada, praegune aeg saan, minew aeg sain, joowimisewiis saaksin, käsikimisewiis saa paljus saage, tegew osawõtjafõna saanud, kannataw saadud, jääma (jääda, jään, jään), — jooma (juua, joon, jöin, joofsin, joo jooge, joonud, joodud), looma (luua, loon, löin), tooma (tuua, toon, tõin), — lõoma (lööa, lõön, löin [lõin], lõöfsin, lõö lõoge, lõönud, lõödud), söoma (süüa, söön, jöin [jöin]).

2) Teufõnad kaheliikmelise minewa ajaga —sin lõpuga on: käima, otsatumuude käia, praegune aeg käin, minew aeg käisin, joowimisewiis käiksin, käsikimisewiis käi paljus käige, tegew osawõtjafõna käinud, kannataw käidud, keema (keeda, keen, keefsin), müüma (müüa, müün, müüsin), pooma (puua, poon, poofsin), wiima (wiia, wiin, wiifsin), mõima (mõia ja mõida, mõin, mõifsin).

Teufõnad —da otsatumuutega loomad kannatawa aja praeguse aja osawõtjast sõnast, saadakse, jäädakse, keedakse, aga —a otsatumuutega kautawad d ära, juuakse, käiakse, luuakse,

liüüakse, müüakse, puuakse, süüakse, tuuakse, wiiaakse, wõiaakse. Kannatawa osawõtjasona praegune aeg on joodaw, müüdaw, söödaw.

Kuues teusõna muutmine.

Kuuendama teusõna muutmise järele käiwad feelma (praegune aeg feelan, otjatumuude feelda), keerma (keeran keerda), kuulma (kuulen kuulda), laulma (laulan laulda), luulma (luulen luulda), naerma (naeran naerda), neelma (neelan neelda), pööрма (pööran pöördä), joofäma (joofsen joofäta) ehk joofäma (joosen joofäta), faitsma (faitsen faitsäta), küpsma (küpsen küpsäta), lüpsma (lüpsan lüpsäta), maitäma (maitäsen maitästä), mafsma (mafäsan mafästä), hõitsma (hõitsan hõitsäta), peksma (peksan peksäta), seisma (seisan seisäta), tõusma (tõusen tõusäta). — andma (annan anda), wõitma (wõidan wõitä), murdma (murran murda), tundma, andma, murdma, otjatumuude tunda, anda, murda, käskimijewiis tunne, anna, murra, — õitsäma, peasäma, otjatumuude õitsäda, peasäda.

Korraline on tundma ja lasäma, praegune aeg tunnen, lasen, otjatumuude tunda, lasä (ehk lasta lasäma sõnast). Niisugused on: haistma, otjatumuude haistä, praegune aeg haistan, joowimijewiis haistaksin, käskimijewiis haista paljus haistäke, tegew osawõtjasona haistnud, niisama lastma, kostma, mõistma, ostma, paistma, peasäma, pistma, süstma (sööstma), tõstma, westma.

Wael: tapma, otjatumuude tappa, praegune aeg tapan, joowimijewiis tapaksin, käskimijewiis tapa paljus tapäke, tegew osawõtjasona tapnud, niisama jätma (jätta, jätan, jätaksin, jätta jätäke, jätanud), katma, küäma, matma, petma, wõtma, — heitma (heitä, heidan, heidaksin, heitä heitäke, heitnud), jootma, kartma, keetma, koitma, kõitma, kurtma, küütma, laitma, läitma, liitma, loitma, lootma, mõõtma, muutma, naitma, neetma, niitma, peitma, riitma, roitma, saatma, seetma, söötma, sõitma, suutma, süütma, täitma, toitma, uitma, wiitma, wõitma, — andma (anda, annan, annaksin, anna andäke, andud ehk annud), kandma, kündma, murdma, — jõudma (jõuda, jõuan, jõuaksin, jõua jõudäke, jõudnud), leidma, nõidma, nõudma, hoidma, püüdma, sõudma, hüüdma, woodma, wõidma, — ahtma (ahäta, ahan, ahasin, aha ahtäke, ahtnud), tahtma, — lasäma, otjatumuude lasä.

Minew aeg on järgmistel —sin, muiä —in, ja esimestel on kolmandamas inimeses eeskäijawa healetä tähe päraä —s asemel —is, kuuläsin kuuläsid kuuläis kuulätime kuuläsite kuuläsiwad, mõistäsin mõistäsid mõistäis, matäsin matäsid mattäis, tapäsin tapäsid

tappis, laitsin laitsid laitis, püüdsin püüdsid püüdis, tahtsin tahtsid tahtis. — Weel: jooksin jooksid jooksis jookstime (jooksuma), maksin maksid maksis maksime (maksma).

Minewase aja kannatawa osawõtjajõnal on —tud, —dud lõpuks, feeldud, kuulnud, lauldud, naerdud (kaa naeretud), pöör-
dud, leitud (leidma leian), nõitud (nõidma), hoitud (hoidma),
wõitud (wõidma), — kaa seatud, teatud (seadma, teadma), —
antud (andma, annan), kantud (kandma), küntud (kündma),
murtud (murdma), — kaa tuntud (tundma); — teistel on lõpu
ees e, maksetud (maksma), jooksetud (jooksuma), lüpsatud (lüpsma),
kaihtsetud (kaihtma), — mõistetud (mõistma), ostetud (ostma),
— mõõdetud (mõõdma), niidetud (niitma), wõidetud (wõitma),
— tapetud (tapma), ahetud (ahtma), tahetud (tahtma), petetud
(petma), nutetud (nutma), aga beldud (ütlemä), jäetud (jätma),
kaetud (katma), kōetud (kütma), maetud (matma), wōetud (wōtma).
— Teusjonad, kelle kannu sees nd on, käiwad tegewas osawõtja-
jõnas kannatawa osawõtjajõna järel, annud, kannud, kunnud,
tunnud.

Seitsmes teusjona muutmise.

Mõned on juba enne nimetatud, nagu ärkama, otsatumuude
ärata pruugitawam kui ärgata, kannatawad osawõtjajõnad ustud,
kästud, kistud (uskuma, käskima, kiskuma), jaetud, weetud
(jagama, wedama).

Aljama muudetakse kas j-ga ehk ilma jellela, nagu kaa
muidu teusjona mõlemal näul ettetulewad (wauma ja wajuma,
sooendama ja soojendama), ajama, kannataw osawõtjajõna aetud.

Käskima, kästud, kästes.

Kuuluma ehk kuulduma, praegune aeg kuulub, kannataw
osawõtjajõna kuulustse.

Kaskma on lasta kõrwas otsatumuutes kaa lasta, pealegi
lastud, lastes.

Lähtma waata minema.

Minema, otsatumuude minna, praegune aeg lähen, minew
aeg läfsin, soowimiseviis lähetsin, käskimiseviis mine paljus
minge, tegew osawõtjajõna läinud ehk lähnud, kannataw mindud
ja sest praegune aeg minnaksse.

Mõõdduma, otsatumuude mõõduda, praegune aeg mõõdun
ehk mõjun, minew aeg mõõdufin, soowimiseviis mõõuksin ehk
mõjuksin, käskimiseviis mõõu ehk mõju paljus mõõduge, tegew
osawõtjajõna mõõdunud, mõõdunud ehk mõjunud, kannataw mõjutud.

Nägema, otsatumuude näha ehk nähja, praegune aeg näen, minew aeg nägin, soovimiseviis näeksin, käskimiseviis näe paljus nähke, tegew osawõtjajõna näinuud ehk nähnud, kannataw nähtud, praegune aeg nähaſe.

Nägima, mõjumata teusõna nägema kõrwa, praegune aeg näin, näib, kannataw osawõtjajõna näikse.

Olema käib nagu tulema, praeguse aja kolmas inimene on on.

Pidama käib „hoidma“ tähenduses kolmandama teusõna muutmise järel, kannataw osawõtjajõna peetud, otsatumuude pidada, praegune aeg pean, minew aeg pidaſin, soovimiseviis peakſin, käskimiseviis pea paljus pidage, tegew osawõtjajõna pidanud, käsu all tähenduses on minew aeg pidin, kannataw osawõtjajõna pidatud.

Seadma, praegune aeg sean.

Täidima, praegune aeg täin, täid, täib.

Teadma, praegune aeg tean.

Tegema nagu nägema, otsatumuude teha ehk tehja, praegune aeg teen, minew aeg tegin, soovimiseviis teekſin, käskimiseviis tee paljus tehke, tegew osawõtjajõna teinud ehk tehnud, kannataw tehtud, praegune aeg tehaſe.

Tundma nagu andma, üksnes e käskimiseviisis (tunne, praegune aeg tunnen, soovimiseviisis tunnekſin), aga otsatumuude tunda, kannataw osawõtjajõna tuntaw, nimejõna tuttaw, pärandusemuude tutwa ja tuttawa.

Tunduma, mõjumata teusõna tundma kõrwa, praegune aeg tunnub, kannataw osawõtjajõna tunnukſe.

5. Teuförwasjõna.

Teuförwasjõnad seisawad teusõna kõrwas. Need on: aga (seisab võeldiseasjalise järel), alles, ales, alle, ammu, ära, äla, ega, ega kaa mitte, ehk, ei, eile, heile, heila, eks, ep, et (et suud kinni = et pidage suud kinni), jah, jahah, ju, juba, just, justament, kas, katki, kinni, kui, muud kui, laga, lahti, lahwa, lünga, lõhki, luhki, lünga, mitte, nudres, nudrus, nugres, nugris, ommeti, ometi, hoopis, paraku, Sumal paraku, reht, rihtwa, jarna, siis, taht, tahes, olgu kui tahes, tehku mis tahes, teps, udres, udris, ula, ulu, üpris, üpres, wait, wanunusa = wanuta (wanutasa), waſt, weel, wiltu, wist, wõisi, wõi, wõiu, wõsi, wõhi, nagu wõhi wõõras, wõimu wõõras.

6. Nime- ja omaduseõna muutmine.

Omaduseõna mündetakse just niisama nagu nimesõna, ainus wahel on, et Kest-Gesti murdes omaduse- (ja osawõtja-) sõna muutmine üksnes siis täielik on, kui see üksi, nimesõnana seisab, puudulik aga, kui see omaduseõnana nime ees seisab, rikaste õnnistus, aga rikka inimeste õnnistus. Suguwahet ei ole. Muutmise läbi wõiwad kõik sõnad nimesõnadeks saada, nagu meie, pärandusemuude meie, otsatumuude meid, aga isameie on nimesõna wiitendama muutmise järel, isameiet paluma; mina, pärandusemuude minu, wõib aga nimesõna olla, kes see on, keda sa minaks hüüad.

Nimetusemuude on 1) kindla wõeldiseasjalise muude, puu kasvab, lapsed mängiwad. 2) See on kaa kindla wõeldiseasja muude, sest kindla wõeldiseasja otsatumuude on paljuses ikka, ainuses wahel nimetusemuute sarnane, ta andis raamatuid mu kätte, müü oma hobune, oma lambad ära, jätku tema mees rahule.

Pärandusemuude näitab pärandust, mõisniku põllud, inimeste patud, need on mu wenna tehtud saapad, Peipsejärwe kala, lapse kasvatomine, inimese tapja; sellepärast on pärandusemuude kaa see, kelle järel suurem hulk seisuõnu seisawad, laua peale, ahju kõrwas, saani ette. 2) Minuse pärandusemuude on kaa, nagu paljuse nimetusemuude, kindla wõeldiseasja muude, mis terwet asja näitab, nagu ta andis raamatu mu kätte.

Otsatumuude on 1) kahtlase wõeldiseasjalise muude mis terve asja üht osa näitab, nagu siin on wingu, sellesarnatsid asju juhtub sagedaste; Gesti saarte peal pruugitakse paarinüüsi seisawad kindlaid wõeldiseasjalisi otsatumuutes, nagu Matši Tõnisti jõid weel õlle ära, seda ma ei tea ja Leenut Annet kaa mitte, ühel õhtul istusid ema ja õde wenda, kus nemad kui kaupmeest ja naist olid elanud, siis on õõd päewa ühpepitkused. 2) See on kaa kahtlase wõeldiseasja muude, nagu too wett, otfi õune ja pähklaid. See on 3) mõõdetud ehk loetud asjade muude, kui kaa selle siisu, mis nõuude ja ruumide sees on, kui need sõnad wõeldiseasjalise ja asjana seisawad, nagu kolm inimest, pool wakka, teine see wõrs aega, rahwast küll, paar tundi, suur hulk figu, üks osa linna põles ära, neli küünart kalewit, nael tubakat, waat õlut, kaks kotti täis kaeru ehk kaks kotitait kaeru, ta on koerust täis. 4) Otsatumuude seisab omaduseõnana, kui see jelt ülesantakse, kust midagi päralt on, ta on suurt sugu, üks suurt sugu mees, tükk on sood ja teine metja, see on uut moodi, üks uut moodi kuub. 5) Rõwupane-

mise juures näitab otsatumuude seda asja, kellega kõrwu pannakse, nagu ta on juurem mind, minu wenda. 6) Otsatumuude näitab kaa aega ja kohta, nagu hilja aegu, paremat kätt, pahemat ehk wajakut kätt.

Kusmuude näitab 1) kohta ehk seisju, kus sees midagi on, siin külas, kala elab meres, põld on künnis, rohus, orases, jääs, taewas on pilwes, maa on metsas, ta on mures, kimbust, norus, hädas, omas täies rammus, ta on häräs, seus, puu on härmas, nõres, uks on lukus, haagis, tee on umbes, loom on hinges, ühes hinnas, nõuus. 2) kaa wälimise ligiduse finniolemist, nagu kübar on peas, rätik kaelas, kindad on käes, sõrmus sõrmes, kingad jalas, kuub seljas, õunad on puus, kannab last kaenlas, süles, kuub ripub warnas, naelas, kala ripub õnges, istub lauas. 3) Kusmuude näitab „millal“ küsimise peale aega, kelle sees midagi sünnib, nagu jõulukuus, ses aastas, kaks korda päewas.

Kuskohتامuude näitab kohta ja seisju, kuhu minnakse ehk pannakse, senna külasse, kuskus merde, ma sain kimpu, hädasse, taewas läks pilwesse, pane uks lukku, pani kübara pähä, kingad jalga, läks härgi, hobusisse, lambaisse, tõusis jälle hinge, oskas sihti, koer hakkas mu kätte kinni, see ei puudu minusse, ühest aastast teise, wesi on põlwe, tütar annab (ehk on) emasse, pakjuse poolest on ta iasse tulnud.

Kustmuude näitab 1) lahutust, tuli sealt külast, sain sest kimbust lahti, wõta kingad jalast, söömalaust ülestõusma, müüjal peab omast käest mõõt olema, küll sest saab, tahab naest lahutada, löi minust lahti, taganes minust, mudast puhastama, hingab omast waewast, ta jäi minust maha, hoia ennast temast eemale, ta on minust wõõras; 2) seisju, kelle sees midagi tehakse, nagu rääkis unest, joobnust peast, kaineist peast, haigest peast tööd tegema, juri wäetimest peast, lehm silgub ahtrast peast, leppapuu põleb toorest peast väga hea, lahkest südamest Sumalat paluma (= lahke südamega), hooletumast (peast) oma tööd tegema. — 3) Kustmuude näitab aega ja ruumi, wiimne minust, lapsepõlwest saadik, maast madalast, hommikust õhtuni. — 4) Ta näitab seda, kellest midagi on ehk tehakse, seda tehakse puust ehk rauast, sinust ei saa inimest, karunahast kasukas, ega minust sinu wedajat ei ole, ta on juurest joust. — 5) Kustmuude näitab põhjust ja asja, see tuleb kadedusest, sa pead sõnast kuulma, temast on palju tüli, ei ma sest hooli, wihamast märg, hoobist walutama, teine peab teisest õppima, näust tundma, katkes kangist laenetest karki, mis asjast sa oled nii rõõmus, teda tapeti waenlastest, see on temale Sumalast antud. — 6) Ta

näitab ühe terwe asja osa, jõi minu õllest, kõige noorem sinu wendadest, mis sa minuft naerad, mis sa temast weel hellitad — 7) Kustmuude seisab „rääkima, wait olema, kuulma, mõtlema“ järel, sest asjast olen ju kuulnud, ole wait sest, räägib palju omast tegudest, mis sa sest ütled, mõtled. — 8) Kustmuude näitab selle asja peale, kelle peale wäljaõeldis iseäranis mõnu paneb, õndsad need, kes puhtad südamest on, rikas fullast, ramb jalust, läheb näust sinijeks, see on mõnest tükist õige küll, jalust ja käsiist mähkima, peast haawama, sest ma olin rumal, see on hea minu meelest, tere hommikust, lõunast, õhtust, pudel on wiinast tühi, nahk oli paljas karwust, temal on rahast puudu, nemad on kirjatumisest ilma, ehk liikumise teusõnade juures, läks uksest wälja, sisse, mööda, läks seinast üles, hüppas mulgust üle, tuli mäest alla, keel on sõnadest ehk sõnadele waene, maa on rikas rahwast ehk rahwale. — 9) Kustmuude näitab seda, kelle eest hinda maksetakse, mis sa sest wanrist maksid, sai kolm rubla wakast. — 10) Nagu otsatumuude, nenda seisab kaa kustmuude kõrwupanemise ees, ta on minuft suurem ehk ta on suurem mind, küll ta saab wennast weel rikkamaks, kaa tuul on heilest tagasi. — 11) Wäga isekombeline on weel: üks Saanist laps, mees, üks Jürist nimi, Reinust poeg on tema juures, Hansust poeg on haige, mull on üks Mardist wend, üks Anust öde.

Kellelmuude näitab 1) kohta, nagu laps imeb rinnal, siin kohal, elab maal, on põllul, heinal, ta oli meil; 2) seisul, nagu ahi on tulel, põel, nahk on kestal, maja on seinul, kangas on koel, ma olen selle asja tarbel, kõik on toimet, on heal meelel ja 3) aega, nagu mill ajal, sell päewal, aastal kahel kolmel. — 4) Mõistujõnades, nagu wilets witsal pekketakse, õnnis juul õpetakse, ta nuttis kurwal meelel, heal meelel (hea meelega, heast meelest), loeb prillil, hullul kombel, hirmul ja armul, tühjalt kõhul ootama, oma sõrmil toitma, witsul kaswatama, tulel püüdma, lasse Kaarlil ütelda, aga lasse Kaarlile ütelda.

Kellelemuude näitab 1) kohta ehk seisul, kelle sisse üks asi tuleb, läks maale, põllule, heinale, mehele minema, ta tuli meile, sündis ilmale, pea ei anna nii kõrgele minna, jutt jääb poolele, tööle hakkama, rufis kaswab putkele, haaw läks mädale, tõmba kõik pingule, kangas sai ju koele, küll ma neid saan toimele, ilmad lähewad pehmele, ma tulen teie jutule, palwele, raamatule õpetama, äritas wihale. — 2) Kellelemuude näitab ühe wäljaõeldise omadust, nagu tark juule, rikas rahale, hea

mees jutule, nobe jalule. — 3) Kellelemuude näitab tarwitust, nagu see teeb kõwaks igale tööle, see on kõigile hea, ei see kõlba kellegile, need on wennale ülespandud. — 4) Kellelemuude näitab andmist, anna seda minule, see on mulle wastu meelt, üks meel seisab waenule wastu, söötis lehmadele heina, õpetab lapses raamatut, mina olen temale wanem tütar, aita mulle tööd lõpetada. — See näitab ka raha, see on mulle meele pärast, siin on meil hea olla, mull puudub raha. Sellega näidatakse ka warandust, teistele saab weel nende jagu kätte, teistele on juba nende jagu käes, mull on põllud ja heinamaad, mull on kaeru müüa, minul ei täii enam anda, ta on meil sulaseks, mull on töö juba walmis, mulle on töö juba walmis, mull on aega puudu, see raamat on mulle tarwis, see on mull tallele pandud (ise), see on mulle tallele pandud (teine).

Kelleltmuude näitab 1) seda, kust midagi lahkub, nagu hüppas kaldalt meresse, tuli mäelt alla (mäest alla), tuleb põllult, merelt, rinnalt wõrutama, tulen firikust Sumala sõna kuulmiselt, tuleb mõisast teult, waatab mäelt, ja 2) seda asja, kellelt midagi on saadud, nagu ma kuulsin temalt, küsi teiselt, ostsin tundmata mehelt, oleme palju temalt kannatanud, niisama ka laenama, lootma, nõudma, palkama, paluma, pärima, püüdma, warastama, wõtma juures, nagu ta palus mind kaasa tulla, ta palus mult abi. — 3) Kelleltmuude näitab üht üleüldist asja ligemalt, külle pealt, osalt, nagu lind on pealt must, alt walge, ta läks keskelt läbi, siit poolt sein, ma seisan sinu poolt, ema poolt suguselts, part käib ujudes alt wee, nii ka mind wiidi sealt üle. — 4) Kõsimise peale „kuida“, müüb kallimalt, odawamalt, ma räägin nenda kaugelt, kui ma asja tunnen, peases õnnelikult lahti, seda kutsutakse kahelt nimelt, seisawad kolmelt wiirult, ja nenda sagedaste nimetusemuutega paaris, nagu järk järgult, aeg ajalt, kord korralt, päew päewalt, ma küsisin mees mehelt, lähime sõna sõnalt edasi; — näitab seisu, nagu wäana witsa wõsult, ära mine palgilt wäanama, jõowad liha toorelt, täielt peab kõik kätte andma.

Kelleksmuude näitab 1) seda, mis tarwis midagi tehakse, olgu see tões ehk waimufilma ees, õndsaks tegema, funingaks tõstma, kärneriks kutsuma, teenriks kauplema, ennast õpetatud meheks, rikkaks nimetama, hapuks ajama, kas ta on see, kelleks ta ise ennast ütleb, Anneks ristima, tõeks, waleks wanduma, suutäie wiina pooleks jooma, koorega walgeks walama, wereks muutma, kadunuks minema, jauks lugema, auuks arwama, waenlaseks pidama, suuremaks näitama, heaks mõtlema, waftrahaks

mahetama, elas kahe nädalaseks, süda löi raskeks, õppis jepaks, hiljaks wiibima, kaameheks heitma, see langeb sinu süüks, haigeks jääma, rikkaks saama, tilgatumaks ära jooma, ülewaatajaks seadma, odawaks kiitma, kalliks loitma, põlgama, tühjaks naerma, haigeks ehmatama, wiinaks ära jooma, koeraks wiluma, waidlewad mind nooremaks, ei ma karda seda patuks. — Kelleksmuude näitab jäämist ja jätmist, nagu jäägu ta seks, ta tahab poisimeheks jääda kõige oma eluaja, jätsid mind haigeks maha. Sellewastu seisab wõldiseasja muude, kui ühe omaduse hoidmisest kõne on, tema pidas omad hobused head, pea oma riided puhtad, Sumal hoidku meile oma sõna selge, ma tahan teda ifka ilusa pidada; niisama, kui mitte muutmisest, waid uueks tegemisest kõne on, ta tegi müürid kõrgeks, aga ta tegi müürid kõrge; niisama seisab nimetusemuude, kui teiseks minemise juures mitte endise seisuga peale ei mõelda, nagu ma olen pehme inimene loodud, tema peab kaa saama inimene nenda kui teinegi, küünlapäew sai kaheaastane ehk kaks aastat wana, kelleksmuute ehk nimetusemuute asemel wõib kaa otsatumuude tulla, kas sa tahad seda usku ennaft lasta ristida, tema on seda usku; lühendatud lubas neid lauljateks õpetada, wanad inimesed ei wõi enam lapsiks saada, aga wanad inimesed ei wõi enam nooreks saada, nemad said ristiusulisteks, aga nemad said ristiusuliseks; — 2) Kelleksmuude näitab tarwitust, ette wõetud nõuu, kutsmist, nagu miks, seks, need lõngad on sukkadeks, andeks andma, noori puid raiuma pihiks, kolm naela rauda naeluks, see mees ei kõlba foolmeistriks, see on pulgaks suur, see ei ole terwiseks, see tuleb meile kahjuks, ta on meil sulaseks, Sumala sõna on õpetuseks, temale ei ole öö ööks ega päew päewaks, see tüdruk oli mull lapsehoidjaks, ta tuli mulle meheks, käisin seal wõõraks, juuwiseks pörsaks on ta ju raswane küll, hundiks jooksuma, üks läks Wenclaseks, Ann, ole sa nooremaks ja mine, ma wõtsin teda kuiwaks ammeks, siis ta saab mind tuttawaks, mina teda tuttawaks, ega mina seda lihaks tahtnud süüa, esmaks, teiseks, kolmandaks, wiimaks, kõige wähemaks teen ühe kuue walmis. — 3) Kelleksmuude näitab aega ja wastab küsimiste peale „mis ajaks, kui kauaks,“ ma tulen sõõmaajaks, tule õhtuks jälle koju, see jääb tulewaks aastaks, seks ajaks wõib ta ju furnud olla, pealegi jäi meile üheks nädalaks, laenas mulle kaheks aastaks, eluks ajaks. — 4) Nefombeline on weel kelleksmuute weider pruukimine pärisnime juures, nagu mull on üks Kristjaaniks wend, Eenuks öde, Reinuks poeg on tema juures, ma tulen seda Kaaluks

poega vaatama; niisama weiber on see omadusefõnana, üks Kaiene tütar, üks Tõnune poeg.

S ü ü m u u t e asemel pruugitakse nimetusmuunde, astuge sisse, sõbrad, ära nuta, laps, Taan ae, oh ja rumal, oh mina waene, mingi asja üle hüüdmise juures seisab asi ise otjatu- muutes, oh risti, oh wiletsust, oh õnnetust, oh seda head naist, oh wemmalt, mis need tahaksid.

Kohamuutmiste asemel pruugitakse seisufõnu. Kolme esi- mese jaoks on sees sisse seest, kolme wiimse jaoks peal peale pealt, kões kätte kääst, juures juure juurest, sagedamine räägi- takse ta ostis, wõttis, palus, küsis mu kääst kui mult, ta tuli meie juure, aga ta tuli meile (wõõrusele), läts jõe ääre, aga läts jõele, kaewule (wett tooma), läts mere peale, aga läts merele (kalu püüdma), niisama on reiel, põllul, heinal, weskil, wõrgal, õngel.

Kohamuundetel on see wahel, et kustumuunde, kuskohitamuunde, kustumuunde sifemisi, kellelmuunde, kellelemuunde, kellestumuunde wälimisi muutid näitawad. Üteldatakse siis raud on tules, pane raud tulesse, wõta raud tulest, ja katel on tulel, pane katel tulele, wõta katel tulest, ehk on meres, läheb meresse, tuleb merest, kui suplemisest kõne on, aga on merel, läheb merele, tuleb merelt kalapüüult. Räägitakse istumad lauas, istu lauda, tõusiwad lauast üles, ta läts seenile, on seenil, tuli seenilt, läts seeni, on seenis, tuli seenist. — Sisemised kohamuundet pruugi- takse wälimise ligiduse kohta, nagu laps on ema rinnas, süles, risti pooma, wiskas kiwi mu pähä, peab käd alati peas, mees mehes finni. — Kus mitte ühest kindlast ühendusest, waid üks- nes wälimisest ligidusest, kaa puudutusest kõne on, seal seisawad wälimised kohamuundet, nagu teele juhutama, laual magama, istuma, aga lauas istuma (sööma), õpetaja astus altarisje, läts meilt ära, ta on mu kannul, wesi soeneb tulel, wene tuli ran- nale. — Sagedaste pruugitakse mõlemaid, töö on käsil, käsis, ta on ammetis, hakkab tööle, tööse, rufis on diel, dies, kätb pähkliil, pähkliis ehk marjul, marjus, on söömahimul, -himus, on näljal, näljas, päewawalgel, -walges, kohtu poolt, poolest.

Teisiti on lugu mitmes mõttes, pane see asi jenna paika, pane see asi paigale (kust see päralt on), läts siit kohalt ära, läts siit kohast ära (talukohast), on maas (haige), on maal, töölistel heinal, hobused on heinas.

L e i d m a juures pruugitakse kustumuunde, nagu leidsid teda sõimest magamast, leidis ennaft ühest suurest feldrist, kaa sõimes magawat ja ühes suures feldris olewat. Tarwituse järel pruu-

gitatse ühe ja jellesama teusõna juures kõit kolm muudet, nagu mis ja otsid siin toas, seia tuppä, siit toast; ehk sealt külast ta leidis koha, mis küll temale oleks passind, ta püüdis kohta leida jenna külasse, ja ehitas ennast kirikus, ta ehitas ennast kirikusse. — Kuskohtamurude pruugitakse nende mõjumata teusõnade juures, mis jäämist ehk hukkaminemist näitavad, ja mõjuvate teusõnade juures, mis jäämise ehk hukkaminemisele asja annavad, nagu mis see jenna aitab, alandama Sumala ette, hallita ise oma rahakoti kõrva, ta asus meie sekka, asutas meid oma maa peale, ta äpardas teele, äratas lootust tema südamesse, ma ehitasin metsa enesele maja, effis põõsastiku, hundi hamba idanegu, jättis oma lapse koju, poolikule ehk poolele jääma, ta jäi veel linna, sugulaste juure, jäi haigeks weritõwesse, jõi oma raha kõrtsi ära, juhatas temale rahaangu wärawa taha, juurdus maa sisse, loom kadus metsa, juurema kohtusse kaebama, hana kaewasid puude wilusse maja taha, tiiki kaswab lima, kaswatan kasu kotti, katab palge kastenarma, kautasin kaerakoti tee peale, kaera külwie kautab, wesi kergib jõkke, see kipitseb mu südame peale, seia raamatusse on kirjutatud, teid kirutakse veel hana-põhja, künka otja kolletama, ma tahan kosta teie ette, keel fuiwab fuhu, oma raha riietesse kulutama, kummardas kuninga ette, jädemied kustusid wette, ta kuulas kambri, ma olen neile koha walmis kuulanud linna, ma kuulen tuppä, wesi on külmand toobrisse, jenna külmetati palju inimesi, ta lagunes jenna ära, langes tema ette maha, leidis juu mu peale, nemad lepiwad kofku, ldi oma leeri üles linna alla, magu lõhtes mätastiku, lõppesid ära jänu kätte, kõit see rahwas ei mahu kirikusse, tolliraha maksetakse jenna majasse, teda maeti kirikuajale, wili mädaneb põllu peale, ma mäletan teda veel mulla alla, mines-tas ema kätte wahese, ta wõis neid kaugele äranäha, kes mind metsa näeb, jenna lilleke närtfisin, nishud nurmele närtfitab, põlwi Sumala ette nikutama, kohtu ette nimetama, ta nõrkus tee peale, igasse kohta nuusima, hoia lapsed tuppä, hoidis ennast eemale, mis sull jenna tuppä asja on, ostis alewisje enesele maja, õnnistawad sind hauapõhja, wahest peidab pilwetije, põesastiku pendimaje, riided põlesid selga ära, odrad põllule põletab, puhusid tuld tuppä, rägastiku raipenema, külma kätte äraroiduma, ta ei jalli mind tuppä, ta saab ammeti oma rahwa sekka, sai kuulsaks kõik maailma, et ei enam naeste-rööwi seia ilma siginekse, fuhu hoopu kufuteleb, jenna furma figiteleb, hunt sõi härja ära rohuaja alla, haiget tuppä jõotma,

fenna suigub mees ja hobu, furi nälga, rüugesse*), tahab linna surra, oma rahwasse, sündis koidu ette, wiletsusepõlwe sisse, armastust südame sisse süütama, paganad on teda ühe saare peale aratapnud, fenna tuwike tarretin, sind ei ole tarwis linna, tänawad sind hauapõhja, see mõte tärkas mu meele, kes teab teise sisse, nemad ei teadnud tuppä ühtegi, ei keegi wõi seda etteteada, tegi hirmust werewalamist fenna paika, kas ta toidab oma lapsi fenna, riidlemine tõusis nende wahete, see kaju tõusis tema waimu ette, tunnistas kuninga ette, laew pidi fenna tühen-datama, neidu uinus laente kambrisse, ma unustasin raamatu laua peale, uppus wette, uputa kassipoeg jõkke, ma hüürin linna sisse ühe kambrikese, kuida sa tohid wanemate ette waletada, fenna walmista meile söömaaeg, ta wannub oma wastast weel hauapõhja, wärsid sügawa lume sisse, wiiskab teda kui uksi aja taha, ta wiibis weel linna, nemad wiitsid palju aega tema kallale, leetrid wõtsid teda linna ära.

Saruldasem on: elsis tee pealt ehk teelt ära, tuli ei lõpe-nud toast, otis houst metsast, ma ostsin seda turult, see jook hakkab mõisa alt, nägin seda enesest ja teistest, loeme sest raamatust, kaerad on aidast otas.

Alinuse nimetusse muude kes? ehk mis? küsi-mise peale on nimesõna põhi, mis sõnaraamatus leida on.

Alinuse päranduse muude kelle? ehk mis? küsimise peale seisab niisama sõnaraamatus. Sõnadel (hiie-, metsa-, narri-, õnne-, lese-, mehe-) tuff, (tule-) tuff, (tuffu-mise-) tuff on nimetusse muutes ühte moodi, aga päranduse muu-tes tufa, tufi, tufu. On nimetusse muute wiimne täht healega, siis jääb see enamiste päranduse muutes paigale, ehk wiimne —s kaub ära; sõnad —ne lõpuga muudetakse nagu —s lõpuga; äraarutatud omaduse sõnad —tu ja lühikese esimese liikmega sõnad —e lõpuga muudetakse nenda: kõrbe päranduse muude kõr-beda, sädte päranduse muude sädeme, pime päranduse muude pimedä (pime), hooletu päranduse muude hooletuma (hooletu).

Alinuse otsatuse muute lõpp on kas päranduse muute sar-nane, üksnes selle wahega, et seal muudetud nimetusse muute tõwadus jälle tagasituleb, ehk —t (d), nahk päranduse muude naha otsatuse muude nahka, Sumal päranduse muude Sumala otsa-tuse muude Sumalat, waene päranduse muude wäese otsatuse muude wäest, maa päranduse muude maa otsatuse muude maad.

*) Ruskostamunde näitab siin seda, kelle tuurima mõjumise kätte surraks, nagu furi haawa; furi haawast, furi sest hoohest wõetakse, kui surm ruttu tuli.

Paljuse nimetuse- ja pärandusemuude tehaſse mõle-
mateſt endiſteſt korraſtiſu, eſimene ainuſe pärandusemuuteſt —d
lõpuga, teine otſatumuuteſt —de lõpuga, on otſatumuude —t
(d), ſiis ſaub ſelle järel paljuſe pärandusemuute d ära, naſt
naha naſta paljuſ nahaſ nahaſade, Sumal Sumala Sumalat
paljuſ jumalad jumalate, waene waefe waefſt paljuſ waefed
waefte, maa maa maad paljuſ maad maade; üksnes harwa on
paljuſe pärandusemuude ainuſe järel tehtud.

Paljuſe otſatumuude on kõige raſkem, kaſ ainuſe
ſarnane, üksnes teiſe healega tähe läbi teiſiti, nagu naſta pal-
juſ naſtu (naſt), poega paljuſ poega (poeg), lehte paljuſ lehti
(leht), hunti paljuſ hunta (hunt), hilpu paljuſ hilpa (hilp),
härğa paljuſ härği (härğ), ehk on tal —ſid (ſi) lõpuks, miſ
ainuſe otſatumuute külge liſataſſe, nagu hinge paljuſ hingeſid
(hing), tiiki paljuſ tiikiſid (tiik), luffu paljuſ luffuſid (luff),
ehk lõpp —id (mõnuta liiſmes —i), miſ ainuſe pärandusemuute
wiimſe healega tähe äraſautab ehk ſellega kahehealega tähe ſün-
nitab, nagu Sumala Sumalaid (Sumal), nooriſu nooriſuid (noo-
riſ), wargա wargaid (waras), waefe waefid (waene), hobuſe
hobuſid (hobune), inimeſe inimeſi (inimene), hani hane haneſid.

Ruſkõhtamuude on oſalt otſatumuute ehk päranduse-
muute ſarnane, kuſ otſatumuutel mitte paljaſ healega täht lõpuks
ei ole, oſalt on tal —ſe lõpuks. Ruſ kuſkõhtamuude otſatu-
muute ehk pärandusemuute ſarnane on, ſeal tehaſſe tugewama
mõnuga wahet.

Kõik teiſed muuted tehaſſe hõlpjaſte, kui nende lõpud —s,
—ſt, —l, —le, —lt, —ks ainuſes pärandusemuute, paljuſes
niisama pärandusemuute ehk ka otſatumuute külge liſataſſe,
miſ ommetigi ſiis, kui tal paljaſ healega täht lõpuks, niisama
pehmeſ ſiſu ja mõnu pooleſt läheb, nagu ſee ainuſe pärandu-
ſemuutes on, ja healeta tähe lõpuſ äraſautab, kui ta —id (—it)
peale lõppeb, karw pärandusemuude karwa paljuſ karwade otſa-
tumuude karwu kuſtmuude karwadeſt ehk karwuſt, noor noore
noorte noori kuſtmuude noorteſt ehk nooriſt, käſi kää kätte käſi
kuſtmuude kätteſt ehk käſiſt, puu puu puude puid kuſtmuude puu-
deſt ehk puuſt, kala kala kalade kalu kuſtmuude kaladeſt ehk kaluſt,
jalğ jala jalğade jalgu kuſtmuude jalğadeſt ehk jaluſt, ſiga ſea
ſigade ſigu kuſtmuude ſigadeſt ehk ſeuſt, Sumal paljuſe otſatu-
muude jumalaid kuſtmuude jumalaiſt ehk jumalateſt, nooriſ
nooriſuid nooriſuiſt ehk nooriſuteſt, hobune hobuſid hobuſiſt ehk
hobuſteſt, inimene inimeſi inimeſiſt ehk inimeſteſt. Täieline
nimeſõna muutmife kuju on: nimetusemuude rind, otſatumuude

rinda, pärandusemuude rinna, fusmuude rinnas, fuskohtamuude rinda, fustmuude rinnast, fellelmuude rinnal, fellelemuude rinnale, felleltmuude rinnalt, felleksmuude rinnaks, paljuse nimetusemuude rinnad, otsatumuude rindu, pärandusemuude rindade (rinde), fusmuude rindades (rindes) rinnus, fuskohtamuude rindu, fustmuude rinnust rindadest (rindest), fellelmuude rinnul, fellelmuude rinnule, felleltmuude rinnult, felleksmuude rinnuts.

Esimene nimesõna muutmine.

Nimetusemuude on kas ühe ainja pitka liikmega, enamiste healeta tähtedest ehk, healega tähe peale lõpetes, kahe lühikese liikmega, ainuse päranduse- ja otsatumuntel on ühesugused healega tähed lõpuks, paljuse otsatumuntel on hoopis teine healega täht lõpuks ehk —sid (—si), konn konna konna konne, jalg jala jalga jalgu, kala kala kala kalu, siga sea siga figu. Kaa kahe- ja mitmeliikmega sõnad healeta tähe lõpuga muudetakse selle järel, kui viimse liikme peal mõnu on.

1) Sõnad ühe ainja pitka liikmega. Aratadunud healega tähte, kelle kadumise läbi need sõnad übeliikmeliseks on saanud, peab sõnaraamatust otstitama. Üksnes mõne kokkupandud sõna ja mõistuseõnaliiste kõnekäänide sees on neid veel näha, nagu haganis leiwa jätku, humalis ölle jätku, wesi pitka piima jätku, raagapurje, jõhwihein, wettelaskuaeg, karjalaskupaem, orkuroog, tuhkapuu, tuhkapäem, tuhkapais, tuhkapemp, pelgupaik, wiikufilmaga, waikupuu, wäntaföis, teistest muutmistest veel hiiritäht, tuulimeski, ei ükjigi (= üksti); weel kellu, rammu, kaswu, asja, kahju, karja, keha, firju, folju, lahja, lodja, orja, oäja, purju, walju, kell, ramm, kasw, asi, kahi, kari, febi, firi, foli, lahi, lodi, ori, ofi, puri, wali kormas, pealegi kalju. Päranduse ja otsatumuude wõtawad kadund healega tähed a, e, i, u jälle wastu, laew laewa laewa laewad laewade laewu, tamm tamme tamme tammed tammede tammesid, müür müüri müüri müürid müüride müürihid, laul laulu laulu laulude laulusid.

Paljuse otsatumuutes läheb a (a, e, i, ä, ö, õ järel) —u-ks, ja (o, u, ü kaa ö, õ järel) —e-ks, nagu karw karwa karwu, leib leiba leibu, wits witsa witsu, käpp kapp kappu, korm korma kormu, sööt sööta söötu, —koer koera koere, must musta muste, külm külma külme, pöör pööra pööre ja pööru, pöid pöida pöide; mõnel on —i, lehm lehma lehma, lepp leppa leppi, lest lesta lesti, mets metsa metsi, sepp seppa seppi, wend wenda wendi, king kinga kingi, pitt ehk piff pitka (pikka) pitki (pikki), film filma filmi, päew

päewa päemi, härg hārga hārgi, mārg mārğa mārği, pārg pārğa pārği, selg selga selgi, — sulg sulge sulgi, leht lehte lehti, täht tähte tähti, kits kitse kitši, lill lille lilli, küps küpse küpsi, suurema hulgal on —sid, hing hinge hingesid, kuff kuffe kuffesid. — On healeta tähtede sees i-õhku kuulda, siis on otsatumuutes —a, nagu kott kotti kotta, hunt hunti hunta, pois poisi poisa, mõnel aga, nimelt wõõrastel sõnadel, on —sid, nagu kiil kiili kiilisid, kõrb kõrbi kõrbisid, pill pilli pillisid, siil siili siilisid, talts taltsi taltsisid, will willi willisid, pood poodi poodisid, ja nii kaa ilma i-õhuta, nagu sāng sāngi sāngisid, hakk hakkı hakkisid, ommetigi on kaa lühemaid muutid, nagu püks püksı püksa, hoop hoopi hoopı, wāhk wāhkı wāhka, kaa mõlemad kõrwu, nagu keppa keppisid (kepp), tükka tükkisid (tükk), tukka tukkisid (tuff), wokka wokkisid (woff). — Neil sõnadel, kellel ainuses —u— sees on, on wāhe —usid kõrwas —a, nagu aukı aukusid (auk), hilpa hilpusid (hıl), kimpı kimpusid (kimp), kirpa kirpusid (kirp), laasta laastusid (laast), saada saadusid saad, mõnel on kaa —u nagu ainuses, lindu (lind), peergu (peerg), silku (silk), takku (takud paljus), tangu (tang), rohkem aga on —usid, nagu lipp lippu lippusid, samm sammu sammusid, põld põldu põldusid. — Veel rāhnilisem on otsatumuude laulude sees, nagu paelasida, kardasida, rindasida, waldasida, piiskasida, pihtasida, tontisida.

Üheliikmega sõnade ainuse kuskohتامuude on otsatumuute sarnane, aga raskema mõnuga, ainus wāljawõte on nõuusse (nõu).

Paljuse pärandusemuude on l n r järel, kui üks pits healega täht ees käib, ja wahel s järel, kellel k ehk t ees käib, lühendatud, nagu paelte, seinte, koerte, kitsste, otste, witste, õkste, sakste, pükste, aiste.

Otsatumuude ja mis selle järele käib (paljuse pärandus- ja otsatumuude) on siin ifka kõwa mõnuga, pärandusemuude pehme. Nimetusemuutel on kaa otsatumuutega ühesugune kõwa mõnu, nagu sõbr pärandusemuude sõbra otsatumuude sõbra paljus sõbru, adr adra adra adru.

a) Pp, tt, kk lähewad pärandusemuutes p, t, k-ks: lepp otsatumuude lepa leppa, lepp lepi leppi, lepp (punane hobune) lepu leppu, tupp tupe tuppe, niisama hepp, jupp, kapp, kapp, kepp, kipp, klapp, klipp, flopp, flöpp, flupp, knapp, knäpp, knupp, kopp, köpp, krapp, kupp, lapp, läpp, lipp, lopp, löpp, napp, näpp, nepp, nopp, nupp, öpp, papp, popp, põpp, propp, pupp, rapp, ripp, ropp, rupp, riupp, sapp, säpp, sepp, sopp, supp, tapp, täpp, tipp, topp, trepp, tripp, tropp, upp, hüpp wipp; — jutt juta otsatumuude jutta, jutt juti jutti, jutt jutu juttu, titt tite titte, niisama

att, hatt, ätt, itt, hitt, katt, katt, kätt, kett, klitt, flott, flutt,
kott, kott, kratt, kiitt, kiutt, latt, latt, lätt, lett, lott, lutt, lutt,
matt, mett, mitt, mutt, mütt, mütt, natt, natt, nett, nott, nutt,
nutt, ott, ott, patt, pätt, pett, pett, platt, plett, plott, plutt,
pott, prett, pütt, pütt, ratt, ritt, rott, rott, rutt, satt, sitt, sött,
sutt, sütt, tatt, titt, tött, trett, tutt, tutt, tütt, utt, hutt, hutt,
hütt, watt, watt, wutt; — laff pärandusemuude lafa otšatumunde
laffa, laff, lafi, laffi, laff lafu laffu, kuff kufe kuffe, niisama
haaff, äff, häff, iff, jaff, kaff, kaff, keff, kiff, koff, köff, küff,
läff, loff, löff, luff, lüff, maff, meff, miff, moff, muff, naff,
näff, neff, niff, noff, nuff, off, paff, päff, peff, piff, plaff,
pleff, ploff, poff, põff, präff, priff, puff, raff, reff, riff, roff,
ruff, saff, seff, siff, soff, suff, taff, täff, teff, tiff, toff, triff,
trüff, tuft, tüft, huff, waff, wiff, woff.

b) P, t, k, s lähewad l, m, n, r järel pärandusemuutes
b, d, g, pehmeis s-kš, pump pumba otšatumunde pumpa, pump pumbi
pumpi, pump pumbu pumpu, rööp rööbe rööpe, niisama haip,
halp, halp, hilp, julp, kalp, karp, karp, kaup, kaap, karp,
karp, kääp, kelp, kemp, kerp, keep, kilp, kimp, kirp, kirp, klarp,
kläap, klarp, klomp, klump, knaap, knoop, knööp, komp, korp, korp,
koop, korp, kōmp, krap, kraap, krāmp, fromp, fulp, furp, kump,
küüp, lamp, laap, lämp, läap, leep, limp, liip, loop, lōrp, lōöp,
luup, nālp, nārp, nārp, nilp, nolp, nōöp, nūlp, hoop, ōlp, hōlp,
pamp, peip, pemp, piip, poop, ramp, rāmp, rāap, romp, roop,
rump, ruup, samp, sāmp, seep, sirp, sluup, somp, soop, sulp,
sump, juup, tamp, temp, timp, tolp, tomp, torp, toop, tōlp,
tōmp, tōlp, tramp, traap, triip, tromp, trōöp, truup, trump, tulp,
tulp, turp, turp, tuup, tūlp, tūlp, tümp, ulp, huup, ūlp, hūüp,
waip, warp, warp, waap, wālp, wimp, wirp, worp; — wiit
wiida otšatumunde wiita, wiit wiidu wiitu, loit loide loite, niit
niidi niiti, niisama ait, eit, heit, joot, joot, Suut, fant, kart,
kaart, kärt, keet, kilt, kiut, kiut, kiit, kleit, flook, knuut, koit, kont,
kort, kort, koot, koot, kōit, kōrt, kōnt, kōnt, kraat, friit, krant,
kruut, kult, kunt, kurt, kurt, kuut, künt, künt, küüt, küüt, lait,
lant, laut, laut, laat, laat, leet, leet, lint, liit, loit, lont, loot,
loot, lööt, lööt, lōit, lōnt, luut, lüüt, mait, malt, mant, maat,
moot, moot, mōöt, munt, münt, muut, mürt naut, naat, näit,
neet, neet, niit, noot, noot, oit, past, pant, part, paat, peit,
pelt, pelt, pent, peet, pilt, pilt, pint, piit, pleet, plint, pliit, pliit,
post, poot, poort, põnt, prant, praat, preet, priit, pront, prunt,
pruut, punt, puut, püüt, rait, raant, raat, reit, rent, riit, roit,
ront, root, ruut, ruut, sant, saart, saat, selt, sent, sent, seet,

filt, fint, fint, fiit, fort, foot, fööt, fööt, föit, funt, fült, füüt, teat, tint, tiit, toit, tont, tort, toot, töit, traat, tuut, tüüt, huit, hunt, hurt, üüt, walt, wart, wart, waart, waat, wält, wänt, wänt, wäät, wilt, wint, wint, wolt, wööt, wöit; — malk malga otsatumuude malka, liik liige liike, liik liigi liiki, liigu liiku, niisama haik, hanf, hart, auf, haaf, ärf, ärf, helf, helf, jalk, jalk, järf, jääf, joof, jölf, jöuf, juuf, kalf, kalf, kark, kaur, kaaf, käif, känk, kark, kark, kelf, kent, kerk, kerk, kiff, kiff, kinf, kirk, kiuf, kiif, klink, kolk, kolk, konf, korf, kooft, kööft, köif, kölf, kölf, kōrf, kōuf, kränk, kräuf, kreek, kronf, krōnf, krauf, kuif, kurf, kurf, künf, laif, lanf, lauf, leif, lenf, leef, linf, loif, lonf, loof, lööft, lönf, lööft, luif, luuf, maif, mark, mark, mauk, maaf, märk, märk, määf, minf, morf, mölf, mölf, mööft, mulk, munf, muuf, mürf, müuf, naaf, nälf, nääf, nirk, nolft, noof, nörf, nōlf, nōrf, nulf, nurf, nuuf, onf, orf, horf, horf, ööft, hōif, örf, paif, paif, palk, pauf, part, pauf, paaf, pälf, pälf, pärf, pent, peef, pilf, pinf, piuf, piif, plank, plinf, polf, porf, poof, pōif, pōnf, pōrf, pōuf, praaf, prinf, proof, pruuf, puif, pulf, purf, puuf, püuf, ranf, rauf, raaf, rānf, rāaf, reif, reek, rinf, riif, ronf, roof, rōuf, ruuf, rünf, falf, fark, fauf, faaf, fārf, feef, fiif, fiif, sink, firf, firf, fiif, foit, solf, solf, sonf, forf, förf, fööft, fūnf, taif, tark, taaf, tänf, tārft, telf, telf, teef, tiif, tiif, tiuf, tiif, tolf, tolf, tonf, tōnf, tōrf, tōrf, toof, tölf, tōrf, tölf, tōnf, tōuf, traaf, treef, triif, trööft, trunk, tuif, tulf, tulf, turf, Dūrf, tüuf, hulf, unf, urf, urf, uuf, huuf, hūlf, hūlf, waif, walf, wauf, waaf, wālf, wālf, wārf, wulf, winf, wurf, wiif, wōif, wōnf, wōrf; — kaus kaufti otsatumuude kaufti, pois poifti poifti, rasw raswa raswa.

c) B, d, g lähewad lühikese kännuhealetähe juures m, l, n, r-ks, amb ammu otsatumuude ambu, kumb kumma kumba, bomb (bomm) bommi bombi, niisama ramb, samb, wimb (wimm); — kild killa otsatumuude kilda, kild killu kildu, kild killi kildi, niisama kold, kuld, mald, mold, muld, pild, põld, fild, fild, tald (tall), töld, wald, wold, — kand kanni otsatumuude kandi, kand kanna kanda, kand kannu kandu, niisama and, hand, händ, hind, känd, kond, kōnd, künd, künd, lend, lind, mänd, mänd, mind, pand, pind, pind, pund, rand, ränd, rend, rind, rund, sund, sünd, tund, und, wand, wend, wind (winn), — kord korra otsatumuude korda, kird kirre kirde, pard parri pardi, kurd kurru kurdu, niisama mōrd, murd, pard, pird, fard, turd, ward, wārd, wārd, wird, wōrd; — king kinga otsatumuude kinga, hing hinge hinge, hing hingi hingi, hing hingu hingu, niisama, ang,

hang, äng, jung, kang, käng, kong, lang, ling, löng, mäng, ong, hong, öng, pang, ping, prang, pung, rang, ring, rung, sang, säng, song, tang, teng, ting, träng, tring, tung, wang, wing.

d) B, b, g teiste healeta tähtede järel ja pitka kännuhealetähtede juures kaunad ära, kuub kuue otsatumuude kuube, teised sõnad b-ga muudavad selle w-ks; — haud haur otsatumuude hauda, haud haur haudu, pood poe poodi, püüd pui püüdi, niisama iid, hiid, jõud, kaud, kaud, kaard, kaard, käänd, keed, keeld, kiud, koold, kuuld, kuurd, laid, laud, laad lae laadi, laad, laard, leid, leed, liud, loid, lood, lood, lööd löe löödi, lund, lüüd, mood, müüd, naud, neid need, nõid, oid, hoid, öud, paend, piird, poord, põid, poud, praad prae praadi, puud, püüd, raid, raud, raad rae raadi, rääb, riid, roid, rüüd, saad, saag sae saagi, sead, sood, sõud, sõord, süüd, taud, tõud, uid, hüüd, waag, wae waagi, wänd, wood, wöid; — arg ara otsatumuude arga, ölg öle ölge, haug haur haugi, halg halu halgu, niisama alg, hiilg, jalg, ilg, karg, karg, kiirg, kraag, kurg, laug, leig, liig, loog, löug, marg, nörg, nülg, org, hoog, olg, palg, parg, peig, pelg, peerg, pirg, piug, piirg, põlg, praag, raig, raag, reig, roog, salg, saag, sälg, sirg, siug, siig, sorg, sõlg, sõrg, sulg, sulg, taig, taug, telg, tõrg, tõug, turg, urg, ürg, waag, walg, wilg, wirg, wiig, wiirg, woog, wölg.

Wõõrastes sõnades jääwad d ja g pärandusemuutes seisma, nagu Suut Suudi Suuti, mood moe (moodi) moodi, lood loe loodi, wiig wiigimari.

On ära kadunud d g ees kahehealega täht ae oe olnud, siis lühendatakse sõnaliige, aeg pärandusemuude aju otsatumuude aigu, halg halu, niisama aeg aja aegu, poeg poja poega, waeg, (= waja) waja waega, aed aja aeda, laed laja laeda.

e) B, g lähewad w-ks, j-ks, mis b juures korraline on, g juures aga üksnes üksikutes sõnades i-õhuga r ehk l järel jünnib, halb halwa otsatumuude halba, kõrb kõrwe kõrbe, kõrb kõrwi kõrbi, kaeb kaemu kaebu, niisama arb, haab, hiib, keeb, koib, kõlb, kurb, kurb, leib, leeb, loib, narb, nارب, nilb, hoob, riib, sõrb, talb, täib, teib, tiib, toib, turb, urb, warb, waab, wارب, wirb, wiib; — harg härja otsatumuude harg, niisama mרג, nalg, parg, selg selja selga ja jälg jälje otsatumuude jälge, niisama jarg, karg, külg pärandusemuude külje ja külle, järg.

f) Ht, hf, jf kautawad t ja k ära, koht koha otsatumuude kohta, leht lehe lehte, jaht jahi jahti, köht kõhu kõhtu, niisama juht, kaht, kiht, laht, läht, liht, luht, lüht, maht, niht,

oht, paht, piht, plüht, prahht, pruht, reht, roht, röht, ruht, siht, soht, taht, täht, teht, tiht, toht, tuht, uht, waht, weht, wiht, moht, wöht, wuht, wüht; — tuhht tuha otſatumuude tuhka, tuhſt tuhu tuhku, mähht mähe mähke, wähht wähi wähki, niisama ahht, ähht, häht, kaht, kahht, käht, kuhht, laht, läht, leht, lihht, lohht, löht, möht, muht, nahht, nähht, noht, nuht, nüht, ohht, öht, hōht, pahht, piht, piuhht, pleht, põht, prahht, puhht, rahht, rähht, riht, rōht, rühht, ſahht, ſohht, ſōht, tahht, tiht, toht, tōht, uhht, wahht, weht, wiht, wōht; — raiſht raiſa otſatumuude raiſka, raiſht raiſu raiſku, koſt koſe koſke, tuiſht tuiſu tuiſku, niisama aſht, aſht, haufht, järſht, jooſht, karſht, karſht, kaſht, kähht, kiſht, kiſſht, kuufht, laiſht, laſht, lauſht, leſt leſe leſke, leeſht, liufht, liiſht, loiſht, loſht, lōoſht, luiſht, möſht, möſht, muuſht, niuſht, nuuſht, oſht, hōiſht, piſht, piſſht, pōſht, puſht, puuſht, raſht, reſht, roiſht, rooſht, rōoſſht, rūuſht, ſääſht, ſoorſht, ſooſht, ſuiſht, ſuuſht, tooſht, tōuſht, trāſht, turſht, tuſht, uiſht, huiſht, uſht, üſht, waſht waſe waſke, wääſht, wiſſht.

Mōned ſōnad ſt lõpuga jätawad pāranduſemuutes k paigale, arſht, kaſſht, keſht, meſht, õrſht, plaſht, taſht, walſht.

Rõigis paigus, kus otſatumuude pāranduſemuute ſarnane on, pannakſe eſimeſele raſkem mõnu peale, nagu pael, tall, ramm, tamm, ruun, kann, aer, narr, kaſs, klaas, kaem, ſalw, ſõlm, järw, ſurm, torn, kaht, rahn, jōhw, paſm, oſs, otſ, ſaps, mers, kõrts, kaſt, kääſn, kihwt, rōdw, pudr, adr, lagl, ſõbr, lai, nui, ſau, kái, rei, põu, kaa ſõlm ſõlme ſõlme, ſarw ſarwe ſarwe, talw talwe talwe.

2) Sõnad kahe lühikeſe liikmega.

a) Wari pāranduſemuude warju otſatumuude warju paljuſe otſatumuude warjuſid, kuri kurja kurja kurje, aſi aſja aſja aſju, hali, hari, hili, kabi, kahi, kahju, kali, kari, keri, kiri, kori, koſi, kuhi, lubi, mari, māhi, nali, naſi, nāri, neli, nōri, nuhi, nuri, ohi, padi, põhi, puri, raſi, ribi, rubi, rudi, rūbi, ſari, tari, turi, tühi, hudi, wari, wāhi, wāli, wili; — weel ahi ahju ahju. — Kuſkohtamuude on otſatumuute ſarnane, kirja, põhja, ahju. Siit on weel pāraſt tali ehk talw pāranduſemuude talwe otſatumuude talwe, põli ehk põlw põlwe põlwe, kaa ſau ehk ſawi ja ſui ehk ſui.

b) Kala pāranduſemuude kala otſatumuude kala paljuſe otſatumuude kalu, muna muna muna mune, peſa peſa peſa peſi, kiwi kiwi kiwi kiwa, kael kaela kaela kaelu, muſt muſta muſta muſte, lehm lehma lehma lehmi, mers merſi merſi merſa; — ſid, küla küla külaſid, ema ema emakiſid, ſõna ſõna ſõnu, tera tera terakiſid, ihu ihu ihuſid, maja maja majakiſid, kiwi

kiwi kiwa, uba uba ube, sõda sõda sõdashid, jagu jagu jagushid, isa isa isashid, nisu nisu nisu, weel mõlu mõlashid, näsu näsashid, padu padashid, figu figashid, püha ja waga on nimesõnana pühashid, wagashid, muidu pühi, wagu.

Ruskohtamuude abi, tõbi, tuba, koda, ladu, pada, sõda, jagu, jõgi, kogu, lagi, ligu, mägi, pagu, wägi, fashi, fisi sõnadel on appi, tõppe, tupp, kotta, latt, patta, jotta, jalku, jotte, kottu, laffe, liffu, maffe, paffu, waffe, fassu, fissu, aga küla, himu, nina, kõri, ihu, kiwi, maja sõnadel on külasse, himusse, ninasse, kõrisse, ihusse, kiwisse, majasse. Nagu süli sülesse kõrwas sülle pruugitakse, nenda ka jausse paasse ehk pajasse padasse jalku patta kõrwas, aga hädasse, häbisse, kubusse, mudasse, ridasse, udusse, wagusse.

Särgmised sõnad käiwad nenda: löhi pärandusemuude löhe, tõbi tõwe, mägi mäe, niisama läwi, nimi, sawi, suwi, süli.

Särgmistes sõnades kaub d ära: ida ea, idu eu, kida kea, kibu keu, kodu koju, kudu kuju, mada mäa, madi mäe, mödu mõu, muda moa, nadu nau, nidu neu, nõdu nõu, oda oja, rida rea, redu reu, rodu rou, rubu ruju, sõda sõja, tädi tae, tõde tõe, udu uju, wida wea (ida, kodu, rida sees jääb d paremine seisma), muutmata jääwad hada, mudi, pudi, rädi, sõdi, tüdi, üdi, widu ja teised; — g kaub ära, hagu hau, jagu (jägu) jau, jõgi jõe, juga joa, kagu kau, kogu kou, laga laa, lagi lae, lagu lau, ligu leu, lögu löu, luga loa, lugu lou, magu mau, mägi mäe, naga naa (naja), nagu nau, nõgi nõe, nõgu nõu, nuga noa, pagu pau, pragu prau, regi ree, rigu reu, rüga rüa, sega sea, siga sea, juga joa, fugi foe, tagu tau, tegu teu, tugi toe, wagu wau, wägi wae, pealegi weel iga ea, higi hee, moga moa, muga moa, müga möa, nagi nae, nigu neu, oga oa, pegu peu, puga poa, pugu pou, rägi rae, fugu fou, taga taa, tägu täu, tigu teu, togu tou, waga waa, wiga wea, (higi, pugu, waga, wiga sees jääb g paremine paigale), muutmata jääwad iga, pugu, kagi, pigi, prügi, räga, togi ja teised; — b kaub ära, nõbu nõu, rebu reu, tuba toa, uba oa, kibu keu, kubu kou, luba loa, hobu hou, ribu reu, huba ehk hoba hoa, wibu weu (kibu, kubu, wibu sees jääb paremine paigale), muutmata jääwad kaba, kubu, löbu, nabi, riba, ribi, tibu; — b läheb w=ks, naba nawa, saba sawa, tõbi tõwe, wõib aga ka paigale jääda, niisama ka pihu peu (pihu), rihu reu (rihu) sees h.

3) Rahe- ja mitmeliikmelised sõnad —ik, —dik, —lik, —mik, —nik, —pik, —rik, —stik, —tik, —wik lõpuga, usklik uskliku otsatumuude uskliku paljuse otsatumuude usklikusi (usklikusid),

kodanit kodanitu kodaniku kodanikusi (kodanikusid), niisama aulik, heitlik, kümnit, mõisnik, raisnik, wiitrit, awalik, õnnelik, ilmalik, kamarik, lepitik, wabadik, südamelik.

Wõõrad sõnad muudetakse nenda, nagu oleks mõnuga liige üheliikmeline sõna, nagu adress, oksjon, akkis, effam, kanal, kontrakt, hopman, printsejs, tshetwert, — admiral, apelsin, januar, kapital, gubermang, gubernier, materjal (material), tshetwerik, sumadan, desjätin, ugurits, wiiolet, — konsistorium, ewangelist, ewangelium.

Teine nimesõna muutmine.

1) Üheliikmega sõnad. Neil on pitka healega tähe järel l, m, n, r lõpuks, ainuse pärandusemuutel on e, otsatumuutel t (lühikese healega tähe järel d), paljuse otsatumuutel i, keel keele keelt keeli, meri mere merd meri. Paljuse pärandusemuutes on t, meelte, huulte, saarte, joonte, keelte. Kuskohتامunde on paljuses otsatumuute, ainuses pärandusemuute sarnane. Teise nimesõna muutmise järel käiwad: heal pärandusemuude heale otsatumuude healt kuskohتامunde heale paljuse pärandusemuude healte otsatumuude heali, leem leeme leent leeme leente leemi, soon soone soont soone soonti, noor noore noort noore noorte noori, kuust kuuse kuuste kuusi kuusi, niisama ääl, äär, joon, juur, kaan (= kaas), kaar, keel, kiir, koor, küün (= küüs), laan (= laas), meel, näär, niin, hool, paan (= paas), peel, peen, pool, saar, säär, jeen, sool, juur, teen, tuul, weer, wool.

2) Kaheliikmega sõnad lühikese esimese liikmega. Otsatumuutel on lühikese healega tähe pärast d (t asemel), paljuse pärandusemuude on näu poolest ainuse pärandusemuute sarnane; kuskohتامuutel wõib — sse olla. Näitused: tuli pärandusemuude tule otsatumuude tuld kuskohتامunde tulde (ehk tulesse) paljuse pärandusemuude tulede otsatumuude tuli, lumi lume lund lunde (ehk lumesse) lumede lumi, hani hane hand hande (ehk hanesse) hanede hani meri, mere merd merde (ehk meresse) merede meri, fusi fuse fust fuste (ehk fusesse) fusede fusi, niisama weel uni, weri, kaa rehi pärandusemuude rehe otsatumuude reht, weel mõni mõnda.

Kolmas nimesõna muutmine.

1) Üheliikmeliste sõnadel on oma lühikese healega tähe järel enamiste ifka üks r, harwa n. Ainuse kuskohتامunde tehakse otsatumuuteft, niisama kaa paljuse pärandusemuude, paljuse kuskohتامuutel on lõpuks — sse ehk on otsatumuute sarnane. Paljuse

otsatumuutel on —i (murreldi —a). Näske mõnu on nimetusemuutel ja mõlematel otsatumuudetel. Näitused on: a) kõrõs pärandufemuude kõrre otsatumuude kõrõts kuskõhtamuude kõrde paljuse pärandufemuude kõrte otsatumuude kõrõsi, niisama hirs, õrs, pars, tõrs, wars, wirs, lãns (= lãäs) lãane lãnt, esimeje ja kolmandama wahel wanguwad kirs (kers), mãrs ja wõrs pärandufemuude wõrra ehk wõrsi; — b) kõis pärandufemuude kõie otsatumuude kõit kuskõhtamuude kõide paljuse pärandufemuude kõite otsatumuude kõisi, niisama hiis, kuus, niis, õis, paas, põis, reis, täis, uus, hüüs, wiis (5), esimeje ja kolmandama wahel wanguwad wiis, woos.

2) Kõheliikmeliste sõnade muuted on nagu üheliikmelistel, pärandufemuutel —e, nagu soe, lõe, jõe, kãe, wee, otsatumuutel —tt, paljuses nagu ainuse nimetufemuutel, andis raamatu mu kãtte, wiiskas wette, pessi kãsi, sõi süsi. Seda seltsi sõnad on: kãsi pärandufemuude kãe otsatumuude kãtt, kuskõhtamuude kãtte, paljuse pärandufemuude kãtte (kãte) otsatumuude kãsi, niisama esi, kessi, lüsi, mesi, sãsi, sifi, susi, süsi, tõsi, wesi.

M e l j a s n i m e s õ n a m u u t m i n e.

Nimetufemuutel on healega täht lõpuks, üheliikmeline, pärandufemuude selle sarnane, otsatumuutel on —d, paljuses —id, kelle —i arakadund healega tähega seltsis kãhehealega tãhe sünnitab, ehk —sid. Ainuse kuskõhtamuude on maa, pea, soo, suu sõnadel maha, pãhã, sohu (soodu), suhu, maaõse ehk maa fisse, tõõsse. Paljuse otsatumuude on hea, luu, maa, muu, õõ, pea, puu, wõõ sõnadel hãid, luid, maid, muid, õid, pãid, puid, teistel on —sid (—si) lõpuks, nagu suusid, teesid, tõõsid, kõiõid. Paljuse pärandufemuutel on korrastifu —de, nagu maade, piide, puude, luude, muude. Selle nimesõna muutmise järel kãiwad maa pärandufemuude maa otsatumuude maad paljuse pärandufemuude maade otsatumuude maid, tee tee teed teede teesid, prii prii priid priide priisid, soo soo sood soode soosid, puu puu puud puude puid, õõ õõ õõd õõde õid, hea hea head heade hãid, pealegi hee, jãã, koi, krui, kun, kũũ, loi, luu, muu, pea, prei, pũũ, soi, sui, suu, süũ, tõõ, troi, tüũ, woo, wõõ, wõi.

Niisama muudetakse kaa mitmeliikmelised wõõrad sõnad, kellel mõnuga healega täht lõpuks on, nagu komite.

W i e s n i m e s õ n a m u u t m i n e.

Nimetufemuutel on kãs healega täht lõpuks, kãhe ehk mitmeliikmeline, esimeses lous enamiste pitka esimeje liikmega, ehk

healeta täht lõpuks kahe- ehk mitmeliikmeline ilma mõnuta lõpu-
liikmega, pärandusemuude on kas nimetusemuute healega tähe
sarnane ehk mõtab selle ära kadunud healega tähe jälle vastu,
otsatumuutel on —t, mis healega tähe külge lisatakse, wahest
aga kaa healeta tähe enese külge, kui see l, m, n, r ehk j on.
Pärandusemuutel on raske mõnu ja kõwa nägu, nimetuse- ja
otsatumuutel kerge ja pehme. Paljuse otsatumuutel on —id
lõpuks, mis ainuse pärandusemuute külge lisatakse ja selle healega
tähega (a, u) kahehealega tähe sünnitab, ehk ühe healega tähe
väljalükkab ehk ennast teiseks muudab (e, i). Kuskohتامuutel
on —se. Näitused: aasta aasta aastat aastaid, woodi woodi
woodit woodid (woodiid asemel), õige õige õiget õigid (õigeid
asemel), ehe ehte ehet ehtid (ehteid asemel) — kewade kewade
kewadet kewadid (kewadeid asemel), tulija tulija tulijat tulijaid
— halastaja halastaja halastajat halastajaid, — Sumal Sumala
Sumalat jumalaid, noorik nooriku noorikut noorikuid, sõnum
sõnume sõnumet sõnumid (sõnumeid asemel), — sügawam süga-
wama sügawamat sügawamaid, armas armsa armast (armsat)
armsaid, tütar tütre tütart tütrid (—eid asemel), kangur kangru
kangrut kangruid, kannel kandle kannelt kandleid — säde sädeme
sädet sädemid, pime pimedat pimedat pimedaid, hooletu hooletuma
hooletumat hooletumaid.

1) Kaheliikmega omadusesõnad —e lõpuga on juba nime-
tusemuutes raske mõnuga, ja sellepärast on pärandusemuude üsna
nimetusemuute sarnane. Näitused: haige pärandusemuude haige
otsatumuude haiget paljuse nimetusemuude haiged pärandusemuude
haigete otsatumuude haigid, niisama ahne, aine, hapne, arge, helde,
helge, helle, ihne, ilge, hülge, julge, kahke, kaide, kaine, kange,
karge, karme, karske, katke, kauge, karme, kerge, kerme, kilbe,
korne, kõhne, kõrge, kõrne, lahke, lahwe, lämme, lääge, leige (leie),
lõnde, mürre, nätske, nilbe, niiske, nõtk, nunge, hoide, otse, õhre,
õige, õude, õõne, pahke, pehme, peene, priiske, pürge (pürje), raske,
ratse, rohke, rõske, rõõge, ruske, ruuge, selge, sitke (sikke), sirge,
siuhke, sõrge, tahke, tänke (tinke), teene, tihke, tihte, tiide, tiine
(tüüine), tüüske, uhke, umbe, ülbe, waibe, walge, wänge, wärske,
weike, winske, winge, wirge, wirme; terwe on kerge mõnuga.

2) Nimesõnad —e lõpuga on nimetusemuutes ja selle järele
tehtud muundetes kerge, pärandusemuutes ja selle järele tehtud
muundetes raske mõnu ja kõwa tähtedega. Selle salgu sõnade
näitused on kombe pärandusemuude kombe otsatumuude kombet
paljuse otsatumuude kombid, laene laene laenet laenid, niisama
ahwne, hirne, kaste, koste, kütke, läätse, lehwe, lemme, loiske,

luste, maitse, ofse, hoone, paise, palwe, pilwe, piste, piiske, puhte, purje, räime, reede, rooste, rõuge, suse, süüme, taimet, hülge, walwe, wääne, wiske ja teised, kaa kolmekilgimelised nagu kewade, sügise, panime, ratsume.

a) P, t, f lähewad, pp, tt, ff tähtedeks, löpe löpe löppe, niisama hape, lape, läpe, öpe, põpe, rape, ripe, tape, täpe, tiipe, tupe, hüpe; — kate kätte, niisama ite, küte, läte, mate, mete, mõte, pete, pite, räte, rute, tôte; — äte ätte, niisama ite, jate, kute, lafe, lüte, näte, päte, põte, rafe, riite, täte, tôte.

b) B, d, g, w lähewad p, t, f, b-fs, raibe raibe, niisama farbe, kaabe, färbe, koobe, kraabe, loobe, roobe, rööbe, warbe, kaa rabe; — muude muute, niisama heide, eede, keede, laide, leede, liide, loode, näide, oede, oode, peide, saade, sõode, sõide, täide, toide, uude, waade, wiide, wõide; — liige liite niisama ärge, falge, kaage, kiige, kõrge, krooge, künge, lauge, läige, leege, looge, lõuge, luige, maage, pilge, põige, rooge, rööge, solge, tärge, tilge, tõge, tuige, urge, waige, wiige, wörge; — tarwe tarbe, niisama helwe, kõrwe, kroowe, riuwe, turwe.

c) Rahkordsetest l, m, n, r muudawad teine ennast b, d, g-fs, anne ande, kolle kolde, purre purde, lange lange, niisama kalle, kanne, kirre, lenne, murre, nõrre, ranne, rinne, rünne, tõnge, tunne, turre, wanne, winge, wirre.

d) Ühekordsete l, m, n, r ja healega tähtede järel lisatakse b, g juure, kääne käände, koolle koolde, pööre pöördde, haue haude, niisama heie, iie, keere, liie, looe, määre, moone, niue, riie, roie, rooe, sääre, sõue sõõre, suue, süue, uue, uure, hüue, wääne, wõie; — pale palge, niisama hale, hiile.

e) S, f järele lisatakse t, f, ehe ehte, niisama ahe, juhe, lahe, pihe, puhe, uhe; — mähe mähke, niisama põhe, puhe, pühe, rafe, uhe; — tuihe tuiske.

Pärandusemuute tähemuutmine ei tule mitte igal pool ette, kus see ettetulla wõiks. Rest-Gestimaal, ülemal nimetatud sõnad wäljawõetud, jääwad lühikese esimese liikmega sõnad pärandusemuutes muutmata, ja neil on otsatumuutes üleüldse —sid (—fi), mure pärandusemuude mure otsatumuude muret paljuse pärandusemuude murete otsatumuude muresid; niisugused sõnad on weel ae, ibe, ihe, ime, jade, jume, kale, kare, kere, tide, file, koe, kobe, kõbe, kõne, kribe, lähe, lohe, lõhe, mage, mine, mure, nare, nõre, hõde, õhe, pere, pide, pile, pine, põle, pune, rage, rafe, rehe, sae, sine, sore, sõse, sure, tage, tare, tire, uhe, üse, wabe, wahe, wale, wene, wide, wire, wõre.

3) Kerge mõnuga on meelitamisesõnad, nagu Willu, Kaalu, Kata, Rotu, Liiu, Tuku, jootu, muisu, kutsu, neiu, pääsu, peilu, peisu, litu, kiisu, miisu, piilu, tillu, esmu, teisu, mustu, walgu, tita, äiu, kuku, papa, mamma. Siit on veel päralt: aasta pärandusemuude aasta otsatumuude aastat paljuse pärandusemuude aastate otsatumuude aastaid, weški weški weškit weškid (weškiid asemel), wainu wainu wainut wainuid, niisama ahka, herra, julla, kaatsa, kaasa, fresla, friiska, krütska, lauba, lirwa, lõuna, mamma, mõrsja, nunna, õhta, papa, pilda, plika, prõna, summa, tenga, tita, walla, — kätki (käkki), kohwi, krutski, kufki, laudi, maandi, meški, perli, pihti, preili, pulli, tarški, träski, wardi, weidi, woodi, — hapu, haugu, haabju, esmu, jootu, jõulu, kroonu, kutsu, lampu, mustu, õhtu, õllu, paargu, persu, põrgu, talgu, tarbu, teisu, tõmmu, walgu, wedru ja teised, — pealegi kolmeliikmelisi — si ja — ti (di) lõpuga, abaja, aguli, haleja, eleja, kabeja, kargaja, kaswija, kubiija, kuutaja, küdaja, malewa, majaja, miniija, hommiku, poroga, põhtiija, põksaja, põluskü, prõksaja, ratsuni, rüütaja, salaja, sõõbiija tatija, terlitska, toonela, tuuskaja, huikaja ja teised, — neljaliikmelised aawitaja, iidutaja, kaarataja, kiivitaja, koowitaja, lebitimka, piritaja, rõugutaja, silgutaja, tifutaja, tilgutaja, toristaja, udutaja, ümberdaja, wiglitaja ja teised. — Siit on kaa kõik teunimesõna tegijamuuted — ja lõpuga, nagu andja, roomaja, armastaja, suursteleja.

4) Healeta tähtedega lõppewad sõnad on kaheliikmelised, wäljawõetud on armastaw, sügawam, ilusam, mõnufam, kawalam, jämedam, hooletumam, palutamam. — Wõõra sõnadel on siin pärandusemuude enamiste i, nagu uurits pärandusemuude uuritja uuritse uuritfi, wärnits pärandusemuude wärnitja wärnitse wärnitsfi. Teuomadusesõna — w lõpuga wõtaw wahest nime- tusemuutesse healega tähe, nagu minewa kord, tulewa nädal. Siit on kaa hulk äraarutatud sõnu —k, —hk, —ik, —l, —m, —n, —nd (nt), —ng, —p, —r, —rd (rt), —sk, —st, —ts, —w ja omadusesõnad —s, weel —ti (di), —fi, —t (d) ja —s lõpuga päralt ja weel palju teisi, nagu hagan pärandusemuude havana otsatumuude haganat paljus haganaid, niisama abar, agar, agur, ainum (ainam), harin, awar, häbar, hädal, ämar, ebel, eben, edal, inar, Sumal, kabal, kadal, kagar, kamar, kanar, kaput, kawal, käbal, käbar, kägar, kähar, kibun, kimar, kobar, kodar, kubin, konar, kosar, kōmel, kōwer, kummer, madal, madar, magar, magun, maran, mäger, mügar, mürgen, nasar, nädal, nägal, nägar, ogar, ohat, onar, oraw, õhen, pabal, padan, pagan, pädar, piisar, põrand, pugad, pusar, püdal, pügal, rumal, sadul, sagar, sibul,

fömer, föfar, föömer, fugar, fūgam, tabar, tanaw, tābar, tofin, tufar, ubin, udal, udar, humal, ümmar, wabar, wasar, wāraw, webel, wöfar, wuril ja teised; — anum pärandufemuude anume otſatumuude anumet paljus anumid, niifama kadam, kodem, kuriſt, ladem, lahet, mūgam, wārat, wettim ja teised; — ammet pärandufemuude ammeti otſatumuude ammetit paljus ammetid (amme-tiid aſemel), niifama abſat, alew, altar, helmar, helwet, jaakum, jeerunf, jeerup, kabel, kaiut, kalbun, kaſkar, kaſkun, kalmuſ, kaſmul, kamut, kanep, kannat, kapet, karbus, karman, kaſtan, kaſtar, kaſtrul, kaamel, kammut, kärner, kiſſel, kiugul, kiwit, kohwet, koowit, kööbar, krawat, kurat, latern, laadun, litaw, löuend, lupat, nabul, holop, pagor, pannul, pidal, pobul, pogur, porgan, puſkar, puſar, redel, ſammet, ſaadan, ſedel, ſenep, ſerep, ſuhkar, ſuhkul, tawar, taawet, tummal, humur, wigur, wiioł, wiiruf ja teised; — raamat pärandufemuude raamatu otſatumuude raamatut paljus raamatuid, niifama kabaſ, kamal, kinam, konam, pataſ, raſam, taldrif, unar, wabarm, wadaſ, waſaſ ja teised.

5) E, m, n, r ehſ s lõpuga ſõnad, nagu aſen aſna aſnat (aſent) aſnate (aſende) aſnaid, niifama kühwel kühwli, kühwliit (kühwelt), kühwlite (kühwelde), kühwliid (kühwliid aſemel). Wõõraſtel ſõnadel wõiwad ka mitmeliikmelijed lühendatud ſaada, nagu apteker, apoſtel, eſſempel, kartuhwel, kalender, ſeptember, trompeter, alabaſter, kõigil on pärandufemuutes —i, nagu tohter, pärandufemuude tohtri, naaber pärandufemuude naabri. Kuſkohtamuutel on —ſje. Veel on rammus pärandufemuude rammuſa, kuulus pärandufemuude kuulſa, jõudus pärandufemuude jõudſa, lonkur pärandufemuude lonkru. — Lühendatud ſõnad on veel: kaaren pärandufemuude kaarna otſatumuude kaarnat paljuſe pärandufemuude kaarnate otſatumuude kaarnaid, niifama ahen, aſen, aſtel, aſten, kahtel, kaiſel, kempel, katel, kaarel, kühwel, kindel, korſten, koorem, luider, tuſter, maidel, munder, nuſer, oter, paſel, pandel, paſtel, pähkſel, poogen, põigel, preilen, räpen, ſaarem, ſoiber, ſõſter, ſõſter, ſõõrem, taigen, toter, waper, watel, waagen, wānter, wārten, (wārtel wārkſel), wehkſel, weider, wiſel, wirmel, wiſter ja teised; — kuſal kuſla kuſalt kuſalde kuſlaid, niifama hapar, kaſar, katal, kupal, kupar, latar, matar, paſtal, pipar, ſäpar, tatar, tatar, tutar, waſar, wiſtar, wõrwal ja teised; — omaduſeſõna armas armuſa armaſt (armſat) armſate armſaid, niifama auuſ, ärkuſ, hirmuſ, jõudus (jõudes), jõukuſ, märkaſ, nõudus, hooguſ (hoogas), hõlpuſ, rõõmuſ, ſeadis (ſeaduſ), ſündis, tähtis, tüütes ja teised; — tütar tütre tütart tütarde tütrid, niifama ahter, kaſer, kaamer, kuſer, laagel (laager),

mötel, mustel, mürfel, pitkes (pittne), polder, põidel, põrgel, seemen, tiider, tüüfer, üüges, wastel, waabel ja teised; — aader aadri aadrit aadrite aadrid (aadriid asemel), niisama ander, anker, harkel, haspel, haustel (hauster), ämber, efer, hilper, jishwer, jöhfer, kapel, kastel, kaabel, kaaber, kaardel, käägel, kehmel, kestel (kessel), keerel, kilter, kinker, kiiber, klaaper, (kaaper), kleifel, kolter, koper, koosel, kraaper, kreetel, lahter, later, lauster, (lauter), lähfer (lähfel), lämber, lääger, leiger, liimer, lomper, lööper, lõmper, luhter, malper (malder), maader, muhfer, naper, nastel, naasfel, näper, nifer, oläter (olter), hoopel, õöder, pam-pel, pander, pastel (passel), paufel, paader, päfel, pender, pifer, pilber, pindel, pinder, pirkel, piiter, pomber (pumber), ponder, pontfel, põöwel, põnder, punder, punter, rafel, ränfel, render, rundel, rühfel (rühmel), rühwel, sander, saawer, seager, sepel, setel, seeter, sinkel, sööter, taper, temper, tilder (filder), turbel, tünder, ühmer, hüüpel, water, waabel, wäster, wehmer, werfel, wifel, wiskel, wiigel ja palju teisi; — ankur ankrü ankrut ankrute ankruid, niisama haigur, andur, ifur, jumper, junkur, kiifur, kufur, luufur, nahfur, naabur, nutur, nuusfur, situr, tuhfur (tuhfer), tuisfur, tufur, wanger, wifer. — S järel tuleb t, aher ahtra, niisama oher, waher (wahter). — G lähel f-fs, wanger wanfer pärandusemuude wankri, kongar konfer konfra. — B, b, g lisatakse healega tähtede järel juure, nagu peial (pöial põigel) pärandusemuude peidla peigla, ehk peiel peidle, niisama weiar (weider) weidra, — healeta tähtede järel nagu mõrel wörgli, kammal kambal pärandusemuude kambla, niisama kammer (kamber) kambri, kammal (kämmel) kāmbla (kāmble), kimmel (kimbel) kimbli, klammer (klamber) klambri, lemmar lembra, nummer (number) numbri, rämmal (rämmel) rāmbla (rāmble), rimmel (rimbli), sammal (sammel) sambla (samble), wemmal (wemmel) wembla (wemble), — kaenal (kaendel) pärandusemuude kaendla, niisama kannel kandle, kännal kändla, keller (felder) keldri, kinner kindra, koonal koondla, küünal küündla, küünar küündra, manner mandra, maaler maaldri, õnnal õndla, õnnar õndra, paenal paendla, pannal (pandel) pandla, peenar (penner pinner), peendra (pendra pindra), punnar (punder) pundra, teener (teender) teendri, werrel (werdel) werdle, winnal windla, ainus aindsa, kuulus kuuldsa, hoolas hooldsa, õnnis õndsja, õones õõndsja, woolas wooldsja, — ingel pärandusemuude ingli, niisama jünger jüngri, kanger (kangur) kangru, kangur kangru, kängur kängru, kringel kringli, õngel õngla, pangel pangla, penger pengre, tungal

(tungel) tungla, tungur tungru, ungur ungru, wängel wängla, wengel wengli, wingur wingru. Soowida on h, d, g lühikese healega tähtede järel, nagu sambla, wembla, kandle, kindra, öndla, werdle, keldri, öndsa ehk öntsa, aga pittkade järel mitte, nagu haamri, koonla, küünla, küünra, kuulsa, öönsa haambri, koonla, küündla, küündra, kuuldsa, ööndsa (kuultsa, ööntsa) asemel.

Nagu selle liigi nimesõnad, nenda muudetakse ka teomadusesõnad —w lõpuga, nagu maitsew (maitsema) pärandusesuude maitsewa, jooksew (jooksema) jooksewa, kattaw (katma) katwa, seisaw (seisma) seiswa, tuttaw (tundma) pärandusesuude tutwa tuttawa, ustaw (usuma) ustawa.

6) Veel käiwad wiindama nimesõna muutmise järel

a) nimesõnad —e lõpuga, nagu ase pärandusesuude aseme, iste pärandusesuude istme, habeme, kibeme, kübeme, seemne. Minuse otsatumuude on —t, nagu ase aset, seeme seemet, süda südant. —Paljuse pärandusesuutes on —m— nagu ase, liige, pärandusesuude aseme, liikme, paljus asemete, liikmete, habe pärandusesuude habeme otsatumuude habet paljuse pärandusesuude habemete otsatumuude habemid, ase aseme aset asemete asemid, niisama habe, ebe, ede, ide, ige, jase, kibe, kide, kübe, kübe, lade, löge, ludre, made, mäde, nide, pige, pude, räbe, räbe, rose, sage, säde, fide, fuge, tühe, ude, weel kribe, pide, ribe, tage, ware, iste pärandusesuude istme otsatumuude istet paljuse pärandusesuude istmete otsatumuude istmid, seeme seemne seemet seemnete seemnid, niisama ahke, aste, aare, häitse, ärtse, heale, ehke, järke, jäate, käitse, keske, koere, koole, kõrke, kuule, kuure, lahke, laiste, meere, muure, nääre, nõtkke, paase, pike, püüke, rapse, ratse, ripse, ruske, rüste (rüse), rüüste, saaste, seige, seitse, site, solke, sõõte, sõõre, suude, suure, süüre, woole. Alma —m-ta ite pärandusesuude itte, kaste kaste, niisama kanne, kääne, keere, kiske, kütke, lähke, mähe, määre, hoole, õitse, pilke, pistke, põige, puhe, puhe, ranne, riise, sõõre, suie, suiste, süüe, tärge, toide, tõuse, weere, wõte; teised jälle —m-ga, nagu anne ande pärandusesuude ande andme, juhe juhte pärandusesuude juhte juhtme, niisama lase (laste) lastme, liige (liike) liikme, rahe (rahke) rahkme, süüe (süüde) süüdme, koole pärandusesuude koolme. S ja f järele lisatakse t ja f juure, nagu juhe pärandusesuude juhtme, mähe mähkme, puhe puhkme, pühe pühkme, rahe rahkme, lase lastkme, d, suie suidme (suime), süüe süüdme, anne andme, kanne kandme, ranne randme, — d g lähewad t k-ks, kõide kõitme, toide toitme, kolge kolkme, liige liikme, põige põikme, tärge tärkme. —

Siit on veel pärit jalusti, kufuti, lofuti, nakkuti, nõreti, ratsuti, tilguti, tolguti, mitu, süda pärandusemuude südame otsatumuude südant paljuse pärandusemuude südamele südamid, wõti wõtme wõtit wõtmete wõtmid.

b) Omadusesõnad — tu (ti) lõpuga, nagu määratu pärandusemuude määratuma otsatumuude määratumat paljuse pärandusemuude määratumate otsatumuude määratumaid, niisama alatu, halatu, armetu, armutu, hännatu, jalutu, jõuutu, käsitu, keeletu, kõhetu, kunnatu, meeletu, näutu, hooletu, õnnetu, põhjatu, rammutu, reutu, riwatu, üleannetu, wallatu, silmiti, wäeti.

c) Kahe lühikese liikmega omadusesõnadel on —d, nagu jäme pärandusemuude jämeda otsatumuude jämedat paljuse pärandusemuude jämedate otsatumuude jämedaid, niisama hale, are, äge, ebe, ele, hele, ere, jahe, järe, jõe, jube, kabe, kade, (kæ) kale, kare, kabe, kibe, kobe, kole, kome, kore, kõhe, kõle, kräbe, kume, lage, lahe, lame, lähe, lebe, libe, lige, ligi, loge, lühe, mage, mahe, muhe, mure, nabe, näbe, näse, nobe, nõre, hõre, page, pebe, pime, pire, pude, rabe, rage, rase, (= rasse), räbe, rāme, rebe, rese, riwe, robe, rube, rüwe, sage, sale, sele, (= selge), file, fire (= firge), sõre, sõge, sume, tahe, tige, tihe, tine, tire, tohe, tore, tõhe, tume, (tüme), tüse, wahe, wale, wāle, wile, wine, wire. Veel üks nimesõna, nimelt hõbe.

K u e s n i m e s õ n a m u u t m i n e.

1) Sõnad —as, —es, —is, —us lõpuga muudetakse ühte wiisi, üksnes paljuse otsatumuutel on wahe wahel; on nimetusemuute lõpul mõnu peal, siis on otsatumuutel —i, ilma mõnuta aga —id. Kuskohtamuutel on —ase, kus mõned lühendatakse, nagu haigusse, kiusatusse haigusesse, kiusatusesse asemel. Mõned sõnad on lühendatud, nagu weis pärandusemuude weise (weisse) otsatumuude weist paljuse pärandusemuude weiste, otsatumuude weisid (weissid), niisama hius ehk juus, leis (= leidis), käis, Klaus (Nikolaus), poos. Paljuse pärandusemuude on wäituste, hiuste, omaste, harjaste, katuste.

Siit muutmise pärast sõnadeft on keel wāga rikas, iseäranis äraarutatud sõnade poolest. Mõned näitused on: harjas pärandusemuude harjase (harjasse) otsatumuude harjast paljuse pärandusemuude harjaste otsatumuude harjasid (harjassid), niisama iias, jalas, koeras, korjas, kuiras, lahas, linnas paljus, matlas, ninas, oras, sirkas, teras, tõrwas, wahas, wannas, wii-

das ja teised; — ilwes ilwese (ilwesse) ilwest ilweste ilwesið (ilwessið), niisama janes, kares, firjes, künnes, neljes, nõges, punes, hüüpes, wares ja teised; — emis emise (emisse) emist emiste emisið (emissið), niisama ääris, esis, kätis, keris, kiiris, koowis, kufris, küpsis, künnis, kütis, laudis, loomis, määris, metfis, nigris, nipis, nugis, nüttis, õilis, hõris, pealis, perfis, petis, poolis, pööris, põntis, pruulis, püüis, ratis, redis, sääris, felis, sepi, fuhis, tatis, täidis, tollis, tunnis, tuulis, uudis, ühis, weeris ja teised; — sõrmus sõrmuse (sõrmusse) sõrmust sõrmuste sõrmusið (sõrmussið), niisama almus, altus, alus, hardjus, harjus, harus, haamus, jalus, kahjus, kaelus, katus, kammus, kannus, karbus, karjus, katus, kaus, kammus, kohus, korbus, korjus, koskus, kõigus, kudrus, kuljus, laus, leius, lojus, lontrus, longus, loodus, loomus, lõhmus, lõpus, lõugus, lurjus, matus, meenus, molgus, murrus, murfus, nähus, nõldus, nõgus, oimus, hoius, osus, oodus, paelus, pahnus, pampus, pohlus, poodus, põhjus, põõnus, praus, prohwus, ratsus, ratus, räabus, rinnus, saarmus, silbus, filmus, soomus, suurus, talgus, talus, taus, teus, toidus, toodus, tõrjus, tuhkus, tuhkus, tungus, hulgus, ümbrus, wajus, wafus, wammus, wantsus, warrus, waetus, widus, wintsus, mõõrus, mõldus ja teised. — Siit on kaa aina paljuses pruugitawad suguwõsajõnad omased, wennased, õesed, kälised, langused ehk omakised, wennakised, õekised päralt.

Särgmised on äraarutatud, nagu õigus pärandusemuude õiguse otsatumuude õigust, paljuse pärandusemuude õiguste, otsatumuude õigust, niisama ablus, habrus, aelus, ahnus, haigus, aitus, halbdus, algus, alpus, antus, happus, argus (argdus), aiskus, ärdus, ärkus, headus, ehtus, heifus, heitus, heldus, helius, ihnus, hingus (hingdus), hirmus, hiilgus, järgus, järskus, jäädus, joobnus, joomus, jootus, julgus, jultus, kaebus (kaebdus), kangelaelus, kaflus, kalgus, kaljus, kandus, kangus, kargus, karaskus, kartus, kastus, katus, kaugus (kaugdus), kaunus, kauplus, käimus, käitus, käenus, kästus, kehkus, kelmus, kergus, kerjus, kermus, kestus, feedus, keeldus, keetus, kihlus, kitsus, kiilus, kiitus, koerus, kohtlus, kordus, kostus, koofus, köitus, kõhnus, kõlbus (kõlbdu), kõlksus, kõrgus, kõrkus, frantsus, kuimus, kulbus, kurbus (kurbdu), kurjus, kurtus, kustus, kuulbus, kuulus, kuumus, küllus, külmus, laenus, lahjus, lahkus, laius, laiskus, laitus, langus, lämmus, leigus, leifus, leitus, leskus, liugus, liigus, liitus, loduus, lollus, loomus, lootus, lõppus, maitsus, mais, mängus, märgus (märjus), märkus, mäsus, moondu, mõistatus, mõllus, mõtlus, murdus, muutus, müütus, naerus,

nappus, naabrus, nähtus, näitus, närvus, näävus, neelus, niis-
 fus, noppus, norvus, noorus, nõdrus, nõidus, nõrvus, nõutus,
 nõõlus, nuhtlus, nurjus, nuttus, hoidus, hoitus, oltus, orjus,
 ostus, otus, hoolus, ootus, hoovus, õõrdus, õiglus, õmblus,
 õndsus, õppus, hõrnus, õõnus, paistus, paitus, paksus, paljus,
 pandus, pattus, peastus, pehmus, peitus, peenus, peetus, pikkus
 (pikkus), pikkus, pikkus, piinus, poorus, pöörlus, priskus, priius,
 puhkus, puhmus, puhtus, puistus, puutus, püksus, püüduks, rah-
 mus, raipus, raiskus, rantus, rasvus, rasvus, raufus, rautus,
 räppus, reffus, rikkus, rohkus, rohmus, roppus, roojus, rõhkus,
 rõõkus, ruttus, salgdus, santsus, saatus, seadus, seisus, selgus,
 sittus, sompus, soojus, sõbrus, sõimus (sõimduks), sõitlus, sõitus,
 jummus, jundus (juntus), juurus, juutus, jundus, jüütus, jüüus,
 taplus, tarbus, tarkus, tähtsus, tähtsus, täitus, täius, teadus,
 termus (terwis), tihtus, tihnus, tiinus, tiitsus, toitlus, tormus,
 totrus, toomus, toorus, tõlpus, tõmbus, tõrvus, tõstus, tõttus,
 truutus, tuhmus, tuimus, tundmus, tuntus, tuskus, tühjus, uhkus,
 uimus, uindus, huljus, hullus, ulpus, umbus, huntus, uppus,
 ülbus, hüüduks, waenus, waemus, waeus, wahvus, waidlus, wai-
 kus, waimus, walgus, walus, walmus, walskus, walvus, wan-
 gus, waprus, wargus, wastus, waatus, wäitus, wältus, wäntus,
 wäärus, weidrus, weikus (weikkus), wilkus, winskus, wirkus, wii-
 bus, wiitus, woorus, wöötus, wõidus, wõimus, wõitus, wõttus,
 wõõrus ja teised; — kolmeliikmelised, nagu jõledus, päranduse-
 muude jõleduse, otjatumuude jõledust, paljuse, pärandusemuude
 jõleduste, otjatumuude jõledust, niisama ahastus, ahwatus, haka-
 tus, alandus, armastus, apardus, effitus, fadetus, kaetus, kawalus,
 kogudus, madalus, lõpetus, manitus, nõrgatus, nurjatus, ogarus,
 ofendus, pimedus, põhjandus, roojatus, rumalus, seletus, sõge-
 dus, tugewus, tüdimus, hukatus, usinus, wäsimus, wiletsus ja
 neljaliikmelised, nagu kärsitumus, muretumus, hooletumus, wäe-
 timus ja teised.

2) Sõnad — ne lõpuga täiawad niisama, nagu atlas atlane,
 janes — jänene, kərbane kərbes, nõgene nõges, nugis nuginen, wares
 warenen, sulane pärandusemuude sulase otjatumuude sulast, pal-
 juse pärandusemuude sulaste otjatumuude sulastid, armuline armu-
 lise, armulist, armuliste, armulisi, äline, karkane, näljane, pöö-
 rane, sarnane, sinane, warane. Teine ja naene on kerge mõnuga
 ja muudetakse nagu armuline, paljuse otjatumuude teisi naesi,
 kõik teised on raske mõnuga, nagu sulane, waene waele waeft
 waele waeftid, niisama juine, puine, luine, kuine, maine,
 wõine. Dn — ne ees healeta täht, nagu kuldne, kuldse, kuld-

fid, siis on kullast, kullaste (kullane), wiimist, wiimiste (wiimast, wiimaste) wiimne (wiimane), pealist, pealiste (pealne), heilse, pealse, äärse, paljuse pärandusemuude wiimsete (wiimne), poolsete (poolne), kodafondsete, raskejalgssete, weel wiimset, kuldset (kuldne), raudset (raudne), aegset (aegne).

Pisut wäljamõtetega, nagu kərbane, nõgene, rebane, siplane, sulane, jänene, nugine, warene, käiwad —ne, —dane, —kane (kune), —kene, —flane, —lane, —ldane (dlane, dline, ldane), —line, —mine, —lifane (lifune), —lejane lõpuga selle muutmise järel, nagu jõulune, kangune, kaugune, fergune, kontrane, kostrane, kõkane, kõrgune, künkane, laiune, laufane, lõunane, paksune, paljune, pandlane, paukline, pähkline, pikkune (pitkune), pilpune, pistune, puhkune, raskune, riffune, ruffine, jamblane, juurune, tarkune, tatrane, taaldrine, tätrane, teibane, tiindrine, tütrene, wahtrane, warbane, wargane, wemblane ja teised.

Seitsmes nimisõna muutmine

Siit on sõnad —as, —es, —is —us lõpuga pärast.

1) Wiimse liikme peal mõnuga sõnad, enamiste äraarutatud ehk ka wõõrad sõnad, kolme- ehk mitmeliikmelised, ka kaheliikmelised raste mõnuga hakuliikme peal sõnad, jätawad nime-
tusemuute s otsatumuutes t ees maha, nagu häämelgas pärandusemuude häämelga otsatumuude häämelgat paljuse pärandusemuude häämelgate otsatumuude häämelgaid, angerias ehk angrias, angeras angeria angeriat angeriate, angeriaid. Kustõhtamuutes on korrapärast —sse. Siit on pärast haganas, ahelas, ahingas, haibakas, ainumas, hallikas, astijas (astija), hädalas, emakas, heeringas, hiilingas, inaras, jõhwikas juurikas, kabadas, kadakas, kamaras, kannikas, kasakas, kasukas, kaabakas, kaalikas, kaarikas, käbalas, kägalas, karakas, kibukas, kiwitas, kodaras, kommakas, kopikas, korikas, kuhelas, kuinukas, kumakas, kuningas, kuramas, kusjakas, kutjikas, kugaras, künnapas, laenikas, latakas, latikas, laadikas, leitjakas, lemmikas, leesikas, liblikas, liimikas, liistakas, lobjakas, lommukas, lutikas, lusika, modaras, magunas, majajas (majaja), mardikas, matikas, meesikas, minijas (miniija), mõrtukas, murakas, murikas, mustikas, muulikas, naritsas, nartsakas, oblikas, ohasas, orikas, hõelas, õnarak, paganas, palakas, parukas, pätakas, pihlakas (pihlikas), pirakas, põrnikas, prusjakas, pugalas, purakas, purlakas, piigalas, räbakas, räbalas räntsakas (rätsakas), ritjikas, rõõwukas, rusikas, sagaras, saadanas, säinamas, säärikas, sibulas, silakas, finikas, sitikas, sõõrikas, sugaras, furnukas, täna-

was, timukas, tiirakas, torukas, trullingas, tubakas, tubinas, turakas, udaras, hurtifikas, uurakas, uutfikas, wadakas, wapsifikas (waapsifikas), warwakas, wawermas, wasifikas, waarikas, wilakas, wildakas, witsifikas, wiidifikas, wiilakas, woilokas, wolukas ja teised.

— Weel on hagijas, halgijas, amurgas, hädaras, hämmelgas, elajas, enelas, imalas, ingrias (wingrias), jooksjas, kadajas, kame-
lias, karbalaš, kaswijas (kaswelias), kaarnas, kädaras, kibudas, kornas, kubjas, labidas, lagijas, läillas, leisifikas (leistkas), lem-
mergas, lustjas, luudijas (luudjas), mačaras (makrijas), maarjas, nahtijas (nahtjas), narapas (narakas), nältijas (nältjas), nugijas, ohtjas (ohakas), olangas (olantkas), paenjas, pagaras, pädajas, pigalas, pihelgas, puhulgas, rasfijas, raudijas, rämmelgas, rein-
las, roojalas, sawermas (sagermas saarmas), sipelgas, sõõmergas, tabunas, taignas, tafijas (takjas), tibunas, tiilkas, tobijas, toomingas, tungelias, turblas, undijas, waheras, waprakas, watlas, waagnas, wärdijas, wedurjas, widujas.

2) Raheliikmelised sõnad —as, —es, —is, —us lõpuga, kelle esimene liige kerge mõnuga on, jätawad s, s paigale, nagu künkas künka kungast kungaste künkaid, koobas koopa koobast koobaste koopaid. Siit on päralt haljas pärandusemuude halja otsatu-
muude haljast paljuse pärandusemuude haljaste otsatumuude hal-
jaid, niisama ablas, abras, aeras, haewas, aiwas, armas, eias, hiiras, juuas, Judas, kaspas, karnas, kartjas, kaatsas, käbras, källas, kärjas, kitsas, kiilas, tiiras, kiiwas, kibras, koesas, kompras, kotkas, köblas, lahnas, loilas, maias, määras, melsas, miiskas, mõltjas, narmas, niglas, oinas, hoopkas, õbras, paenas, pahmas, paljas, paras, patkas, paatsas, päämas, persas, pohlas, polmas, ponkras, põlmas, pörkas, pöökas, rahwas, räästas, rõiwas, sa-
mas, jäinas, suias, taewas, tainas, taargas, tihnas, tiiras, tob-
ras, tõuras, tutkas, udras, hüüras, wainas, wairas, waljas, wardas, waargas, wäänas, wiiras, wiiskas, wooras, wööras, ja teised; —es lõpuga herneš herneš hernešt hernešte hernid (herneid), niisama ables, helmes, firwes, furles, niiskes, õõnes, taarges, ternes, toores, tõtkes, wiires, —is lõpuga kaunis kauni kaunist kauniste kaunid, niisama arnis, jaspis, kallis, kööpis, kornis, nairis, nääris, niiskis, päris, tarwis, tooris, walmis, — ainus.

Pärandusemuute raske mõnu teeb, et

a) t ja k lähewad tt, kk-ks, nagu mätas pärandusemuude mätta, niisama kätas, ratas, mütas, otas, — rifas riffa, niisama flokas, fufas, ofas, rufis, safas, tifas, tõkes, tufas; —

b) b, d, g, w lähewad p, t, k, b-ks, nagu pilbas, pilpa, niisama kambas, kääbas, kelbas (kölbkas), koobas, kööbas, kõmbas,

fulbas, laubas, pumbas, rambas, roobas, saabas, turbas, wilbas,
— laegas laefa, niisama algas, haugas, ärgas, elgas, juugas,
faigas, faugas, kirgas, knaagas, korgas, kõõgas, tõlgas, kõrgas,
küngas, laugas, leiges, lõugas, meigas, melgas, moigas, mõigas,
mõlgas, mungas, mürgas, paigas, pangas, päiges, põrgas, reigas,
roigas, roogas, rüngas, tärge, tõlgas, tõngas, tõrges, tülgas, tün-
gas, tüügas, ungas, urgas, uugas, walgas, wilgas, wõigas,
— teibas tewas teiba, niisama kārwas, siibas, tiibas, turwas,
urwas, warwas, taewas taewa, rōiwas rōiwa; —

c) kahelordne l, m, n, r lähed oma jugulajeks, nagu ham-
mas hamba, niisama lammās, šammās, — kallas kalda, finnas
finda, warras warda, niisama ärras, kännas, marras, parras,
urras, wallas, wannas wanna, wõllas wõlla, — kangas kanga,
niisama ongas, rōngas, šangas, tungas; —

d) d, g, t, k lisatakse juure, nagu õies õide, waras warga,
puhas puhta, niisama ahas, tahas, — pähes pähke.

A h e l j a s n i m e s j ò n a m u u t m i n e.

Selle järel käiwad kõik forrawastased nimesõnad, nagu äes
(ääs) pärandusemuude äte otjatumuude äest (ääst) paljuse pär-
andusemuude äeste (ääste) äkid (äeid), ees ike eest eeste ifid (iffesid),
kaas kaane kaant kaasi (kaasa), kohus kohtu kohut kohute (kohtude)
kohtuid (kohtusi), koldud koldu koldut koldute kolduid, kõik kõige
kõik (kõike) paljus kõik kõikide kõiki, küüs küüne küünt küüsi (küüsa),
laps lapse last laste lapsi, laas laane laant laasi, lääs lääne
läänt, loe = looe, pärandusemuude looja, mees mehe meest mehi,
mõni mõne mõnda mõni, muu paljuse pärandusemuude muunde
(muude), neitsit neitsi neitsit neitsid, hobune hobuse houst (hoost
hobust) houste (hooste hobuste) hobusid, õlut õlle õlut, paas
pärandusemuude pae, pisut pisku pisut, roe rooja, rohi rohu
rohtu rohtusid, ruis rufi ruist, soe sooja, tohi tohu tohtu tohtu-
sid, uks ukse uft ukfi, wiimas pärandusemuude wiimandama ehk
wiimanda otjatumuude wiimat, wõrs pärandusemuude wõrra.

7. Omadusjõna tõstmine.

Omadusjõna tõstmise juures lisatakse pärandusemuute külge
—m, teufõrwasõnana —mine (kaa —m). Pärandusemuute
healega täht jääb wahest paigale, wahest muudetakse a ja u e-ks,
nagu kuiw kuiwa kuiwem, tark targa targem, kurb kurwa kur-
wem, laisk laisa laisem, märg märja märjem, arg ara arem, hull
hullu hullem, kõwa kõwem, kuri kurja kurjem. — Siia healega

8. Seisusõnad.

Seisusõnad näitawad muudetawa sõnade otsatumuute ees ja pärandusemuute taga asjade seis.

Aeg — ajal, aegu, mõlema korra ajal ehk aegu, iga sõna aegu rahwas tõstis kisa.

Alla — all, koer magab laua all, mees on naese (walitusse) all, ta on tohtri all, tema on mõisa karja all (karjatüdurukuts), raamat on nina all, see on rubla all minu käes, asi on kohtu all, ta on wahi all, tema ei wõi filma all mind salida, afna all, ufse all, ta on kõige päewa riiste all, wantrirattad on raua all, see põld on ruffi all, — alla, koer pugese laua alla, ma andsin herra alla, panin juutäie wiina jõõma alla, sain tohtri alla, üks mees palub teid ufse alla, need rattad on raua alla tehtud, mis alla su pandid jääwad, — alt, koer tuli laua alt wälja, speasin herra alt lahtri, jõdame alt tänama, lind on kõhu alt walge, afna alt läbi minema.

Nimesõna ees, nagu puujuur on all maa, seisab all tuule, läks alla tuule, ma läksin alla tuule, alt wee, käib ujudes alt wee, alt tuule ruffid, alt fulmu ehk fulmu alt waatama, alt kae ehk kae alt waatama, päew oli ju alla lõunat, on alla kahtekümme aastat, alla naela, jõuab alla jõge, wett.

Alasi — alasi kalda.

Aru — aru (wiisi), müüb oma wilja tündri aru.

Ase — asemel, asemele, ta teeb tööd teise mehe asemel, ma läksin wenna asemele.

Äär — ääre, läks mere ääre, lõi kõrwa ääre, — ääres, maja seisab tee ääres, — äärest, wõta pada tule äärest ära, mine kaewu äärest ära.

Enne otsatumuute ees, nagu kellu kümme enne lõunat, nädal enne lihawõtet, ta oli esimene seal enne teist.

Esi — eel, eele, ta sõitis mu eel, aga ta sõitis mu ees, läks minu eele, eelkäija, eelsõitja, aga eeskõne, jõulu eel, oli seal minu eel. — Ees, ette, see seisab mu filma ees, kui ta mu filma ette tuleb, sead käiwad karjatse ees, palusin sead karjatse ette, kuidas sa tohid kohtu ette wasetada, ei näinud enam kätt filma ette, ette juud, — eest, kadus mu filma eest ära, mine walge eest ära, see on mu eest warjul, põgenes mu eest ära, Sumal hoidku sind kahju eest, jaksas ees korda saama, läks sügise teise peremehe ette, kui ta mu ette tuli, jaine uued passid nende eest, ta on lapse eest majas, maksis wiis rubla tündri eest, ostis wilja kümme rubla eest, lehm ei anna mitte kitse eest piima, ma ei ole selle eest süüd teinud,

— pea hoolt minu lojuse eest, mis eest ehk ette ja lööd mind, tänas võmaja eest ehk ette, ärge kartke minu ette, mis võime selle ette; — tunni kahe eest ta heitis hinge, täna kolme aasta eest.

Ilm — ilma, puudusemuude ees, ilma rahata, ilma lapfita.

Jälg — jälg = järel, olid koerte jälgil karu leidnud.

Järg — järel, järele, eel eele wästu, ma käin tema eel, ta käib mu järel, kalla aga minu järele, lamba kitse järele panema, — see karjamõis, see kõrts on meie mõisa järel, mull on kahju selle järele, mõtle selle järele, ma tahan sinu tahtmise järele teha, keha järele, jala järele, leiba naela järele andma, — järelt, effis mu järelt ära, seda ma leidsin tema järelt.

Juht — juhil, puhumise juhil jahutama.

Juure — juure, terwise juure aitama, tule aga minu juure, ehituse juure lähed palju raha tarwis, ei kanna hoolt jenna juure, jää meie juure, — juures, elab meie juures, see sõna on mitme asja juures, kaa toa juures, reie juures = toas, reies, — juurest, läks praegu meie juurest ära, see leiti mehe juurest.

Kald = kallas, kallale, koer kippus liha kallale, ta tuli mu kallale, sinu juu on teda kutsunud sinu kallale, — kallal, koer on liha kallal, ta on alati mu kallal, ta on juure hoolega töö kallal, — kallalt, läks oma töö kallalt ära.

Kamu — kamul, pimedas kamul.

Kand — kannul, kannule, nagu järg, sõjamehed lendsid Kalewi kutsu kannule surmateeda sõudemaje, kuda jälgil kaste kannul . . . kadunud eidest kätte saame.

Kaud — kaudu, mere kaudu, mõisa kaudu, ilma kaudu, suu kaudu, ehk otjatumuutega, ühte jalgteed kaudu, meie tulime merd kaudu, meelt kaudu, käsi kaudu, — kaa sõnade ees, kaudu minu wärawat, kaudu filmi, kaudu palet wett mahalaaskma.

Kaup — kaupa, müüakse tündri kaupa, elu kaupa, tüki kaupa, sõnade kaupa, järgu kaupa, õõ kaupa, kiwi lähed fillu kaupa.

Kaasa — kaasa, kaasas, tule mu kaasa, wõta mind oma kaasa, see on mu kaasas.

Kaasa ja kaasas sõnadeft on —ga sündinud, mis ühendust näitab, tule minuga, elab wennaga ühes linnas, see passib jutuga, mull on temaga tegemist, nüüd ma olen herraga tafa, hea jüdamega mees, leikas noaga, rahaga oftma, see raamatu ma sain kahe rublaga, tuulega, merega, metsaga elama, tema jüda on murega raskets jäänud, filmadega haige, hoopleb tartufega, hai-

seb wiinaga, ta on perega tige, wihane, tahtis hädaga afnast wäljakarata, ajas mind poole unega üles, wiis korda päewaga, tuue aastaga peab töö walmis olema, selle ajaga pidi ta õppi-ma, nemad kirjutasid meie ütlemisega, see rihm on selle tiiksliga pitt, oh nutuga jälle, meie olime (mina olin) Kaarlīga linnas, andis meile Kaarlīga, mis teil Kaarlīga wiga on.

Käsi — kätte, tuule kätte rääkima, päewa, külma kätte panema, tõwe, haawade kätte surema, tule kätte ärapõlema, mõõga kätte tapma, — käes, ta on külmatõwe käes haige, seisab tuule, päewa, wihma käes, rattad kiitsumad janu käes, — käest, ma küsisin, ostsin, sain tema käest, tule wihma, külma käest tuppä, kuulas naese käest.

Keski, kesk toas, kesk tuppä, kesk toast, „kus“ ja „küs-kohta“ küsimise peale otjatumuutega, nagu seisab kesk põrandat, pange kesk põrandat, kesk saart, — keskkel, keskkele, jännes sei-jis lammaste keskkel, astus meie keskkele, — keskelt, kadus teiste keskelt ära, wennaste keskis ei pea riidu olema.

Kiri — kirja, kirjas, maarjajää loetakse joolade kirja, on joolade kirjas, — kirjast, walaskalad on ju ammu kalade kirjast ärawõetud.

Kiuste — kiuste, ei teine wõi teise kiuste hukka minna, tegiwad seda aga Sakslaste kiuste.

Koht — kohta, pane laua kohta rippuma, jäi ukse kohta seisima, sai mehe kohta, teiste kohta jõudma, — kohal, päew seisab mäe kohal, ripub laua kohal, linna kohal, istus akna kohal, — kohalt, wõta laua kohalt ära, mine ukse kohalt ära; pealegi pruugitakse weel kohta, see jookseb minu kohta, kas ja wõid rääkida minu eluaja kohta midagi kurja, peakord öeldakse hulga kohta, pois ei wõta seda last oma kohta, arwa seda õpetust oma elu kohta, suurte jõgede kohta on meie jõgi oja, annab selle aja kohta, kell ei anna, päewa kohta, nelja päewa kohta, aasta kohta, see oli liig waew lapse kohta, see on minu kohta raha küll, mis see suure mõija kohta teeb, ukse kohast saadik.

Kombe, nagu wiis, kombel = wiisi, wäe kombel.

Kord — korral, jūdame liikumise korral, teise liisu korral, selle kitjuse korral.

Kõrw — kõrwa, istu seia meie kõrwa, mina ei astu teie kõrwa, nõudis mind enese kõrwa, see raha sai kõrtsi kõrwa pandud, kae kõrwa wõtma, — kõrwas, tema tall on meie maja kõrwas, päew päewa kõrwas, see ep ole ühtegi teise kõrwas, kae kõrwas kaitama, — kõrawast, wõttis teise teise kõrawast ära, houst juu kõrawast wedama, tuulest öeldakse kõrwas tuule.

Külg — külge, pigi hakkab sõrmede külge, seu loom
seina külge kinni, ma annan sulle need päevad jenna külge, nemad
on minu külge sugulased, ta oli jenna külge, — külles, loom
on seina külles kinni, taewa külles ja maa peal, — küllest,
liist on laua küllest äratulnud, mõtaks tõve lapse küllest, paneks
enese külge, teie elate minu küllest.

Künd — künnal, tüdimatal töö! künnal, kirja künnal,
wahetuse künnal.

Kadw, risti ladwas, puu ladwas.

Kape, seisab ukse lappes.

Läbi seisab pärandusemuute ees, wiim käis läbi kuue, tulime
läbi wee, tuisu, läbi une, häda ehk haiguse, surma, see juhtus
läbi wiina, aga häda läbi, wiina läbi, on nimesõna ees nime-
asemesõna, siis on seisusõna nende wahel, see sõna seisas mu läbi
südame, harwa otsatumuutega, nagu lätsin läbi õid, tagaseisu-
sõnana, mis ehk kust läbi ma rääkisin sinuga, see tuli hoole-
tuse läbi.

Pigi seisab pärandusemuute taga ja otsatumuute ees, ta
pakkis mu ligi, tule mu ligi, ligi poodi, kirik on ligi maanteed,
ligi seda aega, — wälimiste kohamuudetes pärandusemuute taga,
kirik on maantee ligidal, kiriku ligidal, lõuakontide ligidal, —
kui ta raja ligidale sai, ta on ju kõrtsi lähedale jõudnud, — lehtis
tamme ligidalt, sandi kohtade ligidalt peab ärahoidma.

Lugu — loul, loul, loorma loul ostma, kopika loul
oleme seda saanud, seal antakse leiba naela loul.

Mööda, otsatumuute ees, tuul ajab lund mööda maad,
oraw käib mööda puud, pikkne löi mööda kasse alla, sõua mööda
randa, käib mööda nurke, — „fuida“ küsimise peale otsatumuute
taga, kasku mööda, tahtmist mööda, annan waestele jõudu mööda,
aega mööda, suud mööda rääkima; — merd mööda (fuida) ja
mööda merd (fus), tulid maanteed mööda (fuida) ja tulid mööda
maanteed (fus), läheme mööda teise rahwa jälgi ja lapsed käiwad
wanemate jälgi mööda (nagu wanemad); — meist mööda.

Naale, naal, jäi seina naale püsti magama, wõttis wae-
se lapse enese naale, elawad teine teise naal, muidu abi naal elama,
käib kapi naal, palk seisab seina naal, — naalt, palk tukkus
seina naalt maha.

Oht — ohul, selle ohul odrad saamad walmis, teine
teise ohul ehk ohuldaja, — ohtu, see on seal linase riide ohtu,
teumehes ohtu, lapse ohtu alles olin, poisikeses ohtu mees.

Ots — otja, teda pandi tule otja põlema, läts üles
puu otja, sõida silla otja, riputa see naela otja, — otjas,

jõbra kae otsas, nisa otsas imetama, kaswas taadi leiwa otsas, eide piima otsas, ma ei taha teda enam filma otsas näha, — otsast, wõta naela otsast maha, lind jõõdab poege noka otsast, leidfin seda kapi otsast.

Sige — õie, otsatumuute ees, õie uft.

Õla, õlul, hüppab kahe jala ja sawa õlul.

Paif (ase, koht, lape) — paifu, paigus, neljaspäewa eht reede paifu, kõige paifu = kõigis paigus, — kui suure linna paigus tulekahju juhtub olema.

Pära — pärale, pärandusemuute taga ja otsatumuute ees, Misklipäewa pärale, nii kaua kui pärale Sürgi, — päralt, kelle päralt see on, see on minu päralt, mõisa päralt, olgu Sumala päralt, — päraft, päraft pühi, kolm nädalat päraft pulme, päraft Sürripäewa, päraft seda kui, päraft mind, pitka aja päraft, heile nädala päraft, — mispäraft, sellepäraft, minu päraft, rõõmustab teiste kahju päraft, wabiseb külma päraft, kardan tema päraft, mull oli hale meel lapse päraft, ära pahanda tema jutu päraft, saabas on jala päraft, kuub koha päraft, see ei ole wiisi päraft tehtud, pill hüüab jala päraft, siis ma tantfin lusti päraft.

Päris — päri, päri wett, päri tuult.

Pea — peale, peale saja wiiekümne keele trükitakse bibliiraamatut, peale aasta, peale kauba, pealeselle, waeb peale kahekümne naela, pealeselle kui, kellu kaheni peale lõunat, peale find. — Palju pruugitawamad on kõik kolm wälimist kohamuudet pärandusemuute järel, nagu pane sõõk laua peale, ronis ahju peale, haige peale minema, see jäi selle nime peale, meil ep ole nime selle peale, lese peale minema, wõõra laste peale tulema, see jäi minu peale, mitme tarkuse peale õpetama, klaasi juu peale panema, järje peale saatma, ahne wiina peale, kange oma õiguse peale, käib minu peale, räägib minu peale, tema süda on kuri mu peale, ufse peale minema, tahtfin tema peale minna, kaebab, halastab, loodab, mõtleb minu peale, tegi seda oma kulu peale, see jäi selle peale, puhkab oma töö peale, wandus oma õiguse peale, selle heale peale läksiwad senna, ma läffin tema käsu peale, sügise peale laenama, tema peale wõeti liisf wälja, — peal, sõõk on laua peal, seisab ufse peal, seda kutsutakse kahe nime peal, surma peal haige, mis peal ta elab, elab minu laua peal, ast on kohtu peal, ta on hinge waakumise peal, enese peal olema, need kaks kirikut on ühe maa peal, linad on ju selle aja peal, see on juhtumise peal, nemad on puuraimise peal, — pealt, wõta sõõk laua pealt ära, jala pealt mahakukkuma, pane uks enese pealt kinni, tule ufse pealt ära, ütles ufse pealt, jooksu

pealt, lennu pealt lastma, furnu juu pealt ta ütles, härg kallab kännu pealt ümber, priimeeste pealt võetakse kaa soldatid, jägi tuleb hulga maa pealt jälle wälja, tuule pealt tulema, teda leiti wargatöö pealt, lind on selja pealt must; — needfsamad seisufõnamuuted pruugitakse niisama nagu all nimesõna ees, peale wee hoidma, tõusis peale wee, mine peale tuule, seisab peal tuule, on weel peal wee, pane pealt tuule afnad finni, pealt tuule ruffid, harwemine, kui mitte weest ja tuulest kõne ei ole, nagu puukänd on peal maa, pealt põlwe, keske liigub peale (peala?) liiwa, keske astub peale haua, astub isa haua peale; — pähä, tegi suremise pähä seaduse, wiidi warga pähä linna, pandi kahetümne aasta pähä, müüwad tinapreesid hõbeda pähä, lasi oma koera hundi pähä maha, unetuse pähä jääma, jätfsid teda hooletuse pähä, õnne pähä saime seia, enne kui sadama hakkas, oma pähä, mitmesse pähä.

Penn — pennil, linnud istuwad okste pennil.

Pidi, otjatumuute taga, kätt pidi, nina pidi, karwu pidi, rindu pidi, winnas teda käsi pidi uksest wälja, kõit pidi wedama, tähte pidi ütlemä, kahte pidi rääkima, kahte pidi waatama, ei kumbagi pidi, mitmet pidi, kõiki pidi; — kaa teuförwasõnadega ühendatud, nagu altpidi, ettepidi, wäljaspidi, läks tahapidi linna.

Piht — pihta, juu pihta lööma, piha pihta andma, ukse pihta koputama, üks tõrufene kuffus ta nina pihta, kui haamer naelapea pihta, läks puu pihta.

Pitt — pitki, otjatumuute ees, sõua pitki randä, otfsin kanapesä pitki lastu, pean käima pitki mõisu, tuli pitki jõge alla, pitkuti wagufid, pitkuli (pitkul) selga, — harwa pärandufemuute taga, aja pitki.

Pool poole, saagu ta surema poole ehk elama poole, see tee lähed linna poole, hommiku poole, ei mõisa poole ega walla poole, see oleks hea herra poole ja minu poole, maa olen ju wana poole inimene, — pool, istus minu pool ahju kõrwas, linna pool rahwas, — poolt, tuul on hommiku poolt, kaks inimest tuliwad linna poolt, minu isa poolt sugufelts, selle kõrwa poolt ma ei kuule, ühe kää poolt riisus heina, — õiguse poolt, aja poolt mõiksin küll tulla, aga kaha poolt ei jassa, selle poolt, selle poolt ma olen kõwa, sugulase poolt, — poolest = poolt, õiguse poolest, minu poolest tehke, mis tahate, kaubaasja poolest rikas, toidu poolest oleme waesed, ma matan teda demehä poolest, kochtu poolest on mõistetud; — kahel pool, kahela poole, kahelt poolt ehk mõlemal pool, siin pool, seia poole, siit poolt, seal pool, jenna poole, sealt poolt ehk teinepool, teinepoole, teinepoolt,

kahel ehk mõlemal (mõlemail) pool teed, pane kahele poole uft, elab siin pool, seal pool järwe, mine teinepoole (teise poole) jõge, tuli teinepoolt (teiselt poolt) jõge, sõida siit poolst aeda, lõuna pool mäge.

Põhi — põhja, põhjas biblikeele = alla, all, pani kiwi oma pea põhja, oda, mis tema pea põhjas oli.

Põik, põigi = põigeti, pitti ja põigi lauda, peffis põigi reisi.

Põud — põuda, peksmise põuda lehm läks wafikasse.

Rada — rajal, seaduse rajal, järelejäanud riisme rajal.

Ristati, otsatumuute ees, ristati esimest künki.

Salaja — salajalt, läkfid minu salajalt kõrtsi.

Saru, sarnane, sarnaline, sarna, langes furnu sarna maha.

Sega — sekka, seas, ta saab koha oma rahwa sekka, pani odre kaarte sekka, nende seas elawad palju Wenelasi, — seast, kes on teie seast kõige patusem.

Selg — selga, pörutati kolm pauku uksle selga.

Selts, nagu hull, wõõra rahwa seltsis.

Sisi — sisse, sees, wälk käis toa sisse, panin ju lapse juure raamatu sisse, käis nädalat kolme sisse, kes wõib teise südamet sisse teada, ta waletas mu suu sisse, — selle aja sees, ühe päewa sees mõlemad lapsed surid, ta on wiiekümne sees, sinu pere elab kurja wiisi sees, — seeft, kui Sumal hinge sinu seeft wõtab, üle suwe toitsin teda oma suu seeft.

Sõrw — sõrwi, luulekeele sees otsatumuute ees, sõrwi selga andma, sõrwi lauda.

Sund — sunnil, kuuma sunnil.

Suu, pane nuga leiwa suhu, wõta nuga leiwa suust.

Taga — taha, laua taha istuma ehk minema, astu mu selja taha, meie jääme jää taha, — taga, seisja mu selja taga, sakfad on jõõmalaua taga, see on mulle wäga pitka maa taga, — takka, kaa tagant, tagast, laua takka ülestõusma, aasta takka, päewa takka, üheksa päewa takka, pane uks enese takka kinni, ei ma tea seda hinge tagant, lubas seda naese (selja) takka; — kõik kolm seisawad kaa otsatumuute ees, nagu läks taha Dartut, see on taga meid, taga linna, ehk pärandusemuute ees, nagu taga selja, takka selga, selja taga.

Tagasi, otsatumuute ees, tagasi kätt noaga taguma.

Tarwe — tarwis, raha riiete tarwis, selle tarwis, mis tarwis, see on Saanitule tarwis.

Tasa, lumi on aja tasa, ääre tasa, ühe tasa, wesi tõuseb kõikide kallaste tasa, kraawid on inimese pea tasa sügawad, wee tasa wiin.

Teel — teel, truubitamise teel, aluspõhja kuitakstegemise teel, juured ei jõua veel nii palju niiskust ülesvõtta, kui lehtede teel väljahingab.

Tõtt — tõttu, õpiwad teine teise tõttu, wili kaswab sõnniku tõttu, hobune jookseb ohje tõttu, laps õpib raamatu tõttu, selle tõttu et . . . , weiski jookseb paisu tõttu.

Turjal — turjal, sadula turjal istuma.

Hulk — hulka, läks mõrtsukate hulka, teda pandi solbaitte hulka, — hulgas, hulga hulgas, kitsed käiwad lammaste hulgas karjas, — hulgaft, mõned meie hulgaft, kes nende hulgaft on suurem.

Üle — üle, ei seda pruuki ole üle kühelkonna, tema ajas paistesfe üle keha, üle nelja koorma, üle kahe hobuse maksis 350 rubla, üle teise päewa, läks üle mere, hobune kargas üle aja, kuu paistab üle metsa, wesi tõuseb üle kallaste, astus üle seaduse, üle minu tahtmise, üle selle, ma olen noorem üle tema, see sõna käib kõik üle maa = üle kõige maa, inimese nimeasemesõna juures seisab üle selle taga, kui tuul tema üle käib; — ta on, ta walitseb teiste üle, ta on selle üle haigeks jäänud, mull on hale meel waeSte üle, ta sai selle üle peksta, see tuli selle üle, mis ja naerad mu üle, ärge wihaStage, pahandage minu sõnade üle, mulle tuli naer selle asja üle.

Ümber, pärandusemünte ees ehk taga, jooksis ümber õue, aja (õues, ajas), jooksis õue ümber, aja ümber, seu ohelik ümber kaela ehk kaela ümber, õue ümber ehk ümber õue on aed, ümber aasta ehk aasta ümber, ümber seisab nimeasemesõna ja nimesõna wahel, hakkas tema ümber kaela = hakkas ümber tema kaela ehk tema kaela ümber, ta on hõõste ümber õppi nud; — ümbert, üksnes pärandusemünte taga, puu ümbert peab rohu äraatfuma, üks käsi wõttis ta kaela ümbert fiini. — Ümber juures seisab kaa kaudu ja ringi, kõikide peale, kes nende ümber kaudu elafid, su ümber ringi on kõisi, hõõned ümber ringi õue.

Wahel — wahel, ära mine nende wahel, tegi wahel-aja wäljade wahel, — wahel, woodi ja seinä wahel seisab tool, meie eneste wahel ütelda, ei ta tee wahet oma laste wahel, — wahelt, peafin tema küünte wahelt ära, tule nende wahelt ära.

Waral — waral, filma waral, kõhu waral käima, häda waral, kannab selja waral, kapi waral käima, naelte waral ristis rippuma, õngede waral kalu saama, näppude, mere, metsa, ostu waral elama, laps elab sõõtmise waral, lapsed on ifka

teiste waral, teeb kõik sundimise waral, — warale, kerjamise warale jääma, wäe warale jätma, jääma.

Wasta — wasta ehk wastu, muist otsatumuute ees, kui liikumiseft kõne on, muist pärandusemuute taga, nagu lähed wasta (wastu) tuult, jõge, koputab wasta (wastu) uft, wiiskas wasta (wastu) maad, seina, kaa — nagu ümber — nime- ja nimeasemesõna wahel, lõi mu wasta (wastu) filmi, oma wasta (wastu) rindu ehk wastu mu filmi, wastu oma rindu, — selle- wastu tagasõnana ta ütles minu wasta (wastu), tema jüda on külmafs jäänud nase wasta (wastu), maffin tündri tündri wasta (wastu), film filma wasta (wastu), hammas hamba wastu, selle aja wasta (wastu) ennaft röömustama, kurwastan selle wasta (wastu), walmistage endid selle wasta (wastu), ta on minu wasta (wastu); otsatumuutega õhtut wasta, seda wasta ehitama, tooma, mis wanemate meelt wasta seisis, löö uft wasta ehk wastu uft, nemad on teine teisega hammast hammast wasta (wastu), tulgu nemad seia suud suud wasta, kõrts ehitati kiriku wasta, tuli mu wastu, — wastas, meie pere seisab kirikumõisa wastas, — wastast, kõrts kautati kiriku wastast ära.

Wägi — wäel, wäele, färgi wäel tööb tegema, kuue wäel, õõ wäel ehk wäge, oma jõuu wäel, — wöttis ennaft färgi wäele.

Wäli — wäljalt, wee wäljalt too wägeda.

Weer — weere ehk weerde, weeres, weereft.

Wiis — wiisi, päewa wiisi.

Wõit — wõitu, laulawad teine teise wõitu.

Weel on saadik, ta on meie juures Süripäewast saadik, ta jääb meie juure Süripäewast saadik, põlwest saadik, ammuft saadik, waesemast sandist senni kui kõige wägewamast kuningast saadik; niisama kunni ehk senni kui, nagu kunni reedeni, kunni esimese weerandini, kätkest kunni puufärgini, senni kui otjani.

Seisusõna pruugitakse kaa teuförwasõnana, nagu laks mööda, astu sisse, jookse peale, wõta sein wahelt ära, panin wett sekka.

9. Aru sõna.

1) Peaarud. Rüfides ja ühtlasi kahtlane on mitu pärandusemuude mitme otsatumuude mitmet ja mitu paljuse nimetumuude mitmed otsatumuude mitmid (mitmeid). Mitmet ja mitu, mitu raamatut ja ostsid, aga ma ostsin mitmet jugu raamatuid. Palju öeldakse, nagu palju wett, raha, maad, rahwast, inimesi,

aga mitu maad, inimest. Palju ei muudeta Rest = Gestimaal, üksnes paljuse. Nagu mitu ja palju on iga esimese nimesõnamuutmise järel, ja kõik.

Rindlad aruõnad on: 1 üks (üksi = ükski), 2 kaks, 3 kolm, 4 neli, 5 viis, 6 kuus, 7 seitse, 8 kaheksa, 9 üheksa, 10 kümme, 100 sada, 1000 tuhat, 1000000 miljon ehk must tuhat. Muudetakse üks pärandusemuude ühe otsatumuude üht ehk ühte kuskohitamuude ühte ja ühesse igauhesse, kaks kahe kaht ehk kahte, kolm kolme kolme, neli nelja nelja, viis viie viit, kuus kuue kuut, seitse seitsme seitsset, kaheksa kaheksa kaheksat, üheksa üheksa üheksat, kümme kümme kümmend (kümmet), sada saa (saja) sada (sata), tuhat tuhande (tuhanda) tuhat (tuhandad), miljon miljoni miljoni; kuskohitamuude kahte, kolme, nelja, viide, kuude, teistel on — se. Paljus pruugitakse, kui nimesõna üksnes paljuses pruugitav on, nagu kahed rangid, kolmed käärid ehk kui mitte üksikud, vaid hulga kaupa loetakse, mitmed sukad, ühed heinad, kaks last, aga kahed lapsed, kahed käd. Üksnes nimetusemuude tuleb ette, teiste muudete tarvis on ainus nimesõna paljusega ühendatud, nagu sõitis ühe houstega, kahe houstega, mull ep ole kaht kotta, üksnes 1 ja numbrid peale 10 tulewad sagedaste kaa teistes muudetes ette, nagu räägib ikka üksi sõnu. 10 paljus on kümmend (kümmended) kümnete (kümmendete, kümnide) kümneid (kümnid, kümmendid), 100 saad (sajad, sadanded) sadade sadasid (sajandid), 1000 tuhanded tuhandete (tuhandide) tuhandid, 1000000 miljonid miljonide miljonisid (miljona). Kümme, sada ja tuhat pruugitakse omanduse- ja nimesõnana, nagu tuhandete filmade ees, tuhanded võõrad, laewad, miljonid rublad.

Selbiseasjalisena ja võlbiaseasjana pruugitakse aruõnad nimesõnana ja nõuavad loetud asja ainuse otsatumuutes, nagu mitu inimest, kolm houst, sada rubla, tuhat lammast, need kuus aastat ehk see kuus aastat, — muidu seisawad nad omaduseõnana nimesõnaga ühesuguses muutes, mis ikka ainusesse jääb, nagu kolme hobusega, saja rubla eest, neljast inimesest, raiu viide jalku, kolmeks korraks. Mina üks pruugitakse ikka omanduseõnana, ja suurte ümmarguste arude juures pruugitakse paljus, nagu tuhat pisukesi ja suuri loome, aga sada kaskkümmend suurt, kiskmisi ja vähemat saart*). Sääraline on, kui aruga ühe suurema hulga üht osa on arvatud. Siis tuleb kellestumuude, nagu kaks

*) Niisama on ikka paljus, kui aru alles tagajärel tuleb, nagu seal on viis kaupmeest, aga kaupmehi on seal viis.

minu lastest, aga kaa otsatumuude ehk ühesugune muude aru-
sõnaga, kui nimesõna ees üks pärandusenäitaw sõna seisab, nagu
saatis kaks oma last, andis kabele minu lapsele, kabe minu poja
lapsed, kabe minu lapse juures, tuli kabe herra hobusega, übe
oma sõrmega, mitu neid seda kuulsid; on aga nimesõna ees üks
sennanäitaw nimeasemesõna, siis seisab kellestmuude, kaks neist
lastest, ma nägin kaht neist lastest, ja seisab arusõna ühes teises
muutes kui nimetuse-, päranduse- ehk otsatumuutes, siis tuleb
nimesõna sesjamas muutes paljuses, nenda kui andsin kabele neile
lastele, kahes neis majades, sain ühelt neilt mehilt, üksnes kus-
kohtamuute juures seisab nimesõna üffi ainuses, läts ühte neisse
majasse. Ei ole arusõna mitte jautaras meeles mõeldud, siis
on finnitamisõna selle ees, nagu saatis omad kaks last, tuli
herra kabe hobusega, need kaks last, andsin neile kabe(le) lapsele,
neis kahes majas, sain selt ühelt mehelt, läts neisse kahte majasse.

Mitmesordsed kümned, sajad j. n. e. peetakse nimesõnadeks,
nagu kaks, kolm, neli j. n. e. inimest, nii kaa kakskümmend
(20), kolmkümmend (30), nelikümmend (40) j. n. e., kaks sada
(200), kolm sada, neli sada j. n. e. wiis tuhat (5000), kuus
tuhat, seitse tuhat j. n. e. Kaa muudetakse neid nagu nime-
sõnu, kahelkümnega, kahelkümmel, kahest sajast, kolme tuhandele,
weel übe nimesõnaga, kahelümne rubla eest, kahelümne inimesega,
kahelkümmel inimesel, kahest sajast inimesest, kolme tuhande in-
imesele, saatis kakskümmend oma sulast, kahelkümmes neis maja-
des, tuli kahtekümnesse neisse majasse. Saja ja tuhande juu-
res öeldakse kas üks sada, üks tuhat ehk paljalt sada, tuhat,
nagu arusõna üks wabest kaa teise nimesõna eest ärajäetakse, kui
see übe järeltulewa teise arusõna wastu pannakse, nagu päew
ehk kaks enne. Suuremad ja wähemad arud ühendatakse nenda,
nagu neid firjutatakse, nagu kaks sada kolmkümmend neli mil-
joni wiis sada kakskümmend seitse tuhat kaheksa sada neliküm-
mend üheksa (234,527,849). Mõnu seisab teist peal, nagu üks-
teist kümmend, kaks teist kümmend j. n. e. kunni üheksateistkümmend.
Kuna iga aru muudetakse, jääb teist muutmata, nagu kaheteist-
kümmne tuhande seitsme saja wiiekümne kuue mehega. Ruttu
loetakse üksteist, kaksteist j. n. e.; niisama üks kolmat, kaks kol-
mat j. n. e., üks neljat, kaks neljat j. n. e., j. o. kolmat, nel-
jat kümmend. Ühendatud wiisi pruugitakse üffi nimetusemuutes.
Et wahetuse eest hoida, pannakse „teist“, kui see „teisi“ peab
tähendama, arusõna ette, nagu kaksteist inimest = kaksteistkümmend
inimest, aga teist kaks inimest, teised kaks inimest.

Aru „kaks“ näitawad weel paar, mõlemad, kumbki. Üks paarist on teine, nagu mu teine film on haige, teine finnas kadunud ära. — Üht umbes aru beldakse üks, kaa mõni ehk aru sõna järelepanemisega wälja, mõlemate ees on enamiste weel üks, nagu (üks) aastat kümme, (üks) mõni kümme aastat. Kahtlust kahe aru wahel näitab ehk, nagu neli ehk wiis aastat, neli wiiet aastat.

2) Rea aru d. Nende pruukimine on lihtlabane, sest et nad kõik omadusesõnad on. Nende küsimisesõna on mitmes pärandusemuude mitmenda otsatumuude mitmet. Mõlemad esimesed arud on esimene ja teine, harwa kaa kahes, teised on kõik rea arudest äraarutatud, nimelt 3. kolmas, 4. neljas, 5. viies, 6. kuues, 7. seitsmes, 8. kaheksas (kaheksamas), 9. üheksas (üheksamas), 10. kümnnes (kümnemas), 100. sajandes, 1000. tuhandes. Mõlemad esimesed reaarud esimene ja teine käiwad kuuenta nimesõnamuutmise järel, teiste päranduse- ja otsatumuuted on: 2. kahenda kahet, 3. kolmanda kolmat, 4. neljanda neljat, 5. wiienda wiiet, 6. kuuenta kuuet, 7. seitsmenda seitsmet, 8. kaheksanda kaheksat, 9. üheksanda üheksat, 10. kümnenda kümnet, 100. sajande sajandet, 1000. tuhande tuhandet. Pärandusemuude 2 künni 7 pruugitakse kaa harwa kahendama, kolmandama, 8 künni 10 kaheksama, üheksama, kümnema. — 11. üksteistkümmnes pärandusemuude üheteistkümnema otsatumuude ühtteistkümnnet, 12. kaksteistkümmnes pärandusemuude kahesteistkümnema otsatumuude kahtteistkümnnet, 13. kolmasteistkümmnes pärandusemuude kolmeteistkümnema otsatumuude kolmatteistkümnnet, 14. neljasteistkümmnes pärandusemuude neljateistkümnema otsatumuude neljatteistkümnnet j. n. e., 20. kahekskümmnes (kakskümmnes) pärandusemuude kahekümnema otsatumuude kahtkümnnet, 30. kolmaskümmnes pärandusemuude kolmekümnema otsatumuude kolmatkümnnet, 40. neljaskümmnes pärandusemuude neljakümnema otsatumuude neljakümnnet j. n. e., 21. kahekskümmnesesimene pärandusemuude kahekümneesimese otsatumuude kahtkümnnetesimest, 22. kahekskümmnesteine pärandusemuude kahekümneteise otsatumuude kahtkümnnetteist, 23. kahekskümmneskolmas pärandusemuude kahekümnekolmanda otsatumuude kahtkümnnetkolmat j. n. e., 31. kolmaskümmnesesimene pärandusemuude kolmekümneesimese otsatumuude kolmatkümnnetesimest, 32. kolmaskümmnesteine pärandusemuude kolmekümneteise otsatumuude kolmatkümnnetteist, 33. kolmaskümmneskolmas pärandusemuude kolmekümnekolmanda otsatumuude kolmatkümnnetkolmat j. n. e.

Kõik arud, teist 11 künni 19 wahel wäljawõetud, muudetakse, nagu tuhande kaheksa saja kaheksakümnetel aastal, nelja-

teistkümnendal heinakuupäeval anti Ria linnas „Kündja“ wälja, ehk Saksakeele wiisi aastal tuhat kahetsa sada kahetsakümmend kaks (1882). Kaa reaarude juures wõiwad mitmekordsete kümnete juures ühed eesotjas seista, nagu 11 kunni 19, esimene kolmaskümmend = kaheskümnesesimene (21), teine neljakümmend = kolmaskümnnesteine (32), kolmas wiietkümmend = neljakümneswiies (45) j. n. e. Üksnes esimene aru muudetakse, seitsmendal aastal kahetsakümmend, wiiendaft päewaft seitsmekümmend.

3) Peaarudeft arutatakse omadusejõnu —ne lõpuga, nimelt 1 ühene, 2 kahene, 3 kolmene, 4 neljane, 5 wiiene, wiidene, 6 kuune, kuudine, 7 seitsmene, 8 kahetsane, 9 üheksane, 10 kümnene, 11 üksteistkümnene, 20 kahetkümnene, 31 kolmekümneühene, 45 neljakümnewiiene j. n. e. pärandusemuuteft nagu üks aasta ehk päewa kolmene laps, kaa üks aastane ehk päewa kolmene laps.

4) Murtud numbrite arufõnad. Pool on ainuses nimejõna ja paljuses omadusejõna nagu, nagu mull on weel pool leiba, andis mulle poole leiba, poole leiwaga, pooleft leiwaft, ta on alles pool poisikeft, pooled leiwad, pooli jõnu ajama, poolteft (pooleft) kopikateft korjatakse ruble koku. Teisiti on ainuses pool wenda ja pool õde, kelle pärandusemuute poole peale ifka pärandusemuude tuleb, kaa kui see õeldiseasi on (sellewastu poole leiba), ta wõttis mu poole õe naeseft, laskis mu poole wenna lahsti. Segatud arud loetakse nenda: kaks üks pool, kolm üks pool j. n. e. ehk pool kolmat, pool neljat j. n. e., poolteist sada (150), pool kuuet, tuhat (5500). Esimese ütlemise juures muudetakse iga aru oma ette, nagu ta seisib seal kaks ühe poole aastat, ei ta 'p ole weel kaht üht poolt aastat wana, kahe ühe poole aasta sees, teises jääb pool järgmise aruga muutmata, nagu pool wiiet aastat, pool wiiet aasta sees, pool wiiet saja aasta eest, pool wiietteistkümnnet aastane; muudetakse aga kaa näitaja nimeasemesõnaga, nagu selle pooleteise aasta sees. — Teiste murtud numbrite tarwis pruugitakse kolmandik, neljandik, wiiesandik, kuuesandik, seitsmendik, kahetsandik, üheksandik, kümnendik, kaksteistkümnendik, kuusteistkümnendik j. n. e., ehk osa = weerand (weerand), nagu $\frac{1}{3}$ üks kolmandik, kolmas osa, $\frac{1}{4}$ üks neljandik, üks weerand, osa ehk neljas osa, $\frac{3}{5}$ kolm wiiesandiku, kolm wiiet osa, $\frac{7}{16}$ seitse kuusteistkümnendiku, seitse kuuetteistkümnnet osa j. n. e.; lugija jääb muutmata, nagu kolmneljandikust kolmest neljandikust asemel. — On lugija üks wähem kui nimetaja, siis loetakse kaks osa, kolm osa, neli osa, kus wahe

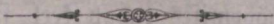
fuurem on kolm osa kaht waja, neli osa kolme waja, kolm osa wiieft jaust, üksteistkümmend osa kahestkümmestwiieft jaust ($11\frac{1}{25}$).

5) Roguarušõnad õeldakse pärandusemuutes, nagu olime kolmekümmewiie mehe, meie kündšime kuue mehe, nelja leiwa ühes peres, nemad käisid kolme poisikese, muist teufõrwasõnanana, nagu kuuekese (kuue käsi, kuuekeste, kuue keske), kolmekese (kolme käsi, kolmekeste, kolme keske), ehk üksi kaks kolmi j. n. e., meid oli kolmkümmendwiis meest, käisime kolm poisikest. Mitmekesi ehk mitmekeste on kaa üks omadusešõna mitmekesine.

6) Seisuarudest on wõrs, selle wõrs ehk see wõrs, ühe wõrs, kahe wõrs, selle wõrs neil on weel, nüüd on ühe wõrs kõigil, jenna on weel teine see wõrs maad, anna kõigile ühe wõrs, andsin teisele kaks see wõrt, ma ei wõi kõigile ühe wõrt anda. — Nagu wõrs on kaa palju, nagu kus meil häbi ja häda ühe palju oli.

7) Teufõrwasõnaarud on reaarud kelleksmuutes, nagu teiseks, kolmandaks, neljandaks, wiierendaks j. n. e. üksnes esimesest õeldakse esiteks (esmaks).

Teised teufõrwasõnasarnased ütlemissed õeldakse nenda: a) üks kord, kaks korda ehk kahele korrale, kolm korda j. n. e., ja sest arutatud omadusešõnadega ühefordne (korrane), kahefordne, kolmekordne j. n. e., — b) esimest korda, teist korda, kolmat korda j. n. e., ja esimesel korral, teisel korral j. n. e.

II. Õeldiseõpetus.

Üleüldised tähendused.

Üks sõnadega väljaõeldud mõte hüütakse õeldiseks. Iga õeldise sees on 1) õeldiseasjaline, 2) väljaõeldis ja 3) õeldiseasi.

Sõnajärg on Gestickeele sees kaunis waba. Peaõeldise sees seisab esiteks õeldiseasjaline, siis väljaõeldiseteusõna, siis õeldise laiendused; on teusõna abiteusõnaga kous, siis seisab abiteusõna väljaõeldiseteusõna asemel, näitujeks ta müüb täna kõik oma lambad ära, aga ta on täna kõik oma lambad äramüünud, ta tahab täna kõik oma lambad äramüüa. Küsimise tarwis on „kas,“ nagu kas ta müüb täna kõik oma lambad ära? kas ta on täna kõik oma lambad äramüünud? kas ta tahab täna kõik oma lambad äramüüa? Nagu „kas,“ nenda seisawad ka kõik teised küsimisõnad õeldise eesotsas, nagu mispärast, kudas, millas ta tahab kõik omad lehmad äramüüa? mitu lammast ta on tahtnud äramüüa? kumma ta müüb täna ära? Kõrwasõeldise sees seisab teusõna lõpetujeks, nagu kui ehk et ta täna kõik oma lambad äramüüb.

Sõnade ümberpöörmisses lubab keel suurt wabadust, nagu kas olen mina kaewand sinu peale? kas mina olen sinu peale kaewand? waene lugu on see, see on waene lugu, ära tahtis hobused tappa, tahtis hobused äratappa, ma mitte seda ei wõi öelda, ma ei wõi mitte seda öelda, Sumal andku teile elu pitka, auu kõrget, Sumal andku teile pitka elu, kõrget auu, ei kõik kanad örrele ei saa, kõik kanad ei saa örrele, kõik pilwed ei anna wett, ei kõik pilwed anna wett.

Tugewamat mõnu pannaakse kordamise läbi sõna peale, nagu ma palusin küll, aga ei saanud ega saanud, ootasin küll mitu ja mitu nädalat, aga ei tulnud ega tulnud.

Juttupakkumise juures seisab jutule mõetaw inimene nimetusemuutes, nagu Jaan ae. Hüüdmiste juures seisab inimene nimetusemuutes, asi, kelle pärast õhatakse, aga otsatumuutes,

nagu oh mina waene! oh teie rumalad! oh seda head naest! oh risti oh wiletsust!

Soowimiseõeldis seisab käsikimise wiisi kolmandamas imesies, kus soow tulewal ajal tõeks mõeldakse minewat, ehk soowimise wiisis, kui täitmise üksnes võimalik ehk kaa, kus soow minewa aja peale näitab, mõimata mõeldakse, nagu kui ma aga täna weel linna saaksin, ehk õeldise asjalise ümberpöörmisega, saaksin ma aga täna weel linna.

Küsimiseõeldised küsitakse küsijawa nime asemel sõnaga ehk teutõrwasõnaga, kus need puuduwad, seal seisab küsimise sõna kas, ja nimelt kas ilma sõnajärje muutmise ta ehk õeldise asjalise ümberpöörmisega, nagu kelle peale ja tahad ehk tahad ja kaewata? mis tööd ta on ehk on ta täna teinud? kust meie peame ehk peame meie seda saama? kuidas teie mõite ehk mõite teie nenda rääkida? kas inimene mõib sellega läbisaada? kas ta on kõik tagasitõõnud? Ümberpöörmise juures jäetakse „kas“ wälja, nagu on ta ikka weel haige ehk kas ta on ikka weel haige? Küsijaw teutõrwasõna kui jäetakse kaa wahest wälja, nagu kaugelt ja oled ehk kui kaugelt ja oled? kawa ja seal oled olnud ehk kui kawa ja seal oled olnud? niisama ammuks see on? paljaks seda on? — „Ehk“ asemel wastastiku küsimise sees on wõi, ja kui wäljaõeldis mõlemate liikmete sees mitte seesama ei ole, siis korratakse küsimise sõna teise liikme sees, nagu kas ja tuled westist wõi kõrtstist? kas sull on odre müüa wõi kaeru? aga kas ja lähed täna weel linna, wõi kas ja jätad hoomseks ehk wõi jätad ja hoomseks? — Citamise küsimistes on kas . . . ei asemel kaa eks, mis kaa kutsumise tarwis pruugitakse, nagu eks ta tule siisje = tulgu ta siisje, eks ja räägi oma juttu = räägi oma juttu, eks tehku nooremad kaa järele = eks nooremad tee kaa järele ehk tehku nooremad kaa järele.

Wastuses korratakse küsimiseõeldise teusõna, nagu kas inimene mõib sellega läbisaada? jah mõib, mõib jah, mõib küll, küll mõib, ei wõi, kas lähen? jah mine, mine küll, ära mine mitte; on küsimise sees mõnu ühe teise sõna ja mitte teusõna peal, siis korratakse see jah ja ei mitte-ga, nagu kas ja lähed hoomse linna? jah lähen, jah hoomse, jah linna, ei lähe, ei mitte hoomse, ei mitte linna; teusõna kordamise asemel mõib kaa paljas tõestamise sõna seista, nagu kas ta saab oma tööga walmis? saab küll ehk küll ikka, ei saa ehk ei mitte.

Kannatawa õeldise wastu tehakse neist kirjameestest, kes Saksa keele mõtlewad, palju wigasid. Mind, sind, meid, teid otsitakse asemel kirjutawad nad mind ja ab otsitud.

Üksiku sõnade ehk terve öeldiste kõrwupanewa ühenduse tarwis on sidemesõnad, nagu arutawad ehk, ehk — ehk, wõi, kas — wõi, muidu, kas — kas, kord — kord, — teisekste-
gewad aga, waid, muud kui, — põhjandaw sest, — järele-
tulewad seepärast, sellepärast, siis, — ühendawad ja, ning,
nii hästi — kui, nii — nii, mitte aga — waid kaa, mitte
ainumalt — waid kaa, mitte üksipäinis — waid kaa, ei üks-
nes — waid weel, ega, ei — ega, ei — ei. — Sagedaste jae-
takse sidemesõnad maha, nagu ära peelsa hārga, (sest) hārg läheb
peistes hullemaks, ära kiida ise ennaft, (waid) lasse muud kiita.
Sagedaste jäetakse kaa ja maha, kus kaks sõna üht asja tähenda-
wad, nagu häda waewaga, iga aeg küsib oma tööd tegu, kui
Sumal elu terwist annab, ajad päewad läksid edasi, wõtaks süle
seljaga wastu, anti süüa juua, arwawad teda paremalt lihaft
wereft olewat, pistsid suur jäi sisse, puhtaks lagedaks ärasõoma,
luuks lagedaks, puuks paljaks, ööd päewad tegin tööd, kõik suud
silmad, kõik minu luu liha, ma olen maad ilma näinud.

Mahajäämad on sõnad, mis rutulise kõne sees mahajää-
wad, nagu Suhan (andis) hobusele pihta ja (läks) tuhat nelja
ajades, edasi, mis teha, kust talupojale küünalt wõtta.

Lihtlabane öeldis.

Öeldiseasjaline.

Öeldiseasjaline tuleb kahes kujus ette, kindel (nimetuse-
muude) ja kahtlane (otsatumuude), olgu öeldis tõestaw ehk eitaw.
Nimetusemuude seisab 1) mõjuwa teusõnade, niisama kaa 2) mõju-
mata teusõnade juures, kui asi terwelt, sellewastu otsatumuude,
kui asjast üks teadmata o s a on mõeldud.

Üks juurelisatud omadusetunnismärk ei mõju mitte, et see nenda
kinnitatud sõna nagu terve seltsi o s a k s wõiks peetud saada,
waid mõlemad kofku on jälle terve asi oma ette, nagu peenikene
wihm kahetab, kange wälk läis toa sisse, temal on pittad küüned
(kõik ühepikkused), temal on pittid küüsi (mõned aga), temal on
ju hallid hiuksed (kõik), temal on ju halla hiuksid (üks osa aga),
nüüd on aeg koju minna, nüüd on weel aega koju minna.
Teusõna, kelle juures kõige sagedamine küsimine tõuseb, kas
nimetuse ehk otsatumuude, on o l e m a. Nimetusemuutes on
mull on hirm, janu, nälg, õigus, mure, tüli, mull on hea meel,
paha meel, hale meel, hoonel on katus, seinad, ukjed, aknad, puul
on oksad ja lehed, sell talupojal on ait, saun, hobused, härjad,

põllud (kõik terwed), aga sell kaupmehel on soola, tõrwa, naelu, wiina (otsatumuude, terve asja teadmata osa), niisama mull on külma wett, sell kaewul on külm wesi, sell peremehel on head härjad ja sell peremehel on haigid hargi, ja nenda ifka, kui ühest osast mõeldakse, nagu sell kaewul on wett rohkest, peremehel on hobused küll, sellewastu jälle teises meeles sell peremehel on küll hobused weel, aga hargi ep ole tal mitte.

Otsatumuutes seisab öeldiseasjaline üksnes mõjumata teusõnade juures, nagu senna mahub weel inimesi, senna mahub weel palju, wähe inimesi, saab lund, peenikest wihma, jämedat rahet, ninast jookseb werd, tiiti kaswab sammalt, puhub pehmet tuult, siin kaswab herrale noort metsa, sellesarnatfid asju juhtub küll, juba korjab inimesi, kas kuulub uudist? See otsatumuute seis on küll sellega ühes, et selle peal mõnu on, nimetusemuute peal mitte, nagu katlas keeb hernid (mis), herved keewad katlas (kus), siit käib tuult sisse (mis), tuul käib siit sisse (kus), niisama abjust tuleb wingu ja wing tuleb abjust, aknast sadas wihma sisse ja wihm sadas aknast sisse. — Öeldiseasjalise otsatumuudet pruugitakse paljuses ja tarwisõnade ehk kehata sõnade juures ainuses, ja kehata asjadest ainuses ei wõi küll mitte üht osa mõelda. Siiski tuleb seda ette, kui elawat hinge nägemata oletus nagu jeltfi asemelolijat mõeldakse, kaa siin on otsatumuutel mõnu peal, nagu talus peab peremeest olema ja peremees peab talus olema, mull on houst tarwis, aga see hobune läheb mulle wäga tarwis, talupojast saab küll kaa herrat, kas niisugust elajat on kaa maa peal, mis asja sull on? nenda kaa teunimeõnad — mine lõpuga, nagu mull on rääkimist, palumist, kirjutamist. Koguni nimeasemeõnu wõib kaa nenda pruukida, kuida see wõib olla ja kuida seda wõib olla? on kaa seda, kui seda sünnib, suurt seda on! paljaks mind on, ei sa wõi teada, kunniks sind weel siin on, meid oli kuus. Kui muidu üsna ühesuguste öeldiste sees nimetusemuude ja otsatumuude öeldiseasjalisena wahetawad, siis on ifka mõlematel wahel wahel, nagu paljaks mina olen, ei saa wõi teada, kunniks sina weel siin oled, meie olime kuus, see puudub ja seda puudub, palgesse löi will ja palgesse löi willi, kas tuleb keegi ehk weel üleülbsemalt ja kahtlasemalt kedagi; muu ja muud wahel tehakse nenda wahet, et asjade juures otsatumuude (muud) pruugitakse, nagu ühtegi muud, muud midagi, mis muud, inimeste juures aga mõlemad, nagu keegi ehk keegi ehk ükski muu ja kedagi muud. Eitamiseöeldiste sees seisawad niisama mõlemad öeldiseasjalistemuuted. Kus otsatumuude tõestawa öeldise sees pruugitakse, seal jääb see kaa muidugi paigale, kui eitamine weel juure-

tuleb, nagu ei saa lund, ninast ei jookse enam werd; siin ei kaswa weel noort metsa, ei korja weel inimesi, ei kuulu uudist midagi, katlas ei kee hernid, aga herved ei kee katlas, siit ei käi tuult siäse, aga tuul ei tule siit siäse, ahjust ei tule wingu, aga wing ei tule ahjust, afnast ei jadanud wihma siäse, aga wihm ei jadanud afnast siäse, talupojast ei saa küll mitte herrat, ei seda wõi olla, aga see ei wõi olla, seda ei sünni ilmaški, ei tulnud teegi ehk üfski muu ja kedagi muud. — Teusõna olemas juures on otjatumuude, nagu temal ep ole weel halla hiuksid, mull ep ole hirmu, nälg, õigust, hoonel ep ole weel katust, seinu, afnaid, sell talupojal ep ole hārgi ega hobusid, temawanusid mehi ei ole, tema jūdames ei ole muud kui kadodus, muid ei ole, paremat maad ei wõi olla, nüüd ep ole weel aega ruffid leigata. Kui aga wēldise omaduse-tunnismārk ārasalataške ehk alandataške, siis seijab wēldiseasjaline nimetusemuutes, nagu meil ei ole ilusat rohuaeda, aga meil ei ole nii ilus rohuaed kui neil, paremaid odre (ohre) mull ei ole mitte, aga ega temal paremad odrad ei ole kui minul, ega meiega ole seesama lugu, neil ei ole kuigi suur maja, tana ei ole nii tange, tuul kui heile, ei seal ole parem wiljamaa kui siin, ega teil ole siin karjamaad, aga ega siin ole teie karjamaa, tana ei ole weel sooja aega olnud, aga siis ei olnud weel soe aeg, nüüd ei ole weel aeg ruffid leigata, ega tana ole pūhapāew, miks leiba ei ole laua peal? aga miks leib ei ole laua peal? peremeest ennast ep ole kodu, aga peremees ise ep ole weel kodu. Kūsinine efs (kas ei) on sagedaste tōestaw, kelle juures wēldiseasjaline nimetusemuutes seijab, nagu efs sull ole weel wastust kās? aga efs sull ole wastus kās (tōestaw), efs sull siis ole filmi peas? aga efs sull ole filmad peas, efs tal olnud must kuub seljas.

On wēldis üfs inimese nimeasjemesõna, siis jāetake see, kui seal peal mõnu ei seisa, sagedaste maha, ijeāranis ešimeses ja teises inimeses, wāhem kolmandamas.

Kahtlase wēldiseasjalise tarwis ei ole Gestickeele sees ijeāralist sõna, selle asemel pruugitakse 1) mõjumata ja mõjuwa teusõna kannataw wiis, nagu ei jeda tohita wōtta, olefs minu jārele tulnud, wāhest saab kure oldud, ei teatud kust pidi wōtma, tana olefs pidanud mindama, soola leiwaga üfsi ei elata; — 2) tegawa, ijeāranis mõjuwa teusõna aintuse kolmas inimene, nagu ei jeda tohi wōtta, ei tea, kust peab wōtma, tana olefs pidanud mindama (kannataw) ja wedama (tegew), toofs küll, kui teaks, jeda wōib küll saada, natukest tunneb nāpuga katsudes, külast ei pease läbi, peab ümberkāima, suuga jõuab palju teha, mis teha, kui

paremat ammetit ei ole saanud õpitud; — 3) tegewa teusõna — paljuse kolmas inimene, kus inimesed ehk rahvas õeldiseasjalise mõeldasse, räägivad küll, et peab hea olema, loodavad itta, et ilm peab pehmemaiks minema; — 4) kaa ainuse teine inimene, mis tahab teha, kui paremat ei ole, näed küll wäewa, aga ei aita midagi.

Wäljaõeldis.

Kui õeldiseasjaline otsatumuutes on, siis seisab wäljaõeldise teusõna itta ainuses, on see nimetusemuutes, siis on wäljaõeldise ühtesündimine. Näitab wäljaõeldise teusõna mitme õeldiseasjalise peale, siis seisab teusõna paljuses ja esimene inimene täib teise ja kolmandama, teine kolmandama ees, nagu mina ja sina wõi tema, mina ja teie wõi nemad, meie ja teie (sina) wõi nemad (tema) tulime, sina wõi teie ja tema, sina wõi teie ja nemad tulite, kolmandama inimese nimeasemesõna asemel wõib kaa üks nimesõna seista, mina ja Mart tulime, sina ja Mart tulite, selle asemel õeldasse kaa meie tulime Martiga, teie tulite Martiga, nemad tulivad Martiga.

Wäljaõeldise nimetusemuunde näitab, mis ja kuidas õeldiseasjaline iseene ette on, tema jäädawad omadust ja loomu, nagu see on wesi, muld, tuht, rask, mtu wend on koolmeister, kōster, kaupmees, õpetaja, kaew on sügaw, mägi on kõrge, rohi on haljas, see on suur asi, esimene kord, mina olen see mees, mis ma enne olin, seefama olen ma nüüdki. Citamine ei tee fiin wahet, nagu see ep ole mitte wesi, mu wend ei ole mitte kaupmees, kaew ei ole mitte sügaw, ega see ole suur asi, mina ei ole mitte enam see, mis ma enne olin, üksnes muu ja muud juures tehakse wahet, nagu mina ei ole muu keegi ehk muu kui seefama mees, aga mina ei ole muud kui fulane, seda ei ole suurt, neid on mitmekarwalisi.

Wäljaõeldis seisab õeldiseasjalisega ühe aru sees, nagu mu wennad on kaupmehed, nemad on sõbrad, sugulased, kaewud on sügawad, aidad on tühjad, olge rõõmsad, õiglased, nii head, inimeseta kannatawas wiisil õeldasse siis olbi rõõmsad. Teistiti on terwe „olge terwe“ sees ja täis, nagu kotid on täis, sellewastu täied kotid. Niisama on lugu teiste mundete ja seisusõnadega pruugitud minudetega, nagu need sõrmused on kullast, heinamaad on metsas, üksed on lufus, need inimesed on ju wanuse poole. Ümberpöörduw ühendatakse jälle teised teusõnad kui „olema“ omadusesõnaga, kui mitte ühe sündinud asja wiisi ei näidata, waid kui õeldiseasjaline sellejuures on ehk seisab, nagu kiviaines sei-

fab wili niiske, humalad kaswafid siin enne wägewad, mäeotsab paistewad weel walged, seisa pilt.

Wäljaõeldise kelleksmuude ütleb ühest asjast seda, mis see juhtumise wiisi ja ajuti kindla ehk teadmata aja sees on, nagu ta on kaks kuud pidalifeks olnud, see pois on nüüd meil sulaseks, kui mina Ewaks oleksin olnud, tema tütar on mull lapselõidjaks, tema wend on koster, tema wend on meie kiriku juures köstriks. Ise wiisi on ole (olge, olgu) terweks ehk tuhanded terweks ole (olge, olgu) terwe kõrwas.

Wäljaõeldis seisab otsatumuutes, kui see näitab, kust liigist üks asi oma loomu poolest päralt, nagu ta on juba surma nägu, pilwed on wihma karwa, tema oli oma tahtmist, ma olen wiimikuid lapsi, see on soola magu, ta on wäese rahwa lapsi, tema on suurt sugu, kuub on uut moodi, lagled on kaht tõugu, tükk on mäge ja teine metsa, see on õiget aega, õlekubud on weike wõitu ehk wõima, mõis on Tartu maakonda, nemad on üht isa, teist ema, kalad on marja ja niiska, nemad on üht sugu, sedasama sohki, see ep ole minu wõima, nemad on üht nägu, kus fina aset oled? see on liiga, mina olen tema poege, ta on meie usku, katoliki usku; teine lugu on, kui ühe õeldiseasjalise nime-tufemuute asemel weel üks otsatumuude on, nagu seda on liiga, siin on liiga õeldiseasjaline ja seda on nimesõnalisa, niisama neid on mitmekarwalisi, neid ehk inimesi oli suur hulk, kümme; neid on mitmekarwalised (nende hulgas) ja nemad on mitmekarwalised (kõik), nemad on mitmekarwalisi.

Wäljaõeldis pärandufemuutes tuleb harwa ette, nagu see kuub on minu, kelle maja see on? see on meie wanemate.

Omatusetunnismärk.

1) Kindlat sugusõna Gestickeele sees ei ole. Selle asemel pruugitakse sennanäitaw nimeasemesõna see, kelle peal siis õeldise-mõnu seisab, nagu häda selle lapsela, mis (õigem kees) mitte wanemate sõna ei wõta kuulda, teised küll on hästi kaswanud, aga see puu, mis ma ise oma käega olen istutanud, ei taha weel wilja kanda ühtegi, see on see laew, mis meie ootasime, siin on see puu, mis ma mullu istutasin, aga see on puu, mis ma istutasin. Arusõna üks paljus ühed on kahtlaseks sugusõnaks. Üsna selgeste ütelda, kus ta peab seisma ja kus ta mitte ei tohi seista, ei ole wõimalik. — a) Õeldiseasjaline ja õeldiseasi pruugitakse ilma selle sugusõnata, kui need midagi tuttawad ettearwatawad, nõuunpeetawad, teatawad, oodatawad, muidugimõistetawad on,

fugufõnaga aga, kui need tundmata ja wõõrad on, nagu mull on hobune, mull on üks hobune, kas sull on kirwes, mis ta sünnib puu maharaiuda? kas sull on üks kirwes, mis ta sünnib puu maharaiuda? hobune (oma tuttav) on lepikus, üks hobune (wõõras) on lepikus, mees tahab herra jutule, üks mees (wõõras) tahab herra jutule, wõõrad on kojaukse ees, ühed wõõrad on kojaukse ees, aga wõõraid (üks osa) on kojaukse ees. Deldiseaajaga on niisamafugune lugu, nagu ma saatfin teise temale appi (keda rääkija ja räägitaw tunneb), ma juhatan sulle ühe mehe, ta kinkis mulle ühed head käärid (mis ma enne ei tunnud), wõta suurem nael (tuttawa hulga feast), osta niulle üks hobune (keda meie mõlemad weel ei tunne), senna peaks sild tehtama (nõu teha), senna peaks sild tehtama (mis paraja koha pärast muidugi mõista nõutakse), senna peaks üks sild tehtama (paha ei oleks, kui senna kufagile üks sild peaks tehtama). — b) Kindlam on ühe pruukimine väljabelsifenimesõna juures, see lisatakse üksnes juure, kui see waimu ja õpitud ammeti peale tähendab, nagu ta on üks auus mees, üks waras, üks walelik, üks lurjus, üks unikott, nemad on mõlemad ühed koerad, ühed head inimesed, see on üks kawal loom, aga see on koer, lammas, maja, puu, see mees on puusepp, Rootslane, peremees, soldat, metsawahi.

2) Omadufesõna. Siit on kaa nimesemesõnad ja arufõnad päralt. Omadufesõnad peatfiwad oma nimesõnaga ühes muutes ja arus olema, aga Rest-Gestimaa on see puuduline. Ruskotamuutes jääb —sse ja kellelemuutes —le maha, nagu kalli Gesti rahwale, noorema wennale, õige teele. Kogunimesõnade juure pannakse omadufesõna paljuses, nagu mõlemad naesterahwas, noored rahwas, enne neid nusi rahwast, need pisut elajaid, wiimsil kolmel aastal, paljusenimesõna juures seisab omadufesõna pärandufemuude ainuses ja nendasamati kõik omadufesõna pärandufemuutest tehtud muuted, otsatumuude aga käib korrapärast nimesõnaga ühte ja niisama kaa otsatumuutest tehtud muuted, nende asemel võib aga kaa ainuse pärandufemuutest tehtud muutid pruukida, nagu mõlemad känd, pärandufemuude mõlema kätte, otsatumuude mõlemaid käsi, kustuude mõlemas ehk mõlemas kättes, kellelemuude mõlemaile ehk mõlemale kättele harjunud wiisi mõlema kättele, kellelmuude mõlemail ehk mõlemal kättel, walged riided, pärandufemuude walge riiete, otsatumuude walgid riidid, kustuude walgist ehk walgest riietest (riidist), kellelmuude walgil ehk walgel riietel (riidil). Kuwendama nimesõna muutmise järel omadufesõnadel on ikka kaa paljuse pärandufemuude ja selle järele tehtud muuted, esimese nimesõna

muutmise järel ei ialgi. Seisawad omadusesõnad nimesõnana, siis muudetakse nad igas muutes täieste, nagu rikaste raha, rikastele, pühadest, aga rikka inimeste, rikka inimestele, pühast inimestest.

Euule ja mõistusõnade ehk muidu ennemuistse kõnewiiside sees seisab omadusesõna nimesõna järel, nagu tuul kanapoja kosutab, wihaleht lapse noore, Sumal andku teile elu pitka, auu kõrget, ei wõtta suwel pitkal raamatut kätte.

Kui omanduse- ja nimesõnast kottupandud sõna tehakse, siis jääb esimine muidugi muutmata nagu täied talupojad (kuuepäe-wamehed) ja täistalupojad (selged Gesslased); enamiste pruugitakse kottupandud sõna des nimesõna üksi, nagu õhtutuul (lääne-poolt tuul), aga õhtune tuul (mis õhtu puhub).

Mõned omadusesõnad tarwitawad weel üht lisa. See sünnib pärandusemuute läbi, mis suurust, ruumi, igapidist laiuist ja muud näitab, nagu kolmetoobine, neljanaelane, minusuurune, kämblalaiune, wiieküünrane, küünraförgune, kääwarrejämedune, wihmaalune, lauapealne, wereaadne, raharikas, metsakuu, Petri-nimeline (tema nimi on Peter), aga Petri nimeline (Petri kaim), minu nimeline (minu kaim). Mõõt seisab tõestawa õeldiste sees nimetusemuutes, eitarra õeldiste sees otsatumuutes, nagu ta on üks aasta, pool aastat, paar aastat, kolm aastat, mitu aastat, mõni aasta wana, ei see ole üht sülba, poolt sülba, kaht sülba pikk, omadusetunnismärgina niisama, üks kolm aastat wana laps, ehk muidu kottupandud omadusesõnaga, üks kolmeaastane laps, üks kaheksüllane palk.

3) Omadusetunnismärk seisab nimesõna ees.

Pärandusemuude seisab kottupandud sõnas, kui see nimesõna loomu ehk liisku näitab, ja nenda ifka ainuses, kui kaa sõna muidu paljuses peaks pruugitama, nagu teupäewad, koibuad, kaerakott (kaerad), nisumaa (nisud), pulmarahwas (pulmad), talgu-õlut (talgud), filmanarts (filmad), wahet on hästi teha lamba-laut lammasste laut, nekrutiraha nekrutite raha, saab sulasepalga sulaaste palk makseti wälja. — Mitte kottupandaw päranduse-muude on õeldiseasjaline, nagu Sumala heldus, inimese lootus, meie walla inimesed, wee kohifemine, koera haukumine, waadi põhi, maja katus, ehk õeldiseasi, nagu inimese tapmine, Sumala kartus, siiski wõib, kui ilma pärandusemuute tähenduse peale waatamata nimesõna ligemat tähendust wäljaõelda tahetaks, kaa siin kottupandut pruukida, mis rääkimise juures ifka nimesõna heale mõjust tunda on, nagu inimesetapmine, Sumalakartus, koera-haukumine, kellahelin ja kella helin, kellade helin; on päranduse-muutel enesel weel üks seletusesõna ees, siis näitab see lahutatud

healemõnuga pärandusemuute peale üffi, mõlema sõnade kottu-
ütlemise juures koosõna peale, nagu nemad on meie walla
inimesed ja ta on meie walla wanem. Omadusetunnismärgi
pärandusemuutid mõiwad mitu tükki ühe teise järel tulla, kus siis
ikka eelkäija järgmist ligemalt seletab, nagu mu selle poja naise
wenna lapsed.

Otsatumuude seisab omadusetunnismärgina, aga üksnes, kui
sell enesel veel üks seletusesõna enese ees on, nagu wihma tarwa
pilwed, suurt sugu rahwas, uut moodi kuub ja uue moodi kuub,
üht nägu lapsed, noore mõitu ehk mõima inimene, meie usku
inimesed, paremat seltsi kartuhwolid.

Teised muuted pruugitakse iseäranis luulekeele sees omaduse-
tunnismärgina, aga ka igapäewases keeles, nenda kellelmuude,
nagu wäskiratusil wanfriga, aine keelil kutsumine, hõbenofal lin-
nufene, — kusmuude literissa linikud, sulgis kuub, lufus
uksest sisseminema, kortsus kulmuga, winnas püis, päris inimesed,
wangis kuningas, rafus käsi, tähtes taewas, pilwes ilm, — kusti-
muude hõbedast oda, puust pink, plekist toos, traabist kotsa,
õigusel on wahast nina; — niisama seisowad mõned teuför-
wasõnamuuted omadusetunnismärgina, nagu ehana riides,
mõrtsufana malgad, omas koguna riigis, wiisita kombat, ilma
tööta inimene, süüta surm, armuheitmata inimene, hädata elu,
pärani suuga, maani särk, kaskipidi lugu, ülespibi nina, ene-
muiste mälestusi, päiwiti sulane, pärast põlwe rahwas, pärast
riid, tagasi kaelaga, waetastiku äär, paariistiku number, ülestiku
woodid, kummuli pada, laiali tiibuga, wäaifi elu, jalasi rahwas,
wabelite kättega, hiljuti laps, majal mail, ühes kangel külas, kau-
gemalt rahwas, jõude kingad, tagant wäraw, kust mees sa oled?
siit koha inimesed, wäga äkitselt trepid, lendes sammul, lausa
laqedal, wiltu silmil, finni tähed, püsti kaelaga, lasti hüstega,
alasti loomad; — wiimaks veel mitmed seisusõnad päranduse-
ehk otsatumuutega, nagu enne aega laps, enne päewa töö, üle
määra sõna, üle kuuekümnne aasta mees, pealt ratta weskki, alt
ratta weskki, keha järel kuub, wanuse poole inimene, adra taga
mees, minu ema poolt selts, pehme südamega inimene, walge
werega mees. Mõned jeda seltsi ühendused, muutmata omaduse-
tunnismärgiga, mõiwad kottupandud saada, nagu salasõnula, ehk
pruugitakse äraarutatud omadusesõna — ne lõpuga, nagu enne-
aegne laps.

Nimesõnalisa.

Kellenamuude on peaaegu kadunud, aga pruugitakse veel pisut, nagu lapsena ta hakkas põdema, riffana ta tuli meie külasse, tüdruk toodi noorena seia, toowad heinad rohtuna koju; selle asemel pruugitakse kelleksmuude, nagu elab teise juures poppiks.

Palju laiemalt on sellesama mõtte sees kellestmuude pruugitaw, nagu lapselt ta hakkas põdema, riffalt ta tuli meie külasse, tüdruk toodi noorelt seia, odrad lastsin haljalt äraleigata, see jäägu küntult seisma; — kellestmuude nimesõnalisana paljuse kõrwas seisab enamiste ainuses, ja korrapärast nenda, kui see omadusse sõna on.

Enimese seisus, ammet ehk aunimi seisab nime ees, nagu keiser Peter, kuningas Dawid, peremees Mart, kaupmees Nugis, sulane Hans, rätsepp Kaarl, sepp Jonas, karjane Miiskel, ja mõlemad muudetakse, nagu keisrist Petrist, peremeest Marti, karjatse Miiskli, üksnes kellele muute — le jääb esimese sõna juurest maha, nagu keisri Petrile; ei ole pärisnime juureantud sõna mitte aunimi, waid ühe würsi liigunimi, siis seisab see nime järel, nagu Aleksander Suur, Aleksandri Suure teud, Aleksandrist Suurest; seisab liianime ees ristinimi, siis jääb see muutmata, nagu kangru ehk kangur Peter Niine soowimise peale. Enne pärispõlwe ärakutamist, ja igapäewases elus praegugi veel, hüüti inimest isa nime järele, nagu Jaani Jüri, Miiskli Jaani Peter, ehk elukoha järel, nagu Sõõrupere Juhan ehk lühidelt Sõõru Juhan. — Sõnad herra, isand, prõua, emand, noor herra, noor isand, noor preilen, mamsel seisawad pärisnime pärandusemuute järel, nagu Petersoni isandale, Anna preilnal, uuema kirjakeele sees pannakse ammeti- ja aunimi pärisnime ette. — Kui pärisnimi mitte üht inimest ei näita, waid mingi eluta asja, siis seisab see muutmata pärandusemuute ees, nagu Düna jõgi, Ria linn, Peipse järw, mõlemad sõnad öeldakse kofku, nagu Saksamaa, Prantsusemaa. Nagu pärisnimed, nenda pruugitakse ka looduseasjad, hawitkala, marmorikiwi, leppapuu. On seltsinimel veel üks omadusse sõna ees, siis ei tee see mingi wahet, nagu suurel Wolga jõel, suurel Ria linnas, sügawast Peipse järwest, on aga selle ees üks nimesõnafarnane omadusetunnismärk, siis käib nimesõna järel, ja mõlemaid muudetakse, nagu Peterburgi linnas, aga pealinnas Peterburgis, Pariisi linnast, aga Prantsuse linnast Parisist.

Omadusetunnismärgiks on veel tarwisõnad, mõõdetud ja loetud asjade sõnad mõõdu, kaalu ja hulga tarwis, kui need öeldiseasja-

lisset ehk veldiseasjaks veldise sees on. Nsi, kellest mõõbusõnad ühte teatawat osa ülesannawad, seisab otfatumuutes, nagu siin on kaeru ja siin on kolm tündrit kaeru, ostfin puud ja ostfin koorma puud. Mis veldiseasja wormi sees tähendatud hulk seisab, see ei tee terve asjale wahet, nagu mine üks werst maad, läks ühe wersta maad, ei saand weel üht wersta maad ära käinud. Dsa- sõnad on nimesõnad, kust kaa palju, pisut, wähe, mitu, küll päralt on, ehk nimeasemesõnad, nagu mis rahwast (kui palju)! aga mis rahwas (misjagused), mis head saab see, aga mis hea, ehk kaa teuförwasõnad, nagu kaa aega, muist aega, rohkest inimesi. Peale mõõdu- ja kaalusõnade on weel siit päralt rubl hõbedat, hulk inimesi, tükk aega, üks osa linna põles ära, till wett, kõige pisem selts räästaid, paar kingi, mõned suitsud piipu, üks ponts last, maailm ruumi, täis liha ehk kaunis kont houst, teine pool pead walutab, wõtan suutäie leiba, kuuetäis kalemit. — Omaduse- sõna täis jääb muutmata, nagu ära aja suud täis leiba, kõik kraamid on nüüd täis wett, ja mitte kindla suuruse sõnestustele lisatakse ikka täis juure, veldakse üks toop ehk waat õlut, aga üks klaasitäis õlut, kaks wassa kartuhwlib, aga kaks kotti ehk kormitait kartuhwlib, kaks kotti ehk kormi täis kartuhwlib.

Ei seisa mõõbusõna mitte veldiseasjalisena ehk veldiseasjana veldise sees, waid mingis teises seisuses, siis seisab sõna järgmise sõnaga ühes muutes, nagu ühe rubla hõbedaga, kaks wassa kaarte wasta, ühes naelas linades, suuremal hulgal inimestel, suurest hulgast mitmesugusist jagubest kofkuseatud, tüfiks ajaks, ürikeseks ajaks, natukeseks ajaks, ööl otjal (öö otja), suwel otjal (suwe otja), ei ole lapsest peast ühtegi õppinud, eluks ajaks (eluajaks). — Rest-Gestimaal jääb sõna palju muutmata, aga ses muut- mata wormis pruugitakse see üksnes veldiseasjalisena ehk veldise- asjana, muidu veldakse selle asemel hulk ehk suur.

Pool ühendatakse kaa omadusesõnaga, nagu pool hullu rah- was; — pool wenda, pool öde seisawad pärandusemuutes ikka ühe- suguses muutes, kaa kui see veldiseasja näitab, nagu wõttis mu poole wenna kaasa, muidu aga korrapärast, nagu wõttis poole leiba kaasa; paljuses pruugitakse pool nagu omadusesõna, pooli sõnu ajama, see jääb poole ehk poolste õbedele, pooled wennad, pooled leiwad.

Pole mõõdu- ehk kaalusõnal mingi arusõna ees ja selle päralt tarwisõna mitte omadusetonnisemärgiks, siis pruugitakse möle- mate kofkupanekut, nagu mis nüüd kaeratünder maksab? üks tünder kaeru, tünder häib kaeru, mis sa odrawakast maksid? nüüd saad sa odrawaka kaks rublaga, mis sa linanaela eest said? Kui mõõdu-

šõna mitte nagu fiin teadmata hulga mõõduks ei pruugita, waid aru „üks“ mõeldakse, siis peab see ikka juurelisatud saama, nagu mis ja ühest wasta odrest maffid? wõib kaa juuremõeldud saada, nagu mis nüüd tünder kaeru maffab? nüüd saad ja wata odre kahe rublaga, mis ja naela lina eest said?

Niisamasuguses seisus seisab kaa ase, nagu kus ja aset oled? ta on fiin aset, ei tea, kas need asjad tunakse seia aset, kas jääwad seia aset.

Õeldiseasi.

Õeldiseasjal on niisama nagu õeldiseasjalisel kindel ja kahtlane nägu, kahtlane seisab otsatumuutes, kindel käsimisewiisi juures nimetusemuutes ja muidu ainuses pärandusemuutes, paljuses nimetusemuutes. Nende mõlemate nägude wahel wahet teha, mis õeldiseasja juures muidugi raskem on kui õeldiseasjalise juures, on küll see, kelle wastu kõige rohkem ehitakse, mitte üksnes wõõras-dest, waid Õestlastest enestest, mitte lihtlabastest taluinimestest, sest nende keele järele on ju „Ründja“ Õesti keeleõpetus kirjutatud, waid haritud Õestlastest, kelle keeletundmine oma hariduse läbi Saksa keele kammitsas on pimendatud.

I. Eitawa õeldiste sees on õeldiseasi otsatumuutes, nagu mis ja ei saanud teisi jenna? ei mina wõta wargaid wastu, ära pane ainat finni, ära kalla wett wälja, ei see maffa üht, poolt, kaht rublaqi, Sumal ei ole mulle lapsi annud, ma ei ole mitte üht ainustki korda seal olnud. — See ei maffa mitte eitawa küsimiste kohta üks ehk kas ei-aga, kui küsimine paljas kõnenägu ja õeldis päris tõestaw on, nagu üks ja siis ikka weel (ei) ole oma hārga aramüünud, aga üks ja ise ole oma hārja aramüünud. Wäljawõetud on nimesõnad, mis teufõrwassõnana pruugitakse, nagu palju, wähe, murrelbi hulk; natukene, kaa „üks“ oma nimesõnaga, nagu mitte üks küüs ei tea ma sest. Ma ei saand heile oma raamatut kätte, waid täna, ehk ma sain oma raamatu kätte, aga mitte heile, waid täna, ma müüsin mitte ainumalt oma põllud, waid kaa oma heinamaad ehk paremine ma ei müünud ainumalt (ehk aga) oma põldusid, waid kaa oma heinamaad. Kus aga sellesama teufõna wäljajätmiseaga kaks õeldist kofutõmmatakse, kellest teine tõestaw on, siis ei mõju esimese eitamine mitte enam teise õeldiseasja peale, nagu ma ei wõi teile ühtegi järelejätta muud kui oma weikese hursiku.

II. Tõestawa õeldise sees peab tähele panema, mis mõtte sees õeldiseasi mõeldud on.

A) On õeldiseasti kahtlase mõtte sees mõeldud, siis seisab see teu loomu peale vaatamata otsatumuutes, korrapärast mõnuga. Tarwisõnade juures on see väga kerge, nagu too wesi sisse (kindel), too wett sisse (kahtlane, teadmata osa), tuul on puid mähmurdnud ja katustid ärawiinud, wõtab wargaid wastu, ostis enesele hārgi ja hobustid, aga ostis enesele hārjad ja hobused, ja ise panid temale süled selga, Sumal on sulle terwed käed ja jalad annud ja weel pealegi mõistuse. Kõige enam tähelepanemist nõuab nimesõna ainuses, kui see mitte tarwisõna ei ole. Otsatumuutes seisab ma andsin temale palga ja riidid, aga ma andsin temale ju palga kätte (teenitud ehk kaubeldud), wõttis kümneft (tal oli õigus wõtta), aga wõttis kümnese (üks kord), mina andsin kasku, (olin ülem), aga mina andsin kasku, et ta pidi põllule minema, kui meie Sumala nimega hakatust teeme (üleüldse), aga kui meie Sumala nimega hakatuse teeme (praegu kindlaste), see annab head haisu wälja, aga kes andis roosile hea haisu? andis neile julget elamist, aga andis neile julge elamise, kaubahinda maksiwad orawanahkadega (üleüldse), kaubahinna maksiwad orawanahkadega (ühel kindlal korral), nemad said suurt julgust, kust ja see julguse wõtsid? anna mulle kätt, andis temale käe ja tõstis teda püsti ehk nemad pistiwad oma käed mu külge, pidiwad mõned ühe, teised teise kasku wastuwõtma, lākitas kaskud enese eele, kui teie aga seda üht kasku täidate, ta on oma kohuse täitnud, kes kõwerust külwab, see leiab wiletsust, heidame liisku, teise liisu sinule, teise minule, sinu peale panen ma oma lootust (ikka), sinu peale panen ma oma lootuse (sell korral), nemad wõtsid naest ja lāksid mehele (üleüldse), tema wõttis enesele naese oma meele pärast, neis kousolemistes tehakse asjade üle otsust (üleüldse), siis teeb seltji walitsus otjuse (kindel), kōik andsid mulle õigust, see annab seltjile õiguse, süüdlase käest wastamist nõuda, ja oled oma wendade käest panti wõtnud, kelle käest ja oled selle pandi wõtnud? andis tema kättele suud, Sumal on meie suu ja kõrwad annud, see oleks meie peale süüd saatnud, see oleks jüü meie peale saatnud, andis üht ja teist (mõndasugust), andis ühe ja teise (kindla asja), anna meile oma püha waimu (osa), Sumal andis temale tulise waimu, teie peate wastust andma, mis wastuse ma pean wiima, tema sai waenlastest wõitu, niisama kiitust andma, kohut mõistma, kohut pidama, mahti saama, palwet tegema, seletust tegema, sõbrust pidama, teadust andma ja palju teisi.

B) On õeldiseasja juures midagi kindlat ehk terwet asja mõeldud, siis käib selle muude teusõna ehk teu loomu järele.

1) Ei ole tegu mitte otsa saanud ja lõpetatud, vaid tuurib ikka edasi, siis seisab veldiseasi otsatumuutes.

a) Kordamiseteusõnad näitavad teu tuurimist.

b) Teusõnad, mis tundmusi ja meelemõlgutusi ehk nende alwaldusi väljaütlevad, nõuavad veldiseasja otsatumuutes. Nii-
sugused sõnad on armastama, vihkama, kartma, soovima, nõudma, kahetsema, soovitama, auustama, halatsama, himustama, kiitma, laitma, õigeks kiitma, õnnistama, maenitsema, rõõmustama, vihas-
tama, kurvastama.

c) Praegune ja minev aeg nõuavad veldiseasja otsatu-
muutes, sest et nende juures tegu mitte ära ei ole lõpend, vaid nagu edasi tuuriv ja sündiv mõelda on, nagu kutser paneb ju houst ette, mis nemad seal üleval teewad? panewad aknaid kinni, kui ta aknaid kinnipani, tõusis äkiste kange tuul, kui noort herrat maeti, hakkas vihma sadama, juba panid koormat peale, mis kutser tegi? pani hobusid ette. — Täielise praeguse ja mineva aja sees tehakse wahet, kas tegu edasi tuuriv või lõpend mõeldakse, nagu suits rikub filmad, aga mis ja seal rikud filmi? kui ma teist widewiku ajal lugema näen. Niisama on praeguse ajaga lugu, kui see tulewase aja asemel pruugitakse, nagu homme ma teen uued wärawad (mis tarwis on), aga homme ma teen uusi wära-
waid (teadmata hulk).

d) Kõik teusõnad ilma väljawõtteta nõuavad iga lou ja iga aja sees veldiseasja otsatumuutes, kus tegu edasi tuurimas mõeldakse, nagu keelpaigas purtsus kaew weejoont taewa, ta wõti-
tis wastu kõiki, kes tema juure sisseläksid, kewade ajas südame ehk südant paisuma (efimine ütleb, mis üksford tõeste sündis, teine kiidab kewade jõudu), pidasid oma sulasid wäga hästi, takti peetakse seistes parem kui käies, Sumal on, kes waesid lapsi üles-
peab, pidage aega kalliks, töö hoiab terwet seestpidist inimest kofku, kinnitas nende kurbe südamid, aga kohus kinnitas seaduse, wilet-
suse tuli puhastas ja karastas usku, nemad rõhusid maad suure rõhumisega, teeniwad oma igapäewast leiba, aga ma teenisin mõne hea kopika, tuleta oma meele oma tõutust, pisemaid maajagusid nimetasid kihelkondadeks, see kõrgendab puude hinda, kõwerda nende selga, kui nemad weel noored on, kiusas mu last warastama, aga kiusas mu lapse warastama (tõeste), palus üht kohta, kuulutasid armuõpetust, lautas ristikogudust jellelābi wälja, jutud lühendasid aja igawust, sina wõiksid minu jalataisi wāhendada, löid kasi kofku, aga löid lauad kofku (nii et nad kofkujāiwad), üht leiba oleme sõõnud, aga ühe leiwa oleme (ära-) sõõnud, teised kaks oleme āraannud, ma olen üht ja teist õppinud, silitas lapse pead,

ma ütlesin seda last, ta kiitis seda nõuu heaks, maantee peal pani ta üht põllumeest tähele, siis täidab tema kohusid tema abiline, aga nende seast täitis ta puudused (tõeste), oodake wastust, tema on see, kes südamid liigutab, ta mängis ja laulis üht waimuliku laulu.

e) Teusõna tehesmuude ja teunimesõna kuskohamuude, kusunuude, kustumuude ja kellelamuude nõuawad ikka õeldiseasja otsatumuutes, nagu ma tulen houst äramüümast, ma lähen oma houst äramüüma, ma olen walmis seda wõlga äramaksma, ma olin seal oma houst äramüümas, mull oli hale meel oma houst äramüües, tema ütles käsi risti pannes, kannatab kõik oma suud lahtitegemata.

2) Kindla õeldiseasja juures ei ole tegu mitte tuurimas, waid on otja saanud ja lõpetud. Õeldiseasi seisab pärandusemuutes, nagu tuuled hoiawad wee ja õhu terve, et meie kõik wana aja tunnistused kadumise kartuse eest hoiame, ma olen su lapse hoidnud, aga ma olen su last hoidnud (ühe tüki aega), ta pidas oma tõutuse, õpetaja pidas ühe wäga wägewa jutluse, pea oma suu kinni ja kõrwad lahti, päewa palawus oli mehe wäsitatud, täna ehk sadas veel wiimse lume maha, laps wõttis wastase meele, see saadaks südame sulama, kalli raha wõtsid sa temast, suust ninast peksis were wälja, sa oled oma terwise ärajoonud, Sumal ehk lasub teise woe paremine korda minna, istutas ühe wiinamäe, nii lõpetas ta oma kuulutuse, kõik oma suure wara lubas ta wennale, kuida pean ma selle kurja meie pealt ärapöörama, ta pidi eluga oma julguse maksma, ta on kõik mu waranduse riisunud, aga nemad on seda rahwast riisunud, ta uskus teie hooleks poja, kõik on oma wande wandunud, aga ta wandus oma last.

Sagedaste näitab teu lõpetust üks lisa, nagu ta peksis last, peksis lapse wigaseks, lõi houst, lõi hobuse weriseks, mis sa enam oma asju räägid? mees rääkis oma haleda lou üles, ma lõpetasin kangast, ma lõpetasin kanga ära, ma lugesin seda raamatut, ma lugesin see raamatu läbi, kuiwates, pesi oma käsi, pesi käed puhtaks, kuiwatas käed ära, ma tunnen meest, ma warsti tundsin mehe ära. Eisaga teusõna juures seisab kaa otsatumuude, nagu katsi oma südant läbi, seda asja peate tagaajama, wandus oma tunnistust tõeks.

Inimese ja tagasinäitaw nimeasjemesõna nõuawad õeldiseasja otsatumuutes, niisama kaa kes, nagu mees, keda sa saatsid, aga kelle sa saatsid? — Sennanäitawa nimeasjemesõnal on mõlemad õeldiseasjanäud, siiski pruugitakse jägedamine kindla see ehk selle

asemel kaa otjatumuudet seda, nagu wiska seda kõik nurka, wõttis seda kaaja, seda ma kingin sulle, aga mitte nenda, kui üks kindel nimesõna sealjuures seisab ehk fenna juure mõelda on, nagu selle ehk see kuue, raamatu ma kingin sulle, selle ma kingin sulle, teise su wennale.

Kaa mõjunata teusõnad wõiwad mõlema õeldiseasjadega ühendatud saada, nagu käiwad merd, tema on kõik maa läbitäinud, aga ta on maad läbitäinud (ta on maal ümberhulkunud), ma läksin oma asju, laps käib kolmat aastat, üksi jälgi käiwad iga päew, läksin jeda umbet lund, ta käib kohut, jooksis üht joont, kaebab pead, hambaid, walutab pead, oigab konta, hobune hirnub taeru, meie walwafime haiget, sead jooksewad oma pead, ei mina käi kõrtjis jalga, puhkas jalgu, nina jookseb werd, filmad jooksewad wett, põeb filmi, aga ta on selle tõwe ju ärapõdenud, magab seda wäsimust, aga magas oma lapse furnuks, maga uni otša, ehmatas roosi kae peale, teenis truuste oma peremeest, ta tänas mind.

Õpetama, käsima, keelama teusõnad nõuawad inimese õeldiseasja kellelemuutes, kui weel üks asjalit õeldiseasi sealjuures on, nagu õpetas lapsele raamatut, lauluwiiisid, kas ja tahad mulle suud keelda, kes on sulle jeda käskinud paremine kes on sind käskinud jeda teha, sellewastu ühe teunimesõnaga õpetas last lugema ehk raamatule, ilm keelas meid wäljaminemast, kas ma käsin mehe isjetulla? uskuma nõuab peale õeldiseasjamuute weel kellelemuudet, nagu ta uskus mind, aga ta uskus mulle oma raha, pealegi weel ujub Sumala sisse; aitam nõuab kellelemuudet, kui weel üks teunimesõna (otjatumuutes) sealjuures on, mis näitab, misjuguise töö ehk tegemise juures abiks ollakse, nagu aitas mulle leikust lõpetada, aita mulle wett tunna, muidu õeldiseasjamuutega, nagu aitas mind august wälja, lafasi maha, ja kui weel üks teunimesõna otjatumuude sealjuures on, siis võib õeldiseasi üksnes selle pärast olla, nagu aita mind pesta, aita mulle pesta. Rahetordne õeldiseasi tuleb üksnes harwa ette, nagu ta lõi mind niijuguise hoobi, kui ta mind selle hoobi sai lõõnud.

Kus teusõna otjatumuude ühe teise teusõna walitsuse all seisab, seal on tähele panna, kas õeldiseasi teunimesõna wõi walitseja teusõna pärast on, nagu anna oma mõistatus äramõista, anna mulle teada tee, mis ma pean käima, aga teile on Sumala salajat asja teada antud, ta sai halli kuue kodu kanda, aga ta sai weel oma kuube kanda, oma kuue kasti panna, wii lambad niita, tõin lapse ristida. Kas ja tohid ujt lahtiteha (õigus ülepea), aga kuidas ja tohid ukse lahtiteha, ma wõin küll ujt lahtiteha, aga kas ja wõiksid küll selle ukse minu eest lahtiteha.

Seisab teusõna otsatumuude nimesõna walitsuse all, siis on õeldiseasi kahtlane, nagu ma jätan oma wenna maha, aga mull on kahju ehk hale meel oma wenda mahajätta, sinu kohus on tema tüdart wõtta, mull on lootus täna oma tööd ärälõpetada, temal on luba teise kätte oma õigusi uskuda, mõtlesid enestel õiguse olewat wõõrast maad omaks wõtta, temal on soowimine üht kooli asutada, tema esimene hool oli enesele kindlat asupaika muretseda.

Niisama on lugu, kui teunimesõna läbi lühendatud õeldis õeldiseasjaks on, nagu mull on raske uft lahtiteha, Jumala ees on see kerge asi waest rikkaks teha. — On lühendatud õeldise asemel üks täieline seal, siis tuleb muidugi üksnes õeldiseasja meel ja tegu üksi tähele panna, nagu kantsakse hoolt, et meie tululise asja kätte saame, sinu kohus on, et sa tema tütre wõtad, ehk mull on lootus, et ma täna saan oma töö ärälõpetada.

Õeldiseasjaks on ka läbimõõdetud ruum ja läbimõõdetud aeg, nagu ma ajan teda taga penikoorma maad, ta imetas oma aasta otsa.

a) Õeldiseasjaga õeldakse siis nenda tegude ja olu ajatuurimist wälja, üleüldse aega „kui kaua“ küsimise peale, kõige kõik asemel jätab s ees e maha, nagu ma olen kõige päewa, kõik (kõige) see päewa tööd teinud, elas ühe aasta, kaks aastat, ma olen hulga aega, natukese aega, terve nädala, neli kuud seal olnud, ta on iffa päewa haige, teise terve, ma tahan weel mõned päewad oodata, walwasin kõige öö, kõik ööd, jää weel natukene aega, pool nädalat, kolm päewa, mõned tunnid seia, kaunatawalt teda peeti terve nädal ehk nädala wangis, ära jää terwet nädalat jenna. — Kui ei ole tuurimist üleüldse arwatud, waid lõpetuseks tarwiline mõõt aega, siis pruugitakse seisusõna —ga, nagu ta ehitas kümme aastat kirikut, aga ta ehitas kümne aastaga kiriku walmis, kahe päewaga ma ei saa põldu äraõestatud. Õõestawa õeldiste sees seisab otsatumuude, kui aja läbimõõtmine mitte lõpetatud ei ole, waid weel edasi tuurimas on, nagu ta on ju kolmat nädalat haige, ma olen seitsmet aastat seal, laps käib neljat aastat.

b) Mõõduotfufeks kõrwupanemise juures „kui palju“ küsimise peale seisab õeldiseasi üsna niisama, nagu see on natukese, ühe sülla, kaks sülda, poole sülda, paari sülda teisest pitkem, natukese, poole sülda, ühe sülla, kaks sülda pitkemad palgid, müüb ühe rubla kallimast, lugu on natukese, hea jau teisiti ehk teisjt wiisi, mõne aja pärast seda. Gitawa õeldiste sees seisab otsatumuude, nagu see pall ei olegi kaht sülda, poolt sülda pitkem; on aga üksnes seis, mitte mõõt käsil, siis ei ole eitamise-

õnal mõju, nagu ta ei müü kaht rubla kallimalt, aga ta müüb poole kallimalt. Nagu palju, vähe, nenda pruugitakse kaa natu-
lene, paar, tükk muutmata, nagu näeb juba natukene paremine,
ehk veel muidu nimetusemuude, nagu omadusesõna juures, nagu
ta tuli hea aeg waremine.

Teised öeldiseliikmed.

Kohaseisust on nime- ja seisusõnade juures juba räägitud.
Ujaseisust on tähele panna:

1) Ujatuurimine „kui kaua“ küsimise peale, ma ep ole kolmel nädalal linnas olnud, ta ep ole kolmel päewal iwa marja oma suhu wõtnud, seda ei saa ma kõigel eluajal äraunustama, ei wõta kõigel suwel raamatut kätte, tükk (tüki) aega olin seal, ootan juba paar (paari) päewa.

2) „Millal, millas“ küsimise peale vastus.

a) Aeg, lühikene ehk pikk, on lõpupäewana mõeldud, kus midagi sünnib ehk mitte ei sünni, nagu mill ajal kofku millal, mis ajal, tõuseb koidikul, tänawu suwel ma käisin seal, sell õl ta suri, minewal nädalal külwasime kaks päewa, ütles wiimisel surmatunnil, noorel põlwel, talwel, keshommikul, laps sündis päewatõusu ajal, tänapäewal, tuhande kahetsasaja kahetsakümne- neljandal aastal ehk tuhat kahetsasajada kahetsakümmendneli, kahe- kümnewiiendal nääriskupäewal tuli „Kündja“ Gesti keeleõpetus wälja; niisama kaa sell korral, kahel korral, esimesel korral.

b) Peab üht ajaruumi wäljaõeldud saama, kelle sees midagi sünnib ehk mitte ei sünni, siis seisab kustumuude ehk mõjuwamalt seisusõna sees, nagu suuri odre külwatakse ju Jürifius, selle wahel sees, selle aja sees, kui ja kõigel suwel raamatut kätte ei wõta, küll ja siis kahes aastas ei saa lugemist kätte, mitme aasta sees ei ole haigus nii tige olnud; wähest woiwad kustumuude ja kelleksmuude ükspuhas kumb pruugitud saada, ütles wiimisel surma- tunnil ehk wiimises surmatunnis, eslmene näitab surmatundi, teine wiimse tunni aja sees, mõlemad sündisid ühel päewal, aga mõle- mad sündisid ühe päewa sees.

c) Harwemine seisab öeldiseasjalisenägu (nimetusemuude ja otjatumuude) „millal“ küsimise peale. Nimetusemuutes seisab lord, päew, nagu üks lord, see lord, teine lord, tähtpäewad, nädalapäewad, nagu esmaspäew, teisipäew, neljapäew, laupäew, pühapäew, Jaanipäew, Mikklipäew, niisama kaa reede ja kesh- nädal, aga kaa keshnädalas. Nagu nädalapäewad, nenda pruugi- takse kaa aastaajad, nagu tänawu suwi ma käisin seal, kewade,

jügist, siiski jälle kaa jumel, talwel. Nimetusemuude pruugitakse korrapäraselt, kus nimetatud aeg korratud mõeldakse, nimelt iga-ga, nagu iga hommiku, päew, õhtu, kuu, nädal, aasta, aga kaa pühapäew. Otsa ees seisab ajatuurimise tarwis pärandusemuute asemel kaa nimetusemuude, nagu päew otsa, mõni istub nädal otsa kõrtsis. — Otsatemuude näitab aega termelt, kellest juhtumine üks osa on, nagu ma olin õhta aegu, ööd seal, niisama esimest otsa oli ta wait, jõulust aega tuleme tagasi. Nagu see otsatemuude on kaa see, mis „mitmet korda“ küsimise peale wastab, nagu maja on ju teist korda ärapõlenud, teda nüheldi kolmat korda, teise kõneläani annab kellelmuude, nagu kui ta esimest korda warastas, peasis ta weel lahsti, aga teisel korral tabati ta finni.

d) Kaa öeldiseasjanägu tuleb „millal“ küsimise juures ette, iseäranis sõnade juures, mis „korda“ tähendawad, nagu lapsed läksid hulluma korra, esimese korra ta oli wäga wäsinud, korra (ehk kord) külmetab, korra (ehk kord) sulatab, see ei ole seda puhku mitte juhtunud.

e) Päewa aegu ja tundisi öeldakse nenda wälja: kuke lauldes kolmat korda, (kellu 3 hommiku), noore keshommiku ajal, keshommiku (kellu 9—10), lõuna rinna ajal, karja lõuna ajal (kellu 10—11), noore lõuna ajal (kellu 11), lõuna, lõuna ajal, lehmaliupsil (kellu 12), poole lõuna ajal, talupoja lõuna ajal (kellu 1—3), õhtust ööd, enne kuke (enne kellu 11), kukes, kuke ajas, kuke lauldes (kellu 11), keshöö ajal, poole öö ajal, hommikust ööd, hommiku pool ööd. „Millal“ küsimise peale on kell kõrwas kaa kellu pruugitaw, nagu kellu (kell) üks, kuus ehk kellu ühe, kuue ajal, enne kellu wiis ehk wiit, pärast kellu wiis ehk wiit, kellu pool kuus, kellu kuueni, kellust (kellu, kella) neljast kellu wiieni, sellewastu on öeldiseasjalisena kell pruugitaw, nagu mis kell on? kell lõi üks, kaks, kuus, kell on wiis ära- wõi wäljalöönud, kell on neli, pool neli, kümme minutit üle kolme, kell on kolm weerandit kolm, kell on kolm vähem kümme minutit, kell käib kuue peale ehk kuut, kell on kuue peal, kell käib kümme minutit kuue peale ehk kuut, kell on kümme minutit kuue peal.

3) „Kui kauaks“ küsimise peale wastatakse —ni lõpuga, kelle ees kaa kunni seisab, nagu poole ööni, ja saadik, nagu seia saadik.

4) „Mis ajast saadik“ küsimise peale wastab kustumuude, kas üksi ehk saadik sõnaga ühendatud.

5) „Mis ajast peale“ küsimise peale wastab kelleltmuude, nagu see walitsuse käst on aastalt tuhat kaheljasada kuuskümmend-wiis, see ajalehe number on seitsmendalet talwekuupäewalt.

6) „Mis ajaks“ küsimise peale vastab kelleksmuude, nagu tuli õhtuks meile, jõuluks saame koju, jättis külwamise homset päewaks, see jäägu tulewaks nädalaks, lubas pühapäewaks walmis teha.

7) „Kui kauaks ajaks“ küsimise peale vastab niijama kelleksmuude, nagu tuli meile kolmeks nädalaks, see on eluks ajaks, läks kahets päewaks linna, aja juures, kelle tarwis midagi peab ulatama, pruugitakse peale, nagu seda ma sain kahe nädala peale (et sellega läbisaada), aga seda ma sain kahets nädalaks (et seda jälle tagasianda). — On „kui kauaks ajaks“ mõõduks, kelle järel töö ehk üleüldse teu eest palga maksetakse, siis pruugitakse seisujõna pealt, nagu tema palg on kuus rubla kuu pealt, ta teenis puuraimisega neli rubla nädala pealt; teisiti on ta teenis puuraimisega neli rubla ühes nädalas ehk ühe nädala sees, kui ühe kordsest teenistusest räägitakse.

8) „Kui fagedaste, kui mitu korda.“ „Korda“ asemel on Gestikeele sees sõnade poolest suur rikkus, nagu haam, leif, lein, lops, hoog, hoop, raks, rasam, worp, jagu, järk, kaal, kiht, laeng, ling, liif, loom, lugu, pool, reht, rops, tõug, wahe, woor, woos, wõrs. Kõige laiemalt pruugitawam on kord, kaa puhk. Kõige lihtlabasem ehitus on see, et arusõna õeldiseasjalisemuutesse pannakse, nimelt tõestawa õeldiste sees nimetusemuutesse, eitawa õeldiste sees otstatumuutesse, nagu ma olen teda üks kord, kaks korda, kolm korda, mitu korda, mõni kord näinud, ma ei käinud weel üht korda, kaht korda, mitu korda seal. Üks jäetakse sagedaste maha, koguni teise aru wastu, nagu ma käisin kaa kord seal ehk kaks (korda). Hooletu rääkimine on see, kui teiste arude juures korda asemel kord õeldakse.

Kokkupandud õeldis.

Nimesõnaõeldised.

1) Sidemesõna et seisab õeldiseasjalise ja õeldiseasja asemel. Nimesõnaõeldis võib nii hästi esiõeldiseks kui tagaõeldiseks olla, nagu et ta lubas tulla, (see) on tõsi küll ehk tõsi küll on, et ta lubas tulla ehk see on tõsi küll, et ta lubas tulla, (seda) ma tean küll, et ta weel noor on ehk et ta weel noor on, seda ma tean küll. Kindla wiisi asemel võib muidugi kaa tingimisewiis (soowimisewiis) seista, kui nimesõnaõeldis üht soowi ehk midagi kaheldust väljauitleb, nagu ma soowin, et ta peaks tulema, ma usun küll, et ta tuleks, (kui aga aega saaks). Kaa käsimisewiis pruugitakse nenda, nagu ütle et ta seia tulgu, nõudis pere käest,

et ta ju kellu kolme ajal tööl olgu. Armastatakse kaa sidemesõna mahajätta, nagu tulin paluma, peaks ta minust lahutatud saama. Et asemel on kaa kui eitamiseга ühendatud, nagu ma kardan, kui ta ei peaks mind petma, aga ma kardan, et ta mind petab, ma usun, kui ei saa õhtuks soojaks.

On ülemasõelise teusõna arvama, kaebama, kartma, finnitama, kiitma, kuulma, laitma, lootma, mõtlema, nägema, ootama, salgama, sallima, teadma, ennast tegema, tundma, tunnistama, uskuma, ütleva, wanduma, siis võib sõeldist kaa lühendada, kui see tõestaw on; on see eitaw, siis pruugitakse ennemine terve sõeldis. Sõeldiseasjaline seisab nimetusemuutes, sai kuulda, et seal üks mees elawat, tema ütles, et tema ise see olewat, ütles, et kuningas teda olla saatnud. — On lühendatud sõeldise sees teusõna olemä, siis seisab wäljasõeldisetäide kindlas sõeldiseasjamuutes, kui sõeldiseasjalisel niisama sõeldiseasjanägu on (nimetusemuude, pärandusemuude ehk otjatumuude), nagu ma tean asja tõe olewat, ma nägin teda rõõmsa olewat, ütles ennast selle olewat, ta ei usu meid wennaşed olewat. — On lühendatud sõeldise sõeldiseasjaline üks nimeasemesõna, siis jäetakse see sagedaste maha, iseäranis tagasi näitam, nagu loodab (ennast) seda sinult saawat; on sõeldiseasjaline kahtlane, siis puudub see niisamati, nagu ma ootasin järeletuldawat.

Teunimesõna sõeldiseasjaline ei ole iseäranis wäljasõeldud, waid seisab teusõna sees, nagu juba oras näib ilusaste haljendawat, siis oleks kõik paistwel olewat, juba wanter kuulub tulewat; on teunimesõna sõeldiseside (olewat), siis on wäljasõeldisetäide nimetusemuutes, nagu wesi tunnub soe olewat, üks tähtsaamat näib ehk näitab küll mitme meelest üks tühi asi olewat, see oleks küll hea olewat; näib, kuulub, tunnub asemel pruugitakse kannatawaid teusõnu näikse, kuulukse, tunnukse, nagu tuul tunnukse tõstma, seda juttu kuulukse räägitawat, mõni mees näikse neist suurt lugu pidawat, kaa muudu kannatawaid teusõnu pruugitakse nendasamati, nagu teda sõeldi wigane olewat, mees leiti waras olewat.

Weel enam lühendatakse nimesõnasõeldist, kui teusõna „olema“ mahajäetakse ja selle pärast wäljasõeldisenimesõna kelleksmuutesse pannakse, nagu ma kardan seda patuks — ma kardan seda patu olewat, arwab Mardipäewa palju paremaks — parema olewat.

2) Teist seltsi nimesõnasõeldised on „kas“ kõwera küsimistega, nagu teadmata on weel, kas ta tuleb või ei tule, ehk kas ta tuleb või ei tule, (see) on weel teadmata ehk see on weel teadmata, kas ta tuleb või ei tule, ma ei tea mitte, kas ta siin on ehk kas ta siin on, seda ma ei tea mitte; niisama kaa, kui kas asemel

üks küsijaw nimeasemesõna ehk teufõrwasõna pruugitakse, nagu ütles, mis sa tahad, ta küsis, kes seal on, sa tead küll, kus ta on, kust ta tuli, see on mõista küll, keda ta otsib.

Tagasiinõitamisõeldised.

Omatusetunnismärgi- ehk tagasiinõitamisõeldised, tagasiinõitawa nimeasemesõnadega tehtud, mis peadeldise sees seisawa sõna peale tagasiinõitawad, on selle ligemaks seletuseks, nagu mull ei olnud jõudu, **kellega** ehk **mista** ma pidin elama, sõbr, **kellele** ma kirjutasin, saatis mulle see wastuse, lõnga, mis ma keldasin, olen ju äramüünud. Sagedaste on nimesõna juures, kelle peale omatusetunnismärgiõeldis tagasiinõitab, peale tagasiinõitawa nimeasemesõna veel üks sennanõitaw nimeasemesõna, nagu sell mehel, kes kõik oma wara äraaristas, ei jää wiimaks muud kätte kui walge kepp, ehk mis ta palus, keda ta sai, kes keda ütles, see waletab. Sennanõitamine võib ka puududa, siis läheb tagasiinõitamisõeldis nimesõnaks, nagu mis antakse, peab wastuwoetama, mis ep ole veel sündinud, on teadmata, keda kutsutakse, tulgu sisse, istugu maha, kes wõsinud on. — On tagasiinõitaw nimeasemesõna oma õeldise sees õeldiseasjaliseks, siis läib teusõna inimene selle sõna järele, kelle peale nimeasemesõna tagasiinõitab, nagu mina, kes wanem olen, sina, kes wanem oled, meie, kes wanemad oleme, teie, kes wanemad olete, mina ja sina ehk tema ehk teie ehk nemad, kes wanemad oleme.

Teufõrwasõnad, mis tagasiinõitawa ja sennanõitawa nimeasemesõnade kohtamuudete asemel wõiwad pruugitud saada, wõiwad ka siin nende asemel olla, nagu linn, kus ta elab, ep ole wäga kaugel, senna linna, kust ta wäljaläks, ep ole ta enam tagasitulnud, kaa nimesõna ümberpöõrmisega, nagu kus linnas ma olen elanud, senna ma tahan surra kaa = senna linna, kus ma olen elanud, ma tahan surra kaa, ilma nimesõnata, kus ma olen elanud, senna ma tahan surra kaa; puudub sennanõitaw teufõrwasõna, siis on tagasiinõitamisõeldisest teufõrwasõnaõeldis saanud, ma tahan jääda, kus ma olen.

Teufõrwasõnaõeldised.

1) Kohaõeldisi, nagu praegu nimetatud, tulewad harwa ette. Õeldised, mis kohta nõitawad, on enamiste omatusetunnismärgid.

2) Ujaõeldised tahakse kui ja siis sõnadega, nagu kui ta tuppä astus, siis ta ütles, ta oli alles haige maas, kui ma linnas käisin, kui ma kõik olin kuulda saanud, siis ma ütlesin, kui ma saan natukese kõndinud, siis mul hakkab rinnust pistma, kui tema laps sai furnud, siis ta läks linna, enne kui (ehk ennegu) ja hakkad minema, tule veel kord tuppä, nemad on seals seal seismas, kui teised kottutulewad, ma jään nüüd koju, jenni (ehk jenni kaua ehk nii kaua) kui ehk kunni ta tuleb, naene jääb nii kauaks linna, kui mees haige on. — Kui eeskäijawad loud eelõeldiseks on, siis jääwad kui ja siis maha ja õeldiseasjaline pannakse teusõna järele, nagu sai tema laps furnud kui tema laps sai furnud asemel, ja saime veel mõned päewad oodanud, siis ta tuli wiimaks.

3) Seaduse, rohke ja wiisi tarwis on kahejagused ütlemised. a) Kõrwupanemiseõeldised tahakse kui sõnaga, kelle ees nii, nenda, niisugune ehk üks tõstetud omadusesõna seisab, nagu ta on nii suur, kui ma arwasin, ta on suurem, kui ma arwasin, see sündis nenda, kui ma tahtsin, ma sain enam, suurema, kui ma olin palunud. Nenda kui asemel pruugitakse kaa naagu ehk nagu. — Siit on kaa päralt mida ehk seda . . . seda kahe tõstetud omadusesõnaga, nagu mida suuremad nemad on, seda kallimalt müüakse neid. Tagasi näitaw teufõrwasõna jäetakse kaa maha, nagu enam koore kous, seda webelam lahe, enam kassi silitatakse, seda kõrgemale tõstab ta jaha.

b) Reaõeldised tahakse nii, nenda järel et sõnaga, kõrwupanemiste järel kui et, nagu nemad on nii ilusad, et ilusamaid ei wõi olla, toas olid ju nii palju inimesi kous, et meie enam fise ei mahtunud, seal oli nenda ilus linn, et . . ., ja lühendatud pärast teusõna kuskohamuutega, ta oli nii mõistlik oma kohta äraostma, ta ei ole nii rumal wastupanema; — minu süü on suurem, kui et ta seda wõiks andeks anda, surid ennemine nälga, kui et nemad seda tegid, parem wigane lähen taewa, kui et wigata näen waewa.

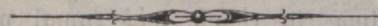
4) Põhjuseõeldised tahakse jälle et sõnaga, enamiste sest ehk sellepärast sõnaga ühendatud, nagu nemad ei wõistunud sõnast, sest ehk sellepärast et nemad tundsid oma süüd, et ta püüdis õppida, siis sai tema pea kätte, et teie mitte tähele ei pane, sellepärast teie ei saa edasi.

5) Lubaandmisteeeldiste wiis on kindel, ehk tingimise wiis, kaa kaskimise wiis, nagu ehk ta küll ei taha, siiski ta peab aru saama, kui ehk Sumal tahaks sind wastuwõtta, aga mis kasu oleks sull sest, mis ta tõutab, küll tõeks jääb, ehk maa ja

taemas hukka läheb, hing peab elama, ehk küll ihu sureb, ehk temal küll ehk kaa aga pisut rammu on, siiski ta paneb rasku kas puhugu maailma tuuled sellepeale, tema ei saa mitte langema kaa teusõna mahajätmisega, nemad tahtsid waenlased kätile wõtta kas wõi tuli taga.

6) Lõpuõeldistel on niisama sidemesõna et, läheme linna, et ma seal saan kuulda, ta talutas mind kätt pidi, et ma ei kutsuks, läks kõõki, et lõunaoodust walmistada, sirutas oma käed wälja, et neid äraraiuda, nemad on meile õpetuseks, et näha, pistis jooksuma, et koju poole jõuda; muidu pruugitakse kaa teunimesõna üfist nenda, nagu istus kaljurunka peale wäfind kaha karastama, tõime lapse ristida.

7) Tingimiseõeldiste tarwis pruugitakse kui kindla wiisiga, kui tingimine kindel, tingimisewiisiga, kui see aga üksnes wõimalik on, sellesama wiisi (ehk kaa käskimisewiisi) sees seisab peabõeldis, ja on see tagabõeldis, siis on tal weel siis, nagu kui ta palub, küll ta siis saab, küll ma ütlen temale, kui ma teda aga näha saan, kui ta tuleks, siis wõiksite kauba arateha, kui ta peaks tulema, siis lasse teda oodata, kui ta mitte ei oleks ärafunud, siis tal oleks nüüd suur rõõm oma lastest, ehk haige ei oleks ärafunud, kui aga tohter õigel ajal oleks saanud kutsutud. — Peaks kui kaks korda tarwis olema, siis pannakse selle asemele et, nagu ta on paremine minu ette muretšenud, kui et ta tuhat rubla oleks annud.

III. Sõnasünnitus.

Uusi sõnu sünnitatakse äraarutamise ja kokkupanemise läbi, mis sõnaraamatust leida on.

I. Äraarutamine.

Nime- ja omadus sõnad.

Kui teusõna lõpp —ma ära võetakse, siis jääb enamiste nimesõna järele, nagu andma, and, ehk lisatakse selle asemele järgmised tähed juure: 1) —f, sööt, joot, 2) —if, joodif, söödif; 3) —l räbal; 4) —m, jääm, joom; 5) —n, õhin, jorin, jofin; 6) —nd, kaewand; 7) —ng leping, lahing; 8) —r, tuffur, kutser; 9) —rd, (rt), paenard, lõhwart; 10) —s, (as, es, is, us), armas, tüütes, õnnis, auus; 11) —t, joot, sööt; 12) —w, palaw, igaw; 13) —e, kanne, pühe; 14) —u, muisu; 15) —ja, sööja; 16) —la, toonela, maa-nala; 17) —ne, hädaline, hobune, hiline, lambrine; 18) —fi, alafi, neitsi; 19) —ti, lõuguti; 20) —tu, hingetu, riwatu; 21) —dif, wabadif, wõsadif; 22) —jas, (ijas, ias), kobjas, raudjas; 23) —kas (gas), mullikas, rämmelgas, sõnakas; 24) —lif, arglif, ilmalif; 25) —mif, esimif, kõrtsmif; 26) —mus, kasimus, tundmus; 27) —ndif, kolmandif, seljandif; 28) —ndus, korjandus; 29) —nif, kodanif, kümnif; 30) —pif, kanarpiif, šarapiif; 31) —rif, fiburif, asterif; 32) —stif, kiwistif, pimes-tif; 33) —tif, põletif; 34) —tus, kiusatus; 35) —wif, wide-wif; 36) —dane, laialdane; 37) —kane, kõrwikane; 38) —kene, weikene, linnukene; 39) —lane, haiglane, Hiiblane; 40) —ldane, ätildane; 41) —line, armuline, aufile, kirikuline; 42) —mine, alumine, esimene, joomine.

Teuförwasfönad.

Kuida, millal, kus, kuhu, kust küsimise peale wastatakse peale teuförwasfönade kaa seisufönadega ühendatud ehk ilma nendeta nimesfönadega. Mõned teuförwasfönad, kellel juba munde külles on, wõtawad weel ühe muute, nagu tüdimataalt, hoolimataalt, laitmataalt, hiljalt, pärastteks, esiteks, heilast, piskenast saadib, ta ütleb küll „warsti, warsti,“ aga sest warstist ei tule ühtegi.

1) Teuförwasfönadel on a, e, i, u lõpuks, nagu keele, ääri weeri, palja jalu. 2) Puudusemuute lõpp on —ta, nagu ilma masti ja tüürita, rahata, lehetä. 3) Kuidamuute lõpp on —na (ne, ni), nagu hulgana, hulgani, lišna, üšna, wesi seisab loiskana heinamaade peal, kubuna aeti öleb katuse peale, tüdruk toodi noorena seia, uudena ju kell oli wigane, tema on ju tüdrukuna joonud, haigena wiibi senna, õppind naesena raamatut lugema, wäga weikesena päritakse teda teenima, riffana ta tuli meie walda, see meesterahwas leiti metfast furnuna, toowad heina rohtuna koju. 4) Runnimuutel on —ni lõpuks, nagu kaelani, otsani, põhjani, pardani, maani, kunni, jenni. 5) —fil (file), —fšil (fšile), murašil, murašile, küürafile, lohakfile, röötsakfile. 6) —fute (futa), järekfute, wastakute, pealekfute. 7) —laja (leš), iales, kondilaja, lugulaja. 8) —ldaja, ldase, ajaldaja, korraldaja. 9) —lbi, lbe (lbi, lte), küllasti, küllalste, närweldi. 10) —li, lište, kummuli, kummulište, seljali. 11) —mine, ennemine, hiljamine. 12) —šte, täieste, tõeste. 13) —štifu, tifu, wastastifu, ristatifu. 14) —tasa, kõrgutasa, laiutasa. 15) —ti (te), wihti, hiljuti, hommikuti, õhtute. 16) —tše, kšitše. 17) —wel, wese, (wal), ärewel, põnewel, elemel.

II. Kõrkupanemine.

Kas tats ehk enam sõnu üheks sõnaks kõrku tuleb kirjutada, seda võib healemonnust äratunda. On tats sõna nenda ühendatud, et üksnes esimene healemonnu üleüldse peakealemonnu on, siis on see sõnasalt kõrwakuulmise ees üks a i n u s sõna, on aga sõnasalgu iga ainuma sõna esimese liitme peal peakealemonnu, siis on need, et iga sõnal aina üks peakealemonnu võib olla, isearalised sõnad, mis üksnes wõeldiseühenduses seisawad, kelle healemonnu nenda ehk teisiti võib wõeldud olla, nagu kõik maa rajad ja kõik maarajad. Põhjasõna seisab kõige wiimselt ja seletuse sõna kõige ees, nagu m a a odrad ja odra m a a.

I. Põhjasõnaks on nimesõna. Seletusesõnaks on nimesõna, mis nimetusest ehk pändusemuutes seisab. Enamiste seisawad tarwisõnad nimetusemuutes, nagu kuldõrmus, hõbelustikas, raudsepp, kuldsepp, kingsepp, sadulsepp, wasskatel, raudahelad, põidpüü, metspart, suwiwili, wesiwagu, talwtee, unikott, poeglaps, tütarlaps, poisimees, kaupmees, tunnistusmees ehk tunnistimees, liigutuspüü, wesiwesti, wirutuskiina. Sagedamine seisab pändusemuudes, nagu katlasepp, müüriõpp, rattasepp, tõllasepp, kase, kuse, männi, tammeõpp, wahimees, metsawah, õnema, rohu-aed, tapupihk, orjawits, kõhutõbi, unenägu, Wenema, Rootsimaa, sõõmaaeg, joõmaaeg, meesterahwas, naesterahwas, tunlewesti. Soowida oleks, et kõige wähemalt kirjakeele sees, nagu tarwisõnade juures näidatud, üleüldse nimetusemuude pruugitakse, kus esimene sõna loomu ligemat kinnitust näitab, pändusemuude aga, kus esimene sõna teise walituse all seisab, nagu mererand, kõhutõbi, aga merihärg, wesiõbi. Pändusemuude jääb terme sõna muutmise juures muudugi muutmata, nii hästi kui teised muuted ja teufõrwasõnad, nagu lauakäija, tähelepanija, patustpõõrja, leerisäinud, puhtastegu, läbimine, wäljakäik, pealekiri, eesõna, wastastuba, magadeskamber, üksnes ees, taga ja ette, taga käiwad „kus“ ja „kuhu“ küsimise järele, eesotsas, etteotsa, tagaotsas, tagakambri, tagaotsa, tagakambri. — Seisab esimene sõna nimetusemuutes, siis muudetakse see wähest teisega seltsis. Siin on kaks asja tähele panna. Kaks on need kaks nimesõna, mis õeldise iseäralise omaduse järel ilma sidemesõnata kõrwu seisawad, nagu, kõik minu luu liha wärskeb, sool leib majas, pisike suur jäi sisse, luud kondid, mis paremine lahku peawad kirjutatud saama, ehk on esimene nimi teise ligemaks seletuseks, nagu leff naene, liig nimi, pitt meel. On esimene nimi omadusesõna, siis kirjutatakse neid paremine lahku. Nii sama on lugu, kus esimene sõna nimesõna näikse olewat, mis muudetakse ehk mitte, seda mõõda kuidagi see nimest ehk omadusesõnaks peetakse, ja wiimsel loul ei ole see kõrkupandud sõna, mis paremine lahku tuleb kirjutada. Nime- ja omadusesõna wahel ei wõi Gestickeele sees mitte igal pool selget wahet teha, sagedaste wõib üht ja sedasama sõna mõlemateks pruutida, nagu pühapäewad ja pühad päewad nagu pühad mehed. Nenda kui leff naene, õeldakse kaa leff mees, leff kirik, paljus lefed naesed.

II. Põhjasõnaks on omadusesõna. Iseäralist tähelepanemist nõuawad kahesid ehk enam sõnadest kõrkupandud omadusesõnad —ne ja —line lõpuga, nagu seestpidine (seest pidi) enneaegne (enne aega), kõiksugune (kõik sugu), sedasugune, see-

fugune, (seda fugu), mereäärne (mere ääres), pooltkaheksataastane, (pool kaheksat aastat), maapealne (maa peal), käsuvastane (käsu vastas), hiirekarwane, kämblalaiune (kämbla laius), sülla kõrgune (sülla kõrgus), käewarrejämedune (käewarre jämedus). On nimesõna omaduseltunnismärgiga kous, siis seisab see pärandusemuutes, nagu uueusuline (uus uist), ühemeeleline (üks meel), kurwanäuline (kurb nägu), pikkameeleline (pikk meel), pooleaastane (pool aastat), neljajalgne (kellel neli jalga on), neljajalane (neli jalga pikk), kahefordne (kaheks korda). Kaa nimetusemuude tuleb ette, nagu täisealine ehk täiealine (täisiga ehk täis iga), kestealine (kestiga), üksluune, üheluune. — Ei ole kahtlusi mõelda, et need omaduselonad kottupandub ja seda mõõda kirjutada on, lahus pärandusemuude oleks müdu teise sõna walitsuse all, nagu m a a pealne kord, m a a p e a l n e k o r d. Kõrku peawad kirjutatud saama pooleteiseaastane, tänamu-Zaanipäewaegne laps, pooleteisekülla kõrgune ehk nimetusemuutega poolteistkülla kõrgune, pooleteistküünrapikkune, peenikesemüstajahallitribuline. Nii weider kui see wiimne sõna kaa wäljaneb, siiski ei wõi senna midagi parata, sest hallitribuline (hall triip) on hall ja triibuline, kuna halli triibuline seelik kaa muud karwa wõib olla ja halli inimese päralt on. Peenikesemüstajahallitribuline sees „ja“ sidumisesõnaga ühendatud „musta“ ei wõi „halli“ küllest mitte lahutada, ja „peenikese“ üksti lahus tähendaks jälle mustajahallitribulise seeliku omaniku.

Omaduselonade juures, mis mitte — ne ehk — line lõpuga kahest ehk rohkem sõnadest tehtud pole, waid kus nimi omaduselonaga tähendust ligemalt piirab, seisab see nimi nimetusemuutes, nenda kui nimesõnad poisimees, põlbpüü, nagu jääkül, süsimust, weripunane, wesihaal, ehk kaa, iseäranis lauliku keele sees, pärandusemuutes, nagu rahawaene, wereahne, wihmawaewased ruffid.

III. Põhjasõnaks on teusõna. Seletuselonaks on aina muutmata teufõrwasõna ehk seisusõna, nagu äraminema, ülestõusma, mahaeitma, wäljaajama, ettepanema. Muutmata sõna jääb üksnes teunimesõnaga kõrku, käskimisewiisist, kindlast wiisist ja soowimisewiisist aga lahku ja teusõna järel, nagu äraminna, äraminema, äraminimine, äraminija, äraminnes, äraminew, äraläinud, aga mine ära, ma lähen (läksin, läheksin) ära, ära mine ära.

IV. Liitmed — ni, —ga, —gu, —ti, —gi, —k, —at, —ks, —p, —ap, —ep.

—ni seisab pärandusemuute külles, nagu põlweni, põhjani, wärawani, jõuluni, tänapäewani, homseni, kewadeni, istus poole

ööni, hommikuni, üks päew otsiti otsast otsani, lauast lauani, ehk kaanest kaaneni ehk otsast otsani olen raamatu läbilugend.

—ga, wanaste kaas, kaa, seisab pärandusemuute külles, nagu kõrwaga, kõrwadega, kandega, filmaga, sõnaga, hea südamega, lahke jutuga, mis ja hoopled oma tarkusega.

—gu on kui sõnast sündinud, nagu (nenda kui), ennegu, (enne kui), otsegu (otse kui), jennigu (jenni kui).

—ki healega tähtede ja l, m, n, r järel —gi, paneb selle sõna peale healemõnu, kelle külles ta seisab, nagu ei minagi jenna ei lähe, ei ma jennagi ei lähe, ei ma jenna ei lähegi. Teuförwasõnade ja nimeasemesõnade külles mõtab —ki kaa muuted külge, nagu kuskil, kusakil, kuskis, kusagis, kuskilt, kuskiltki, kellesegi, kellegisje, kummagile, kummalegi, üheftki, ühegift, ühegiftki.

—k, healeta tähtede järel —ak, näitab kahtlust, nagu niik niik palju, sellak sellak ajal, sedak sedak wiisi, sealak sealak kohas, seek seek asja leidis.

Küsijaw —ks on wist kas sõnast sündinud, nagu nendaks (kas nenda), paljuks (kas palju), oliks ta (kas ta oli), ons (kas on), eks (kas ei).

Tugewat mõnu annab —p, healeta tähtede järel —ap, —ep, nagu seep see on, sestap see tuleb, needap need on, see-samap see on, külap ta tuleb.

Seesama kirjamees on veel kirjutanud:

Dr. Martin Lutheruse weikene katelismus bibliisalmidega (esimene pühakirjaraamat uue kirjawiiši peal). Tallinnas 1869.

Sojanna! Kiriklikud loorilaulud kõige kuulsamatest Wene, Italia, Sakja, Prantsuse ja Hispania laulumeistritest. Keipzigis 1870.

Ilmatikud meesteloorid. Tartus 1870.

Wenekeele grammatika kõnelemistega (esimene Wene keeleõpetus (Gestikeele). Raskweres 1872.

Öaste pildiraamat. Raskweres 1872.

Bibli-Atlas, 7 kaardi ja 2 pildiga. Tallinnas 1872.

Pildiaabitje. Mörssi linnas 1872.

Pildid Pohla sõjast. Tartus 1874.

Rasklummendseitje tuhat wersta Siberis. Tallinnas 1879.

Johannes ja Maria. Tallinnas 1879.

Laurella. Tartus 1882.

„Äündja.“ Põlütöö, maailmateaduse ja ilukirjanduse pildiajaleht. Rias 1882.

Üleüldine maailma ajaraamat. Kõkkupandud 1877. aastal wäljaantud kooliministeriumi õpetuseplaani järel. Rias, Schnakenburg'i trüff ja kulu, 1882.

Systematisches Vocabularium. Sakja-Läti-Wene-Gestikeele koolisõnaraamat. Rias, Schnakenburgi trüff ja kulu, 1885.

Deutsch-Estnisches Wörterbuch. Riga 1886.

Schnakenburg'i kuluga Tartus on järgmised kooliraamatud trükitud:
Arnuwald. Kirja pannud J. Kurrik. I. jagu. Algebra — oma algusõpetustega. Hind 60 kop.

II. jagu. Neljalikme ja ruumi arwamine ning sõrklused ruut- ja järgarwudega. Hind 50 kop.

Arnuwalla wõti. I. jagu: Kõstused algebra ja selle algusõpetuste ülesannete kohta. Hind 40 kop.

II. jagu: Kõstused neljalikme ja ruumi arwamise ning ruut- ja järgarwude ülesannete kohta. Hind 25 kop.

Gesfirjad koolidele. Saksa- ja Gesti- (Ladina-) keele. Kooliwalitsuse poolest heaks kiidetud ja koolidele soomitud. 12 suure musta seinatahwli (poogna) peal walgete tähtedega ja numbritega. Hind 5 rbl.

Gesti keele healte õpetus. Kirja pannud Dr. M. Beske. H. 60 f.

Gimejed geometria õpetused. Gesti koolilastele ja iga mõõtmisõpetuse himustajale kirja pannud J. Tüll. Hind 30 kop.

Kerged ja lühikesed geometria õpetused. Rahwakoolide kasuks kirja pannud J. Tüll. Hind 50 kop.

Kirjalitud tööd koolis ja kodu. Kirja pannud J. Pärn. H. 25 f.

Kirjutamisõpetus. Laste õpetajatele ja peastkirja õppijatele juhatuseks kirja pannud J. Kurrik. Hind 42 kop.

Kooli laulmiseraamat. Kuues jaus kirja pannud A. Grenzstein. Hind 1. ja 2. jagu à 10 kop., 3. jagu 12 kop., 4. ja 5. jagu à 16 kop., 6. jagu 18. kop.

Koolikaart. Liivi-, Gesti- ja Kuuramaa. Saksa-, Gesti- ja Lätikeele. Hind 20 kop.

Kooliseinakaart. Liivi-, Gesti- ja Kuuramaa. Saksa-, Gesti- ja Lätikeele. Eakeritud ja rulli pandud. Hind 5 rubla 50 kop.

Laste arnuwald. Kirja pannud J. Kurrik. I. ja II. jagu à hind 25 kop. III. jagu: Murrud. Hind 25 kop.

Laste arnuwalla wõti. I. ja II. jagu kokku 25 kop. III. jagu 20 f.

Liivi-, Gesti- ja Kuuramaa kooliseinakaart. Ilma nimeleta. 4 suure lehe peal. Hind 1 rbl. 50 kop. Linase riide peal mapisees 2 rbl. 80 kop.

Loodisõpetus. Koolimeistritele ja koolidele kirja pannud J. Kunder. I. raamat: Glajateriik (piltid.), köid. 80 kop. II. raamat: Laimeteriik (piltid.), köid. 60 kop. III. raamat: Kiwideriik. 40 kop.

Saksa keeleõpetaja Gesti koolilastele. Kõtkupannud ja wäljaannud A. Grenzstein. I.—III. kooliaasta. Hind köid. à 50 kop.

Saksa keeleõppimise juhatamine. Gesti rahwa kasuks kirjutatud. Kirja pannud W. Schneider. Wiiet korda trükitud. Hind köid. 25 kop.

Tõutatud maa. Juhataja pühas kirjas nimetatud maade tundmisele, koolile ja kodule kirja pannud J. Pärnmann. Ühe kaardi ja mitme pildiga. Hind 25 kop.

Tseihendamise heftid. Uue, kerge õpetusewiisi järele, 3. järgus. 1. järgus täpikaugus $\frac{1}{3}$ tolli; 2. järgus täpikaugus $\frac{2}{3}$ tolli; 3. järgus täpikaugus 1 toll. Iga järg maksab 14 kop.

Turnimiseraamat. I. Kirja pannud J. Kurrik. Hind köid. 40 kop.

Uju äratamisest ja kaswatamisest. Lastekaswataja Dr. Kehri kirjakest Gesti keelesse toimetanud J. Laane ja P. Undritz. H. 36 f.

Uju õpetuseraamat, Lutheruse katekismuse järele Gesti rahwakoolidele ja rahwale. I. Kirja pannud P. Undritz. Hind 60 kop.

Schnakenburg'i kooluga Tartus on trükitud:

Nus A=B=D raamat. Esimeseks õppimiseks õige ristiusu lastele. (Tallinna keelt). Hind 15 kop.

Nus Abitjaraamat. Kõige uuema õpetusviisi järele kokkuseadnud J. Ludimois. Hind 20 kop.

Nus Kirjutamiseraamat, koolilastele ilukirja jauts. I. ja II. jagu, hind à 10 kop.

Üleüldine ajalugu. Kolmes jaus koolidele ning igale teaduse-nõudjale kirja pannud J. Bergmann. I. ja II. jagu. Hind koid. à 80 kop.

Wäite nootidega lauluraamat. Sada kõige tuttawamat Kiriku Lauluraamatu laulu ja ühe healega lauluviisi koolile ja kodule. Hind 40 kop.

Wastne Wõrokeeli A=B=D raamat. Kirjotanud koolmeister Joh. Hurt. Hind 20 kop.

Benemaa ajalugu kõige wanemast ajast kunni olewikuni. Hind 65 kop.

Benemaa geograafia. Gestirahwa kasuks kirja pannud M. J. Eifen. Hind 45 kop.

Weikene Kirikulugu. Gesti koolidele kirja pannud A. J. Raudsepp. Hind 32 kop.

Weikene looduse õpetus. Glajate-, Laimede- ja Kiwidelugu. Gesti alamatele koolidele kirja pannud J. Runder. H. 36 f.

Wiißta õpetus. Koolidele ja igale teadusenõudjale kirja pannud J. Tütk 120^{ne} seihkenduse ja pildiga. Hind 1 rbl.

Ajalugu elulugudes. Esimene jagu: Aeg enne Kristust. A. W. Grube järele ümberpannud M. J. Eifen. Hind 32 kop.

Gesti ema. Lühifene teejuht emadele, kuidas nad oma lapsi esimeste eluaastade sees kasvatama peawad. Väljaannud J. Kapp. Hind 30 kop.

Gesti-, Eiiwi- ja Kuuramaa ajalugu. Muistisest ajast meie ajani. Kõigile isamaa armastajatele ülespannud ja väljaannud M. J. Eifen. Hind koidetud 60 kop.

Esimene Pojaste kaswataja ja rohtitseja ehk õpetus, kuidas karjaloomade pidaja oma loomi kasvatama ja õpetatud arsti abi puudusel rohtisema peab. Väljaannud J. Eiiw. Hind 24 kop.

Seiamaategija ehk õpetus, kuidas kõige alama soodest kõige paremat hinamaad teha. Väljaannud Eiiw. Hind 12 kop.

Hobuse ranutamise õpetus. Isëranis tähelepannemise wäärt seppadele, kes hobusid ranutada tahawad, kui ka hobuste kaswatajatele ja pidajatele. Kirja pannud M. Treumann. Hind 20 kop.